

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS GEROVĖS IR NEGALĖS STUDIJŲ FAKULTETAS
SPECIALIOSIOS PEDAGOGIKOS KATEDRA

Specialiosios pedagogikos magistrantūros studijų programa

Dainius Mauricas

**VAIKO DALYVAVIMAS TENKINANT SPECIALIUOSIUS UGDYMO(SI)
POREIKIUS BENDROJO LAVINIMO MOKYKLOJE**

Magistro darbas

*Magistro darbo vadovė –
doc. dr. Lina Miltenienė*

2010

MAGISTRO DARBO SANTRAUKA

Teorinė vaiko dalyvavimo, tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius, analizė parodė, kad aktyvinant vaiką dalyvauti specialiųjų ugdymo(si) poreikių tenkinime, galima padėti jam atrasti mokymo(si) prasmingumą, mokykloje perteikiamų žinių koreliaciją su savo interesais, vertybėmis. Suaugusieji, norintys padėti vaikui dalyvauti, turi mokėti pripažinti kiekvieno vaiko gebėjimus. Edukologiniuose mokslo šaltiniuose vaiko dalyvavimas neatsiejamas nuo humanistinio ugdymo idėjos, kurios esmė kiekviename vaike matyti augantį žmogų. Vaiko dalyvavimas tenkinant jo specialiuosius ugdymo(si) poreikius turi būti vientisas, o ne epizodinis. Vaikas turi suvokti šios veiklos tikslus, žinoti, kodėl jis turi tą daryti. Svarbu, kad komandoje, kurioje modeliuojamas specialiųjų ugdymo(si) poreikių tenkinimas, vaikas netaptų „dekoracija“, o užimtų prasmingą vaidmenį. Magistro darbe iškelta *hipotezė*, kad mokinio, turinčio specialiųjų poreikių, aktyvesnis dalyvavimas ugdymo(si) problemų sprendime atveria platesnes galimybes įtakoti jo mokymo(si) motyvaciją bei suaugusių ugdymo proceso dalyvių tikėjimą vaiko galimybėmis bei kurti palankesnes, vaiko įgalinimą skatinančias, ugdymosi aplinkas. Empiriniam tyrimui atlikti buvo pasirinkti kokybinio tyrimo metodai: interviu su tyrime dalyvaujančiais mokiniais, turinčiais specialiųjų ugdymo(si) poreikių, diskusija grupėje (*Focus grupė*) su mokiniu, dalyvaujančių tyrime, tėvais bei mokytojais, dirbančiais su minėtais mokiniais, atvejo tyrimas natūraliame kontekste (mokykloje, kurioje mokins mokosi). Tyrimo duomenys apibendrinti taikant turinio (*content*) analizę. Tyrime dalyvavo 11 asmenų: 2 mokiniai, turintys specialiųjų ugdymo(si) poreikių, abiejų mokinių tėvai (4 asmenys), 5 pedagogai, dirbantys su tyrime dalyvavusiais mokiniais. *Empirinėje* dalyje įvertinama vaiko dalyvavimo situacija X bendrojo lavinimo mokykloje, nagrinėjamas vaiko įtraukimas taikant bendradarbiavimo modelį, identifikuojami vaiko dalyvavimo pokyčiai.

Empirinio tyrimo išvados:

1. Aktyvus vaiko dalyvavimas padeda suaugusiesiems pastebėti jo vidines galias ir patikėti jomis, sudaro prielaidas vaikui tapti lygiaverčiu partneriu. Bendradarbiavimo keliu sprendžiami mokinių specialiųjų ugdymo(si) poreikių tenkinimo klausimai pašalina barjerus tarp ugdymo proceso dalyvių bei atveria kelius laisvosios ugdymo paradigmos taikymui.
2. Dalyvavimas tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius įtakoja mokinių motyvaciją bei pozityvų tikėjimą savo galimybėmis, suteikia ugdymo(si) sunkumų turintiems mokiniams visiškos integracijos pojūtį klasės kolektyve ir tampa inkluzijos kūrimo švietimo įstaigoje pagrindu, įgalinančiu mokinį suvokti save aktyviu ir svarbiu mokyklos bendruomenės nariu.

Esminės sąvokos: vaikų dalyvavimas, specialieji ugdymo(si) poreikiai, motyvacija, lygiavertė partnerystė, įgalinimas.

Turinys

Magistro darbo santrauka	2
Įvadas	4
1 skyrius. VAIKO DALYVAVIMO UGDYMO PROCESSE TEORINIAI IR	
PRAKTINIAI ASPEKTAI	9
1.1. Psichologiniai vaiko dalyvavimo aspektai, sprendžiant ugdymo problemas.....	9
1.2. Vaiko dalyvavimas ugdymo procese socialiniu edukologiniu požiūriu.....	10
1.3. Specialiųjų ugdymo(si) poreikių vaikai ir jų ugdymo organizavimas.....	12
1.4. Dalyvavimo ugdymo procese reikšmė vaikui, turinčiam specialiųjų ugdymo(si) poreikių.....	16
2 skyrius. VAIKO DALYVAVIMAS TENKINANT SPECIALIUOSIUS UGDYMO SI	
POREIKIUS: ATVEJŲ ANALIZĖ	18
2.1. Tyrimo metodika ir organizavimas.....	18
2.2. Tyrimo imtis.....	21
2.3. Vaiko dalyvavimo situacijos įvertinimas ¹	22
2.4. Vaiko įtraukimas taikant bendradarbiavimo modelį.....	29
2.5. Vaiko dalyvavimo pokyčių identifikavimas.....	33
Išvados	47
Literatūra	49
Summary	53
Priedai	55

---

¹ Vaiko dalyvavimo situacija x bendrojo lavinimo mokykloje

IVADAS

Mokslinė problema ir tyrimo aktualumas.

Vaiko aktyvaus dalyvavimo kartu sprendžiant ugdymo(si) problemas klausimai pasaulyje keliami jau nuo praėjusio amžiaus vidurio. Humanistinės psichologijos pradininkai Maslow ir Rogers teigė, kad svarbiausias asmenybės bruožas – siekis realizuoti savo galias. Ugdytojas, kuris remiasi humanistinės pedagogikos idėjomis, yra nusiteikęs sąveikauti su ugdytiniu kaip realybe, įsivaizduoti save ugdytinio padėtyje, jausti jo išgyvenimus, nuoširdžiai ir atvirai su juo bendrauti (Bitinas, 2000, p. 168). Pasak Bitino (2000), humanistinės pedagogikos atstovai akcentavo, kad svarbu bendradarbiauti su ugdytiniais planuojant ugdymo veiklą, kad jie pajautų atsakomybę už šią veiklą ir jos rezultatus. Aktyvų vaikų mokymą, operuojantį visomis vaikų žiniomis bei gebėjimais, akcentuoja ir pragmatizmo teorija. Jos požiūriu svarbu, kad ugdytiniai mokėtų dalyvauti problemų sprendimo procese, gebėtų taikyti problemų sprendimo principus bei metodus, o ne pasyviai įsimintų faktus.

Pasak Lepeškienės (1996), dažnai tai, kas „nuleidžiama iš viršaus“, vaikams būna svetima ir iš esmės nepriimtina, tačiau jeigu mokinys pats aktyviai dalyvauja (pvz., kuriant įvairias taisykles), bendro darbo vaisių jis laiko savu. Svarbu prisiminti, kad vaikystė, kaip teigia James, Prout (cit. O’Kane, 2003), turi būti suprantama kaip socialinis konstruktas. Modeliuojant vaiko dalyvavimą komandoje, sprendžiančioje ugdymo(si) problemas, reikia įvertinti vaikų patirtį, kuri yra įvairialypė ir priklauso nuo įvairių kintamųjų, tokių kaip klasė, lytis arba net etninė priklausomybė (O’Kane, 2003). Harrington-Mackin (1994) pastebi, kad, dalyvaujant komandinėje veikloje, pagerėja bendravimas, atsiranda geresnis savęs vertinimas, ugdomi ryžtingumas, iniciatyvus požiūris į problemas, lankstumas kitai nuomonei. Fullan (1991) tvirtina, kad darbas komandoje aplamai yra stimulus kokybiškam žmogaus vystymuisi, o dalyvavimas ir įsitraukimas, pasak Ruškaus ir Mažeikio (2003), padeda išvengti diskriminacijos ir marginalizavimo. Ugdytinio aktyvaus dalyvavimo svarbą ugdymo(si) procese, dialogo ir bendradarbiavimo paieškas tarp vaiko ir jį ugdančių asmenų savo darbuose taip pat akcentuoja Vabalas-Gudaitis (1983), Freire (1985), Brendtro, Bacon (1995).

Mokslininkų atlikti tyrimai įrodo, kad moksleiviai pajėgūs aktyviai dalyvauti tiek vertinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius, tiek ir įgyvendinant numatytas intervencines priemones, vertinant rezultatus, tačiau būtina sukurti tam palankias sąlygas.

Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija, prie kurios 1992 m. prisijungė ir Lietuva, akcentuoja postūmį nuo sprendimų darymo „dėl“ vaiko prie sprendimų darymo „su“ vaiku, t.y. įsiklausymo į vaiko nuomonę (Kabašinskaitė, 2002). Nepaisant minėto dokumento 12 straipsnio, kuris garantuoja vaikui teisę nevaržomai pareikšti savo nuomonę visais jį liečiančiais klausimais,

ugdymo įstaigose vis dar gajus supratimas, kad suaugusieji turi teisę vieni patys spręsti apie vaikui palankiausias interesus. Suaugusieji daugeliu atveju prisiima vos ne dievų vaidmenį: būtent jie gali nuspręsti, kaip turi mokytis vaikai, ką ir kaip jie turi žinoti ir netgi kaip jie turi jaustis ir mąstyti. Dažnai nesusimąstoma, kad per didelis vaiko savarankiškumo apribojimas sukelia vaiko maištą, menkina jo tikėjimą savo galimybėmis.

Pozityvaus požiūrio stoką į vaiko dalyvavimą akcentuoja Ališauskas (2002): „būna taip, kad būrys specialistų suka galvas, kaip geriau padėti vaikui, net nepasiklausę, kaip pats vaikas supranta problemą, kokios pagalbos jam reikėtų, ar priimtina jam siūloma pagalba“ (Ališauskas, 2002, p. 58).

Ruškaus, Pacevičienės, Geležinienės, Urbelytės (2004) tyrimas „Ugdymo turinys kaip specialiųjų poreikių vaikų socialinio ir edukacinio dalyvavimo prielaida“ taip pat atskleidžia mokinių, turinčių specialiųjų ugdymo(si) poreikių, akceptacijos bendrojo lavinimo mokyklose problemas. Jie teigia, kad „mokytojai dar nėra pakankamai pasirengę darbui su specialiųjų poreikių vaikais, plėtoti pozityvaus neįgaliųjų ir specialiųjų poreikių turinčių vaikų edukacinio ir edukacinio dalyvavimo diskursą“ (Ruškus, Pacevičienė, Geležinienė, Urbelytė, 2004, p. 75).

Mūsų šalyje egzistuojanti pasyvų požiūrį į vaiko, turinčio specialiųjų ugdymo(si) poreikių, galimybes, jo nepripažinimą kaip lygiaverčio partnerio, tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius, atskleidė tyrimas, kuriuo siekta „išsiaiškinti vaikų, turinčių specialiųjų ugdymo(si) poreikių, nuomonę apie save ir jiems teikiamą specialiąją pedagoginę pagalbą, įvertinti mokinių dalyvavimo ypatumus tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius ir sprendžiant mokymosi problemas“ (Miltenienė, 2008, p.181).

Nepaisant žymių pedagogų pabrėžiamo ugdytinio dalyvavimo reikšmingumo, mokiniai ugdymo realybėje labai retai yra laikomi lygiaverčiais partneriais. Reynolds, Birch, Gearhart'ai, Smith, Brentro, Bacon (cit. Miltenienė, 2005) nurodo, kad atlikus straipsnių, susijusių su individualių ugdymo programų (IUP) rengimu ir įgyvendinimu, paiešką internete, iš pateiktų 340 straipsnių tik 10-yje buvo kalbama apie ugdytinio dalyvavimą sudarant ir įgyvendinant IUP. Kosven, Kon, Rešetova (cit. Juodaitytė, 2003) taip pat akcentuoja visuomenėje egzistuojančias vaikystę nuvertinančias pažiūras. Jų teigimu, vaikystė suvokiama kaip suaugusiųjų dalyvavimo vaikų gyvenime ir jų priežiūros sritis. Broom (cit. Juodaitytė, 2003) santykius „suaugusieji – vaikai“ apibūdina kaip vienusi vertybių pertransliavimo procesą, kuriame vaikas, kaip asmuo ir asmenybė, netenka socialinės charakteristikos, nes jo paskirtis suvokiama per suaugusiojo prioritetų įprasminimą. Stephenson (2004) teigia, kad „suaugusiems žmonėms, kurie dažnai laiko save ekspertais, labai sunku pripažinti vaikų idėjas ir sprendimus“ (Stephenson, 2004, p.14).

Pedagogai, kasdien dirbdami su mokiniais, dalyvaudami įvairiuose seminaruose bei konferencijose, stengiasi atrasti tinkamą mokymo bei auklėjimo receptą. Jie ieško būdų kelti vaikų mokymosi motyvaciją, užauginti ir išugdyti laisvas, atsakingas, savarankiškas, draugiškai nusiteikusias, pasitikinčias savo jėgomis asmenybes. Tačiau, kaip rodo anksčiau minėtų mokslininkų tyrimai, mokyklose vis tik sunkiai atranda vietą vaiko dalyvavimo, tenkinant jo poreikius, metodus. Šiame darbe apžvelgiama, kaip praktiškai pritaikytas vaiko dalyvavimo, tenkinant jo specialiuosius ugdymo(si) poreikius, modelis įtakoja jo mokymo(si) motyvaciją, tikėjimą savo galimybėmis bei savarankiškumą.

Tyrimo problema.

Specialiųjų poreikių vaiko dalyvavimo, tenkinant jo ugdymo(si) poreikius, situacija konkrečioje bendrojo lavinimo mokykloje. Kaip pedagogai ir tėvai suvokia vaiko dalyvavimą? Ar ugdymo įstaigoje egzistuoja modeliai, padedantys vaikui dalyvauti, tenkinant jo specialiuosius ugdymosi poreikius?

Dalyvavimo reikšmė specialiųjų poreikių vaikui, sprendžiant ugdymo problemas. Kaip vaikas vertina savo galimybes dalyvauti, tenkinant jo ugdymo(si) poreikius? Kokie yra vaiko lūkesčiai, poreikiai, galimybės? Kokią įtaką vaiko dalyvavimas gali turėti mokymo(si) motyvacijai bei pozityviam tikėjimui savo galimybėmis?

Tyrimo objektas.

Specialiųjų poreikių mokinio dalyvavimas, sprendžiant ugdymo(si) problemas bendrojo lavinimo mokykloje.

Hipotezė.

Tikėtina, kad mokinio, turinčio specialiųjų poreikių, aktyvesnis dalyvavimas ugdymo(si) problemų sprendime atveria platesnes galimybes stiprinti jo mokymo(si) motyvaciją bei suaugusių ugdymo proceso dalyvių tikėjimą vaiko galimybėmis bei kurti palankesnes, vaiko įgalinimą skatinančias, ugdymosi aplinkas.

Tyrimo tikslas.

Įvertinti bendradarbiavimo modelio pritaikymo galimybes, įtraukiant ugdytinį į ugdymo(si) ir specialiųjų ugdymo(si) poreikių tenkinimo procesą.

Tyrimo uždaviniai.

1. Remiantis literatūra ir atliktais tyrimais, išryškinti dalyvavimo sąvoką, aprašyti mokinio dalyvavimo, sprendžiant ugdymo(si) problemas, reikšmę, psichologinius aspektus.
2. Taikant bendradarbiavimo modelį, įvertinti specialiųjų poreikių mokinio galimą vaidmenį komandoje, sprendžiančioje jo ugdymo(si) problemas.
3. Išanalizuoti vaiko dalyvavimo, tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius, galimybes, dalyvavimą skatinančius ir ribojančius veiksnius.
4. Identifikuoti vaiko dalyvavimo nulemtus pokyčius, susijusius su ugdytinio savijauta ir ugdymusi.
5. Įvertinti komandos, tenkinančios vaikų specialiuosius ugdymo(si) poreikius, veiklos organizavimo ypatumus, kai suaktyvinamas vaiko vaidmuo.

Tyrimo dalyviai.

Tyrimas buvo atliekamas 2009/2010 m.m. X pagrindinėje bendrojo lavinimo mokykloje. Tyrimo dalyviai – mokiniai, turintys specialiųjų ugdymo(si) poreikių, jų tėvai bei pedagogai. Tyrimo imtis – 11 asmenų. Iš jų – 2 vaikai, 4 tėvai, 5 pedagogai. Atrenkant tyrimo dalyvius, panaudotas tikslinės atrankos metodas. Pagrindinis atrankos kriterijus – skirtingi mokinių specialieji ugdymo(si) poreikiai bei vaikų ir jų tėvų sutikimas įsitraukti į numatomą veiklą.

Tyrimo metodologija ir metodai.

Kokybinis tyrimas atliekamas, remiantis socialinio dalyvavimo, įgalinimo bei humanizmo koncepcijomis. Socialinio dalyvavimo idėjos padeda siekti aktyvesnio vaikų dalyvavimo, tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius. Kaip teigia Ruškus ir Mažeikis (2007), šios koncepcijos esminės plėtotės kryptys yra: kurti ryšius, siekiant kooperuotų sistemų, bei įgalinti asmenis, siekiant jų įsitraukimo į visuomenės gyvenimą.

Humanizmo idėjų taikymas padeda į kiekvieną asmenybę žvelgti holistiškiau. Anot humanizmo teorijos kūrėjų Maslow, Rogers (cit. Butkienė, Kepalaitė, 1996, p. 25), „kiekvienam <...> ypač svarbu būti pastebėtam ir priimtam tokiu, koks yra. Visos bėdos prasideda tada, kai vaikas ar jaunuolis negali realizuoti šio svarbaus poreikio – ir praranda galimybę mylėti ir būti mylimas“.

Tyrime naudojami metodai:

- Atvejo tyrimas.

- Mokslinės literatūros teorinė analizė. Ji padėjo atskleisti pagrindines sąvokas, išnagrinėti tiriamos problemos esmę, parengti tyrimo instrumentą.
- Pusiau struktūruotas interviu su mokiniais (2 asmenys), turinčiais specialiųjų ugdymo(si) poreikių.
- Diskusija sutelktoje grupėje (*Focus grupė*). Diskutuota su mokinių, dalyvaujančių tyrime, tėvais (4 asmenys) bei mokytojais (5 asmenys), dirbančiais su minėtais mokiniais.
- Tyrėjo refleksyviojo dienoraščio rašymas.
- Turinio (*content*) analizė.

Pagrindinės sąvokos.

Humanizmas – pažiūrų sistema, žmogų laikanti pagrindine vertybe, jo gerovę – socialinių institutų vertinimo kriterijumi, o lygybę, teisingumą, žmogiškumą – trokštamais žmonių santykių principais (Tarptautinių žodžių žodynas, 2005).

Įgalinimas – padėjimas asmeniui išreikšti jo stiprybes ir suspenduoti silpnybes. Asmens įgalinimui būtinas jo pripažinimas, kaip turinčio „ekspertizės gebėjimų“, arba, kitaip tariant, kaip lygiaverčio partnerio, sprendžiant savo paties problemas (Ruškus, Mažeikis, 2007).

Inkliuzija – socialiniai santykiai, pagrįsti partnerystės principais bei skirtibių toleravimo filosofija (Ruškus, 2002).

Integracija – asmens įsiliejimas į socialinę grupę, visuomenę pagal bendras vertybes, normas, tikėjimą ir pan. (<http://sec.lt/pages/zodynas/index.html>).

Motyvacija – elgesio, veiksmų, veiklos skatinimo procesas, kurį sukelia įvairūs motyvai ar jų visuma (Vaitkevičiūtė, 2001).

Pragmatizmas – filosofijos kryptis, praktinius mąstymo ir veiklos būdus laikanti svarbiausiais, tiesos kriterijumi – praktinį jos pritaikomumą (Tarptautinių žodžių žodynas, 2005).

Socialinė aplinka – socialinė terpė, su kuria sąveikauja individas ar socialinė grupė (Kučinskas, 2000).

Socialinis dalyvavimas – asmens aktyvumas atviroje bendruomenėje, pasireiškiantis kuriant individualų ir socialinį neįgalaus žmogaus projektą, pasitelkiant jo paties vidinius ir išorinius aplinkos resursus (Ebersold, cit. Ruškus, Mažeikis, 2007).

Socializacija – procesas, per kurį žmogus įsisavina vertybes, normas, elgesio vaidmenis ir modelius, būdingus tai visuomenei, kurioje jis gyvena, o tos vertybės, normos, elgesio vaidmenys ir modeliai tampa žmogaus elgesio ir veiklos motyvacijos pagrindu (Matulionis, 2002).

Specialieji ugdymo(si) poreikiai – pagalbos ir paslaugų reikmė, atsirandanti dėl to, kad ugdymo ir saviugdos reikalavimai neatitinka specialiųjų poreikių asmens galimybių (Lietuvos Respublikos Specialiojo ugdymo įstatymas, 1998).

Specialioji pedagoginė pagalba – pedagoginių priemonių sistema, padedanti užtikrinti veiksmingą specialiųjų poreikių asmenų ugdymą (Lietuvos Respublikos Specialiojo ugdymo įstatymas, 1998).

Specialiųjų poreikių mokinys – mokinys, kurio galimybės mokytis ir dalyvauti visuomenės gyvenime yra ribotos dėl įgimtų ar įgytų sutrikimų (Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas, 2003).

Magistro darbo struktūra.

Šį magistro darbą sudaro: santrauka lietuvių kalba, įvadas, 2 skyriai, išvados, naudotos literatūros sąrašas (55 šaltiniai), santrauka (reziumė) anglų kalba, priedai. Tyrimo duomenis iliustruoja 9 lentelės, 13 paveikslų. Prieduose pateikiama: pusiau struktūrizuoto interviu su mokiniais formos, diskusijų sutelktoje grupėje kryptys, vykusių diskusijų bei interviu protokolai, diskusijų bei interviu metu išsakytų leksinių – semantinių vienetų apibendrinimas bei suskirstymas kategorijomis, tyrimo eigos refleksyvusis dienoraštis. Darbo apimtis – 55 puslapiai.

1. VAIKO DALYVAVIMO UGDYMO PROCESĖ TEORINIAI IR PRAKTINIAI ASPEKTAI

1.1. Psichologiniai vaiko dalyvavimo aspektai, sprendžiant ugdymo problemas

Antikinės Graikijos mąstytojas kadaise yra pasakęs, kad „žmogus – tai visuomeniškas gyvūnas“. Dalyvavimas yra neatsiejama bendravimo ugdymo procese dalis. Poreikis bendrauti yra vienas iš svarbiausių žmonijos bruožų. Almonaitienė (2007) teigia, kad bendraudami mes dalinamės savo mintimis, atskleidžiame savo individualybę. Bendrauti taipogi mus skatina vadinamieji socialiniai poreikiai. Maslow, Murray, McClelland (cit. Almonaitienė, 2007), išskirdami įvairius socialinius poreikius, dažniausiai žmogui būdingais poreikiais įvardina laimėjimų poreikį, savigarbos, savo vertės jautimo, saviaktualizacijos ir saviraiškos poreikius. Vaikams patiriant ugdymo(si) sunkumų, minėtų poreikių tenkinimas tampa apribotas. Be to, šie vaikai kasdien sulaukia gana daug negatyvių kitų žmonių (pedagogų, tėvų) vertinimų dėl nesėkmių mokykloje, o, kaip teigia Bulotaitė (1996), negatyvūs vertinimai ugdo vaiko nepasitikėjimą savimi. Kad mokiniams, turintiems vienokių ar kitokių raidos sutrikimų, labai

dažnai yra būdingas menkavertiškumo jausmas, akcentuoja Barkauskaitė ir Žygaitienė (1997). Tačiau kita vertus, menkavertiškumo jausmas, anot Adlerio (cit. Barkauskaitė, Žygaitienė, 1997), taip pat gali būti socialiai motyvuotas jausmas, padedantis įtraukti vaiką į ugdymo ir ugdymo(si) procesą, nes sukelia kompensacinį troškimą pirmauti, valdyti bei būti stipriausiam. Kiekviena asmenybė, Volano (1972) teigimu, „stengiasi būti reikšminga ir pasiteisinti įvairiuose visuomeniniuose santykiuose, kuriuos ji turi priimti ir kuriuose ji atrodo nereikšminga. Ji lygina tų santykių reikšmę ir jais matuoja save“ (Volanas, 1972, p. 152).

Kaip pažymi Butkienė ir Kepalaitė (1996), humanistinės psichologijos, atsiradusios apie 1960 m., kūrėjai Maslow, Rogers, Combs pabrėžė, kad mokinys, kuris jaučia, kad yra priimamas, yra linkęs daugiau domėtis mokymusi, negu tas, kuris jaučiasi atstumtas ir ignoruojamas. Amerikiečių psichologas J. W. Brownas, remdamasis humanistine psichologija ir geštalo terapija, 1979 metais pagrindė ir suformulavo visuminio mokymo(si) teoriją, kuri teigė, kad mokymas(is) yra, kai abi pusės – mokytojas ir mokinys – iš tikrųjų vienas kitą girdi, mato, supranta (Butkienė, Kepalaitė, 1996, p. 251). Vaiko dalyvavimo aspektas, sprendžiant ugdymo problemas, gali būti vienas iš būdų, įgyvendinant visuminio (susiliejančio) mokymo sampratą bei socialinių poreikių tenkinimą. Dalyvavimas atveria galimybes vaikui patirti laimėjimų, o tai, kaip teigia Maslow, Murray, McClelland (cit. Almonaitienė, 2007), glaudžiai susiję su pasitikėjimo savimi ugdymu, siekiu užimti tarp kitų žmonių deramą vietą, realizuoti potencialias savo galimybes. Mokinio aktyvus dalyvavimas, anot Peters, Drasgow, Nevin (cit. Miltenienė, 2008), gali padėti sustiprinti vaiko psichologinį atsparumą, pasitikėjimą savo jėgomis, suteikti galimybę tapti savarankiškesniam ir pačiam geriau kontroliuoti savo gyvenimą.

1.2. Vaiko dalyvavimas ugdymo procese socialiniu edukologiniu požiūriu

Švietimo srityje veikia įvairūs ugdymo proceso subjektai – besimokantieji, mokytojai, administratoriai ir dalinai net besimokančiųjų artimieji (pvz., tėvai, globėjai). Pagrindiniu ugdymo proceso subjektu yra laikomas besimokantysis. Jo socializacijai visais laikais buvo kuriamos įvairios strategijos. XX a. pirmojoje pusėje vyravęs luominis bei klasinis ugdymas parodė, kad individo socialinės raidos prognozių patikimumas nėra aukštas, specialiam socialinio elito rengimui skirtos pedagoginės sąnaudos nerezultatyvios. Buvo prieita išvados, kad veiksminga tik viena strategija – sudaryti palankias kiekvieno ugdytinio saviraiškos, savisklaidos ir saviraidos sąlygas; tada daugelis ugdytinių susiformuos kaip socialiai aktyvūs, kūrybingi, kompetentingi visuomenės nariai (Bitinas, 2000, p. 151-152). Socializacija, pasak Matulionio (2002), yra ne tik kitų veiksnių įtaka individui, bet ir paties žmogaus aktyvumas formuojantis jo asmenybei. Nors mūsų švietimo sistema gana formalizuota, Bitino (2002) teigimu, ugdymo

struktūroje aktualūs ir ugdymo tikslo laisvės bei laisvės, kaip ugdymo tikslo, aspektai. Ugdymo tikslas kaip laisvė realizuojamas priėmus ugdymo kaip kooperavimosi su ugdytinio prigimtimi paradigmą. Pagal šią paradigmą vaikas yra aktyvus ugdymo subjektas, bendravimu ir veikla, ugdytojui padedant, išreiškiantis, aktualizuojantis, realizuojantis save patį, savo prigimtines fizines bei dvasines galias (Bitinas, 2000, p. 103).

Vaiko dalyvavimas ugdymo procese yra vienas iš būdų, sudarantis prielaidas ugdyti pilietinę demokratinę visuomenę. Kiekvienas mokinys turi jausti, kad jis dalyvauja klasės, mokyklos gyvenime. Tai reiškia, kad mokytojas, klasės vadovas turi rūpintis, jog kiekvieno mokinio nuomonė būtų išklaudyta ir į ją atsižvelgta priimant sprendimus. Taip sudaromos sąlygos mokiniams patirti, kad jų žodis kažką reiškia ir kažką gali pakeisti. Viena vertus, tai stiprina mokinių savosios vertės pajautimą, antra vertus, skatina juos dalyvauti visuomenės gyvenime, taigi žadina jų pilietinį aktyvumą (Lepeškienė, 1996, p.109). Pasak Matulionio (2002), švietimą galima suprasti kaip socialinę sistemą, ugdančią visuomenės piliečius, formuojančią visuomenės socialinę struktūrą ir pačią visuomenę apskritai. Kad vaikų dalyvavimas įvairiuose projektuose bei bendruomenės gyvenime atskleidžia naujas perspektyvas plėtoti jų, kaip būsimų lyderių bei aktyvių visuomenės narių, gebėjimus, akcentuoja ir Stephenson (2004). Jis pabrėžia, kad „vaikų dalyvavimas nėra kažkas, kas turėtų būti daroma tik dėl to, kad šiuo metu tai madinga. Reikia suprasti, kad vaikų dalyvavimas yra darnios visuomenės vystymosi šaknys“ (Stephenson, 2004, p. 5). Rajecko teigimu „nuo to, kaip parengta jaunoji karta gyvenimui ir veiklai, labai priklauso tolesnė visuomenės pažanga, tautos tęstinumas“ (Rajeckas, 1999, p. 13).

Edukologijoje vaiko dalyvavimas neatsiejamas nuo humanistinio ugdymo idėjos, kurios esmė „ne tik perteikti mokiniams žinias, bet ir kiekviename vaike matyti augantį žmogų“ (Lepeškienė, 1996, p. 10). Vienas iš humanistinės psichologijos klasikų Rogers (cit. Lepeškienė, 1996) nurodydamas principus, kuriais grindžiamas prasmingas mokymasis, pažymi, kad mokinys, atsakingai dalyvaudamas mokymesi, išmoksta lengviau – jis pats nusibrėžia mokymosi kryptį, formuluoja problemas, ieško vidinių ir išorinių resursų savo tikslui realizuoti, imasi atsakomybės už savo pasirinkimų padarinius. Minėto mokslininko teigimu, mokinys prasmingai mokosi tada, kai suvokia, kad dalykinė medžiaga susijusi su jo asmeniniais tikslais. Tuomet siekiamos žinios paliečia ne tik jo intelektą, bet ir įtraukia visą asmenybę. Rogers nuomone, taip įgytas žinias mokinys laiko savomis, jos būna giliau integruotos, susijusios ne tik su kita turima informacija, bet ir su mokinio poreikiais, interesais, vertybėmis.

Dėmesio sutelkimo svarbą į kiekvieno mokinio poreikius akcentuoja ir vienas iš žinomiausių šių laikų Didžiosios Britanijos pedagogų Geoff Petty (2006). Jo teigimu, jeigu mes visi išsiaiškintume ir patenkintume savo mokinių poreikius, smarkiai padidintume jų galimybes

pasiekti gerų rezultatų. Anot Petty (2006), labai svarbu, kad mokytojai patys įtikėtų, kad gali pakeisti mokinių gyvenimą ir siektų lygių galimybių bei visų mokinių aktyvaus dalyvavimo. Mokiniui aktyviai dalyvaujant, mokytojas tokioje situacijoje užima pagalbininko vaidmenį. Petty (2006) teigimu, labai svarbu tuomet mokytojui neperduoti mokiniui visos atsakomybės, kurios jie dar nėra pasirengę prisiimti. Šioje situacijoje pedagogo, kaip pagalbininko, strategija turėtų būti tokia: „pirmiausia klausti mokinio, paskui pagal klausimų ir atsakymų metodiką vesti mokinį prie teisingo sprendimo. Tokiu būdu mokytojas ir mokinys tampa partneriais, bet mokiniui visuomet priklauso pirmenybė“ (Petty, 2006, p. 429).

Kaip pažymi Stephenson (2004), labai svarbu, kad tiek suaugusiems, tiek mokiniams būtų suvokiamas dalyvavimo ratas, kurį sudaro pagarba, galimybė, atsakomybė. Sėkmingas dalyvavimas įmanomas tik tuomet, kai tarp minėtų konceptų yra tvirtas ryšys. Hart (1992) pastebi, kad suaugusieji, neskatindami lygiaverčio vaikų dalyvavimo, dažnai pasiteisina sakydami, kad jie siekia užtikrinti vaikams nerūpestingą vaikystę. Tačiau, kaip pastebi autorius, kompetencijos dalyvauti turi būti įgyjamos laipsniškai per praktiką. Tad, nuo mažens neįtraukiant vaikų į prasmingus projektus su suaugusiaisiais, nerealu tikėtis, kad, sulaukę 16 metų, jie staiga taps dalyvaujančiais asmenimis. Kai mokinių dalyvavimas ugdymo procese, pasak Hopkins, Ainscow, West (1998), menkas, jų nuostatos mokyklos atžvilgiu būna neigiamos, labai dažnai sulaukiama priešinimosi, nebūtinai atviro ir matomo.

1.3. Specialiųjų ugdymo(si) poreikių vaikai ir jų ugdymo organizavimas

Terminas „specialieji ugdymo poreikiai“ aprėpia daugybę mokymo(si) ir kitų sunkumų. Mokiniams specialieji ugdymo(si) poreikiai konstatuojami tada, kai jie patiria stabilių mokymo(si) sunkumų. Ugdymo procese tokiu atveju pritaikoma ugdymo programa (modifikuojama ar adaptuojama bendrojo lavinimo programa arba ugdoma pagal specialiąją programą) ir taikomi alternatyvūs mokymo metodai.

Lietuvos Respublikos specialiojo ugdymo įstatyme specialieji ugdymo(si) poreikiai apibūdinami kaip pagalbos ir paslaugų reikmė, atsirandanti dėl to, kad ugdymo ir saviugdos reikalavimai neatitinka specialiųjų poreikių asmens galimybių (LR Specialiojo ugdymo įstatymas, 1998). Ališauskas (2003) atkreipia dėmesį, kad specialiuosius ugdymo(si) poreikius geriau būtų apibūdinti kaip pagalbos ir paslaugų reikmės, kurių tenkinimas garantuoja optimalią individualią ugdytinio raidą ir mokymo(si) pasiekimų lygį.

2002 metų liepos 12 dienos Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro, sveikatos apsaugos ministro, socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymu Nr. 1329/368/98 „Dėl specialiųjų poreikių asmenų sutrikimų ir jų laipsnių nustatymo ir specialiųjų poreikių

asmenų priskyrimo specialiujų ugdymo(si) poreikių grupei tvarkos“ buvo išskirta 10 specialiujų poreikių asmenų sutrikimų grupių, įtakojančių specialiujų ugdymo(si) poreikių atsiradimą. Tai intelekto sutrikimai, specifiniai pažinimo sutrikimai arba pažinimo procesų neišlavėjimas, emocijų, elgesio ir socialinės raidos sutrikimai, kalbos ir kiti komunikacijos sutrikimai, klausos sutrikimai, regos sutrikimai, judesio ir padėties sutrikimai, lėtiniai somatiniai ir neurologiniai sutrikimai, kompleksiniai sutrikimai, kiti raidos sutrikimai. Šiame įsakyme taip pat reglamentuotas specialiujų ugdymo(si) poreikių skirstymas į nedidelius, vidutinius, didelius ir labai didelius.

Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos vyriausybės duomenimis, 2007-2008 metais Lietuvoje iš viso mokėsi 51159 specialiujų poreikių mokiniai, integruoti į bendrojo ugdymo klases. Iš jų daugiausia turinčių kalbos ir komunikacijos sutrikimų – 26704 mokiniai, specifinių pažinimo sutrikimų – 6533, kompleksinių sutrikimų – 5781, intelekto sutrikimų – 3086 mokiniai. Stengiantis suvokti vaiko dalyvavimo galimybes, tenkinant jo specialiuosius ugdymo(si) poreikius, būtina turėti bent minimalią sampratą apie dažniausiai bendrojo lavinimo mokyklose pasitaikančius raidos sutrikimus bei dėl jų kylančių mokymo(si) sunkumų pobūdį.

Kaip teigia Elijošienė (1997), intelekto sutrikimas apibūdinamas kaip protinių sugebėjimų nukrypimas nuo normos, sukeltas elgesio, emocijų bei socialinio prisitaikymo sunkumų. Anot autorės, šis sutrikimas pasireiškia vaiko negrįžtamu pažintinės veiklos pakenkimu, valios, emocijų neišsivystymu. Žvelgiant dalyvavimo aspektu, šie vaikai sugeba dalyvauti tikslingoje veikloje, kai užduotys atitinka jų gebėjimus. Modeliuojant jų dalyvavimą specialiujų ugdymo(si) poreikių tenkinime, tikslinga panaudoti mokinių stipriąsias puses – darbštumą, drausmingumą, pareigingumą, nuoširdumą. Minėtos mokslininkės nurodomas šiems vaikams būdingas mąstymo inertiškumas, lėtumas, siaurumas, paviršutiniškumas, nekritiškumas, išliekantis visą gyvenimą, gali turėti įtakos jų pilnaverčiam dalyvavimui.

Monkevičienė (1997), apibūdindama mokinius, turinčius specifinių pažinimo sutrikimų, pažymi, kad šių mokinių intelektiniai gebėjimai yra pakankami arba net aukšti. Jų sunkumus lemia vizualiniai, audiovizualiniai, atminties sutrikimai, trukdantys pilnavertiškai naudotis intelektiniais gebėjimais. Koordinuojant šių mokinių dalyvavimą, būtina atkreipti dėmesį į konkretaus mokinio specifinį pažinimo sutrikimą. Pasak autorės, vizualinių sutrikimų turintys mokiniai gerai suvokia, perpranta ir pasinaudoja žodine, jutimine ir kita ne regėjimu gauta informacija. Atminties sutrikimų turintys mokiniai geba svarstyti, samprotauti, daryti išvadas, perdirbti informaciją, ją rūšiuoti, grupuoti, analizuoti, sieti į visumą.

Galkienė (2005), charakterizuodama mokinius, turinčius emocijų ir elgesio sutrikimų, teigia, kad šie mokiniai labai dažnai patiria sunkumų, bendraudami su bendraamžiais.

Dėl socialinių įgūdžių stokos šie vaikai netinkamai interpretuoja kitų žmonių užuominas, nesupranta aplinkinių nuotaikų, jausmų, taip pat negeba valdyti savo jausmų ir emocijų bei prisitaikyti socialinėse situacijose, turi dėmesio koncentracijos trūkumą. Siekdami mokinio dalyvavimo, pedagogai turėtų atkreipti dėmesį į autorės pastebėjimus, kad šie mokiniai reikalauja ypač subtilaus dėmesio. Geriausi rezultatai pasiekiami preventyviai veikiant dėmesio koncentracijos ir opozicinio neklusnumo problemą. Anot autorės, tokiems vaikams rekomenduojama eliminuoti šalutinę informaciją, didesnės apimties turinį suskaidyti į mažesnes dalis. Svarbu, kad šiems mokiniams siūloma veikla būtų įvairi, nuolat besikeičianti.

Pasak Garšvienės ir Ivoškuvienės (1997), mokytojas, norėdamas padėti vaikui, turinčiam kalbos ir komunikacijos sutrikimų, turi turėti supratimą apie juos ir žinoti, kokie mokymo(si) sunkumai atsiranda dėl jų. Skatinant kalbos ir komunikacijos sutrikimų turinčius mokinius dalyvauti komandos, tenkinančios jo specialiuosius ugdymo(si) poreikius, veikloje, ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas mikčiojantiems mokiniams. Anot autorių, neretai kalbėjimo sklandumas pašlyja mokiniui bendraujant su mokytoju bei kai jam yra keliami nauji ir sudėtingi reikalavimai. Pedagogai, dirbantys su šiais vaikais, turi suprasti jų vidinį pasaulį, nuolatinį nerimą dėl prasto kalbėjimo ir visais įmanomais būdais jiems padėti. Būtina apmąstyti savo elgesį ir suvokti, kad per didelis ar per menkas dėmesingumas mokiniui gali pagelbėti ar, priešingai, pabloginti jo kalbėjimą (Garšvienė, Ivoškuvienė, 1997, p. 55).

Sutrikimų nustatymo ir programų skyrimo atmintinėje kompleksiniais sutrikimais paprastai vadinami įvairūs kelių sutrikimų deriniai arba sutrikimų kompleksas, išskyrus tuos atvejus, kai atskiri sutrikimai negali sudaryti komplekso, nes prieštarauja vienas kitam savo pobūdžiu (Ališauskas, 2003, p. 447). Pasak Ališausko (2003), ugdymo tikslas – parengti žmogų taip gyventi visuomenėje, kad jis kuo mažiau būtų pasyvus stebėtojas, bet gebėtų maksimaliai realizuoti savo įgimtas galias. Anot autoriaus, kompleksiniai sutrikimai labai įvairūs, pateikti universalūs šių sutrikimų turinčių vaikų ugdymo metodus neįmanoma. Sutrikimų derinys tarsi paryškina vaiko asmenybės ir ugdymo(si) unikalumą. Taigi, modeliuojant šių vaikų dalyvavimą, tenkinant jų specialiuosius ugdymo(si) poreikius, pirmiausia reikia išsianalizuoti kiekvienam vaikui būdingo raidos sutrikimo nulemtus poreikius.

Kaip jau buvo minėta, mokslininkai savo atliktais tyrimais yra įrodę, kad visi moksleiviai pajėgūs aktyviai dalyvauti tiek vertinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius, tiek ir įgyvendinant numatytas intervencines priemones, vertinant rezultatus, tačiau būtina sukurti tam palankias sąlygas. Kiekvienoje švietimo įstaigoje darbą su vaikais, turinčiais specialiųjų ugdymo(si) poreikių, koordinuoja specialiojo ugdymo komisija. Ji turėtų būti pagrindinė komanda, kurianti palankias sąlygas mokinių įtraukimui į specialiųjų ugdymo(si) poreikių tenkinimą. Tačiau analizuojant švietimo ir mokslo ministro 2000 m. rugpjūčio 18 d. įsakymą Nr.

1057 „Dėl švietimo įstaigos specialiojo ugdymo komisijos sudarymo ir darbo organizavimo tvarkos“, nesunku pastebėti, kad šis įstatymas visiškai neakcentuoja vaikų dalyvavimo idėjos, jų įgalinimo. Vaikų dalyvavimas nėra numatytas net penktame šio įsakymo punkte, kuriame nurodyta komisijos sudėtis. Šiame punkte teigiama, kad „komisija sudaroma iš 5-9 narių: švietimo įstaigos vadovo ar vadovo pavaduotojo ugdymui; specialistų – psichologo, specialiojo pedagogo, logopedo. Į komisijos sudėtį ikimokyklinėje ugdymo įstaigoje ir specialiojoje ikimokyklinio ugdymo įstaigoje įeina grupės auklėtojai, pradinėje mokykloje – klasės mokytojai, pagrindinėje ir vidurinėje mokykloje – klasės ir dalykų mokytojai, specialiojoje mokykloje ir ugdymo centre – vaiką ugdantys pedagogai. Pageidautina, kad komisijoje dalyvaujantys pedagogai turėtų kvalifikacines kategorijas ir ne mažesnę kaip 5 metų pedagoginį darbo stažą, o dirbantys bendrojo ugdymo įstaigoje būtų tobulinę pedagoginę kvalifikaciją specialiojo ugdymo srityje. Į komisiją gali būti įrašyti švietimo įstaigoje dirbantis socialinis pedagogas bei sveikatos priežiūros darbuotojas“ (Švietimo įstaigos specialiojo ugdymo komisijos sudarymo ir darbo organizavimo tvarka, 2000). Šiame įsakyme numatytos komisijos funkcijos taip pat neskatina socialinių konstravimo idėjų vystymo švietimo įstaigose, o labiau atskleidžia biurokratinį bei klinikinį – korekcinį aspektą, organizuojant specialiųjų ugdymo(si) poreikių tenkinimą.

Lietuvos Respublikos specialiojo ugdymo įstatymo (1998) 33 straipsnyje „Specialiųjų poreikių vaikų (ar vaiko globėjų) teisės ir pareigos“ pastebimas lygiavertiškumo, dalyvavimo aspektas tėvų atžvilgiu. Šiame straipsnyje užsimenama, kad tėvai turi teisę dalyvauti vaiko ugdymo procese, dalyvauti įvertinant vaiko specialiuosius ugdymo(si) poreikius ir gauti išsamią informaciją apie įvertinimo rezultatus. Šis straipsnis švietimo įstaigose skatina organizuoti vaikų, turinčių specialiųjų poreikių, ugdymą, taikant konsultavimo bendradarbiaujant modelį, kuomet pedagogai ir tėvai dalijasi vieni su kitais savo patirtimi, idėjomis modeliuodami pagalbos teikimą vaikui. Minėto įstatymo 32 straipsnyje „Specialiųjų poreikių asmenų teisės ir pareigos“ apie vaikų įtraukimą, dalyvavimą, organizuojant specialiųjų poreikių tenkinimą, taip pat nėra užsiminta. Apibendrinant galima teigti, kad šiame straipsnyje specialiųjų poreikių asmenys įvardijami kaip paslaugų gavėjai, o ne aktyviai veikiantys subjektai, galintys įtakoti savo specialiųjų poreikių tenkinimą ir taip save realizuoti.

Kaip teigiama Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūros internetinėje svetainėje (<http://www.european-agency.org>), mokinių, turinčių specialiųjų ugdymo(si) poreikių, ugdymas vidurinėje mokykloje yra sudėtinga tema visoje Europoje. Specialusis ugdymas dažniausiai sėkmingai vykdomas pradinėje mokykloje, tačiau vidurinėje mokykloje kelia problemų. Mokymo(si) dalykų padaugėjimas bei skirtingos mokymo organizavimo strategijos sukelia rimtų sunkumų moksleivių integracijai vidurinėje mokykloje. Taip atsitinka dar ir dėl to, kad atotrūkis tarp vaikų, turinčių specialiųjų ugdymo(si) poreikių, ir jų bendraamžių su amžiumi

didėja. Tačiau vis tik kylančios problemos dažniausiai yra susijusios su ugdymo organizavimu ir mokykline veikla, o ne su mokinių raidos sutrikimais.

Lietuvoje specialiojo ugdymo organizavimą reglamentuojančiuose dokumentuose vyrauja klinikinis – korekcinis požiūris į vaikus, turinčius specialiųjų ugdymo(si) poreikių. Šiuo požiūriu parengti dokumentai nulemia ugdymo proceso modelį, akcentuojantį mokinio silpnybes ir sutrikimus, sudaro bendravimo barjerus tarp mokinių, jų tėvų ir mokytojų, stabdo naujų socialinių konstravimo idėjų plėtrą.

1.4. Dalyvavimo ugdymo procese reikšmė vaikui, turinčiam specialiųjų ugdymo(si) poreikių

Vaikų, turinčių specialiųjų ugdymo(si) poreikių, mokymas turi vykti, iš anksto apgalvotai paskirstant dėmesį labai aiškiems tikslams, numatant tinkamus metodus. Loeser (2008) pažymi, kad Warwick 1971 metais buvo pirmasis, pasiūlęs naudotis mokymo kartu metoda, kad būtų galima geriau patenkinti mokinio specialiuosius poreikius. Westwood (cit. Petty, 2006) teigia, kad šiems vaikams neužtenka tik rūpinimosi ir saugojimo. Labai svarbu netupinėti apie juos bijant ižeisti, bet kalbėti nuoširdžiai ir atvirai, su pagarba pasiteiraujant jų nuomonės dėl pagalbos suteikimo. Pasak Ališausko (2003), Lietuvoje labai dažnai vaikas nėra lygiavertis ugdymo proceso partneris, kurio ypatumų pažinimu ir jo specialiųjų ugdymo(si) poreikių tenkinimu užsiima mokytojai, specialieji pedagogai, pedagoginės psichologinės tarnybos specialistai. Neretai vaiko problemos sprendžiamos be jo, jo neatsiklausus. Ne visada vaikas tinkamai išklausomas ir išgirstamas. Daug specialiųjų poreikių moksleivių nežino ir nesupranta tikrųjų mokymo(si) sunkumų priežasčių, neturi mokymo(si) motyvacijos ir nesupranta jiems teikiamos pedagoginės pagalbos tikslo. Todėl ypač svarbu į ugdymo procesą įtraukti pačius vaikus, kartu su jais aptarti mokymo(si) sunkumus bei jų priežastis.

Vertinant mokinio, turinčio specialiųjų ugdymo(si) poreikių, galimybes jaustis pilnaverčiu klasės ar net visos mokyklos bendruomenės nariu, atskaitos tašku gali būti jo dalyvavimas ugdymo procese. Traberas (cit. Galkienė, 2001) teigė, kad jokia negalė dar nepadaro vaiko neįgalioju. Brandi asmenybė gali būti išugdyta aplinkoje, kurioje sudaromos sąlygos pilnavertei jos veiklai. Jo teigimu, geriausios sąlygos negalę turinčiam vaikui pačiam sau atskleisti savo galimybes yra bendradarbiavimas, nes šio proceso metu kiekvienas žmogus turi savo vaidmenį ir tai jam leidžia dinamiškai vystytis. Stephenson (2004) akcentuoja, kad suaugusieji, norintys padėti vaikui dalyvauti, turi išmokti pripažinti kiekvieno vaiko gebėjimus lavinti save ir savo kompetencijas. Jo teigimu, „vaikai yra žmonijos orumas. Jų nuomonę reikėtų išklaudyti ir gerbti taip pat, kaip ir suaugusiųjų“ (Stephenson, 2004, p. 5). Jis pastebi, kad

vaikams, turintiems įvairių negalių, dalyvaujant yra labai svarbi emocinė parama. Suaugusieji šiuos vaikus turi girti, didžiuotis pasiektu rezultatu. Komandos, kurioje dalyvauja vaikas, atmosfera turi būti draugiška ir atpalaiduojanti. Šitokia atmosfera, autoriaus teigimu, leis įgalinti ir išreikšti save šiuos dažnai drovius vaikus.

Hart (1992) pateikia mokinių dalyvavimo skirstymą į 8 pakopas, kurios dar paskirstomos į dvi didesnes grupes. Savo skirstymą jis vadina „dalyvavimo kopėčiomis“. Kopėčių apačioje autorius pateikia 3 pakopas, kurios pavadintos nedalyvavimo grupe, t.y. manipuliacija (manipulation), dekoracija (decoration), simboliška priemonė (tokenism). Autorius pažymi, kad jeigu dalyvavimas vykdomas šių trijų pakopų lygmenyje (t.y. *manipuliavimo*, kuomet vaikai dalyvauja, tačiau niekas neatsižvelgia į jų nuomonę; *dekoracijos* – vaikai yra pateikiami kaip dalyvaujantys tam tikrais atvejais, bet jie patys neišsivaizduoja, kas tai yra; *simboliškos priemonės*, kuomet dalyvavimas vyksta tik dėl akių ir vaikai neturi galimybės pateikti savo nuomonės), tokiu atveju vaikai gauna neigiamą patirtį, nes jie nėra naivūs ir supranta, kad dalyvavimas gali būti ir fiktyvus. Dalyvavimo žemiausia pakopa Hart įvardina *pavedimą bet informavimą (assigned but informed)*, t.y. vaikas nėra pilnai lygiavertis narys, jam dažniau duodami nurodymai, tačiau jis yra informuotas apie tikslus, rezultatus ir t.t. Sekančiose pakopose vaiko vaidmuo dalyvaujant tampa vis reikšmingesnis, su juo konsultuojamasi, jis įgauna lygiavertio dalyvio su suaugusiaisiais statusą. Kadangi dalyvavimas skatina kompetenciją, o tai savo ruožtu skatina motyvaciją tolesniam dalyvavimui, Hart (1992) aukščiausiu dalyvavimo laipsniu laiko vaiko sąmoningą savo vaidmens komandoje suvokimą, kurioje jis dalyvauja, bei gebėjimą dalintis su suaugusiaisiais savo refleksijomis (child – initiated, shared decisions with adults).

Nepriklausomai nuo to, ar vaikas turi specialiųjų ugdymo(si) poreikių, ar ne, Hart (1992) pabrėžia, kad vaiko dalyvavimo reikšmingumą, jo kokybę galima įvertinti, atsakius į 4 klausimus:

1. Ar vaikas žino ir supranta projekto tikslus?
2. Ar jis žino, kas jį įtraukė į dalyvavimo procesą ir kodėl?
3. Ar jis užima prasmingą, o ne „dekoratyvinį“ vaidmenį?
4. Ar, pasiekus dalyvavimo tikslus, jis ir toliau nori dalyvauti?

Apibendrinant galima teigti, kad nors nuo senų laikų vyravo nuomonė, jog vienintelis pažinimo kelias yra protas, vis labiau aiškėja, jog tiesai atskleisti vien proto jėgų nepakanka. Vis dažniau atsiranda naujų faktų, kad protas taip pat klysta, todėl tiesą pažinti galime, naudodami iracionalius būdus – jausmus, intuiciją ar empatiją. Ugdant specialiųjų poreikių mokinius, reikalinga tiek logika, tiek intuicija. Ugdymas, paremtas racionaliais bei iracionaliais būdais, sukurtų tarpusavio pasitikėjimą, priimtų žmogų tokį, koks jis yra.

Neatitinkantys normų vaikai dažnai yra etiketizuojami. Tačiau sutrikimų turinčių vaikų atskirtį lemia ne pats sutrikimas, o jo socialinės pasekmės, t.y. savęs realizavimo galimybių stoka bei atstūmimas. Jei visa sistema, ugdanti vaiką, būtų paremta panašumu, o ne skirtumų ieškojimu, būtų lengviau atskleisti vertybes, kurias ugdytinis gali visiems mums duoti. Kuo labiau bus identifikuoti šių vaikų panašumai, tuo labiau jie bus įtraukiami į įvairias komandines veiklas.

2. VAIKO DALYVAVIMAS TENKINANT SPECIALIUOSIUS UGDYMO(SI) POREIKIUS: ATVEJŲ ANALIZĖ

2.1. Tyrimo metodika ir organizavimas

Empiriniam tyrimui atlikti buvo pasirinkti kokybinio tyrimo metodai.

Atvejo tyrimas natūraliame kontekste (mokykloje, kurioje mokinys mokosi).

Atvejo tyrimas, anot Kardelio (2007), gali būti taikomas tiek kuriant naujas mokslo žinias, tiek sprendžiant įvairias praktines situacijas. Autoriaus teigimu, šiuo tyrimu siekiama rasti tokią mokymo veiklos strategiją, kuri padėtų tobuliau įgyvendinti socialinių bei humanitarinių dalykų dėstymą. Šis metodas padeda gauti vertingos informacijos apie reiškinių kilmę, kartais gali būti naudingesnis ir už eksperimentinius tyrimus, nes dirbtinės eksperimento sąlygos gali veikti tyrimo rezultatus (Kardelis, 2007, p. 268).

Tyrimo metu naudotas atvejo tyrimas, siekiant atskleisti bendradarbiavimo modelio pritaikymo galimybes, įtraukiant ugdytinį į ugdymo(si) ir specialiųjų ugdymo(si) poreikių tenkinimo procesą. Bendradarbiavimo modelio pagrindą sudaro Miltenienės (2005)² naudota metodika. Buvo išskirta ir plačiau nagrinėta šios metodikos dalis „Mokinio dalyvavimas bendrai sprendžiant ugdymo(si) problemas: lūkesčiai ir motyvai“. Remiantis minėta metodika, buvo numatyta bendradarbiavimo proceso eiga ir veiklos (žr. 1 lentelę), kurių pagrindu buvo analizuojami atvejai. Rengiant atvejo tyrimą, taip pat remtasi pragmatizmo teorija, kuri, anot Bitino (2000), akcentuoja ne tik pedagogų, bet ir ugdytinių bei jų tėvų dalyvavimą.

Minėtas tyrimas vyko 2009 m. gruodžio mėn. – 2010 m. balandžio mėn. vienoje X pagrindinėje bendrojo lavinimo mokykloje. Jame dalyvavo 11 asmenų (2 mokiniai, 4 tėvai ir 5 pedagogai). Tyrimo pradžioje dalyviai buvo supažindinti su tyrimo tikslu. Pirmo susitikimo metu pateiktas informacinio pobūdžio pranešimas apie vaiko dalyvavimo galimybes, jo reikšmingumą,

---

² Miltenienė, L. (2005). *Bendradarbiavimo modelio konstravimas tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius*. (Nepublikuota daktaro disertacija, Šiaulių universitetas, 2005).

tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius. Panaudojus interviu bei diskusijos metodus, išsiaiškinta tyrimo dalyvių patirtis bei nuostatos į vaiko dalyvavimą, tenkinant jo specialiuosius ugdymo(si) poreikius tyrimo pradžioje. Tyrimo eigoje (4 mėn. 2 sav.) dviems mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymo(si) poreikių, buvo pritaikytas bendradarbiavimo modelis, kurio metu buvo suaktyvintas jų vaidmuo komandoje, tenkinančioje vaikų specialiuosius ugdymo(si) poreikius. Šie mokiniai dalyvavo rengiant jiems adaptuotas ir modifikuotas programas bei mokytojų ir tėvų pokalbiuose, kuriuose buvo vertinami jų pasiekimai. Mokytojai, skirdami užduotis šiems ugdytiniams, išsamiai paaiškino jų reikšmingumą, pasiūlydavo mokymo būdų ir metodų, kuriuos mokiniai rinkdavosi patys. Atlikus užduotį, vaikams būdavo leidžiama patiems save įsivertinti. Vieną kartą savaitėje tyrime dalyvaujantys mokiniai tyrėjui pateikdavo savo refleksijas. Jie išsakydavo savo pageidavimus, atskleisdavo sėkmes, nesėkmes, apibūdindavo savo savijautą, kai jiems skiriamas toks dėmesys. Refleksijas vaikai išsakydavo žodžiu (tyrėjas jas fiksuodavo diktofonu) arba raštu, rašydami laiškus mokytojams. Tyrimo pabaigoje, siekiant įvertinti jo dalyvių nuostatą į vaiko dalyvavimą, tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius, tyrime dalyvavusių mokinių mokymo(si) motyvacijos bei pozityvaus tikėjimo savo galimybėmis pokytį, organizuotas interviu su mokiniais, turinčiais specialiųjų ugdymo(si) poreikių, bei diskusija su jų tėvais ir mokytojais. Tyrimo eigoje taikytos socialinio dalyvavimo bei įgalinimo teorijos. Taikant įvairias veiklas (žr. 1 lentelę; žr. 13 priedo 1 lentelę), buvo siekiama suaktyvinti vaiką bei jį supančius žmones įsitraukti į vaiko specialiųjų ugdymo(si) poreikių tenkinimą. Šių veiklų paskirtis buvo įgalinti komandas, modeliuojančios bei tenkinančios specialiuosius ugdymo(si) poreikius, dalyvius, anot Ruškaus ir Mažeikio (2003), padėti išreikšti jų stiprybes ir suspenduoti silpnybes.

1 lentelė

Bendradarbiavimo proceso eiga ir atvejo tyrimas

Etapai	Veiklos	Metodai	Dalyviai
I. Supažindinimas su tyrimo tikslu bei dalyvavimo idėjos pritaikymu kasdiniame ugdymo procese. Tyrimo dalyvių patirties bei nuostatų į vaiko dalyvavimą, tenkinant jo	Informacinio pobūdžio <i>pranešimas</i> apie galimybes vaikui dalyvauti komandoje, modeliuojančioje ir tenkinančioje jo specialiuosius ugdymo(si) poreikius.	Informavimas. Motyvavimas.	Mokiniai, tėvai, pedagogai.
	<i>Diskusija</i> grupėje. Mokinio dalyvavimas tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius. Pedagogų ir tėvų bendradarbiavimas. Mokinių motyvaciją įtakojantys veiksniai.	Diskusija grupėje.	Tėvai, pedagogai.

specialiuosius ugdymo(si) poreikius, aiškinimasis.	<i>Interviu.</i> Savo galimybių dalyvauti, tenkinant vaikų ugdymo(si) poreikius, vertinimas. Lūkesčiai, poreikiai, galimybės.	Individualus interviu.	Mokiniai.
II. Atvejo tyrimas natūraliame kontekste. Numatytų veiklų įgyvendinimas, tyrimo dalyvių refleksijų fiksavimas.	Mokinių pasiekimų vertinimas. Adaptuotų ir modifikuotų programų aptarimas.	Bendradarbiavimo modelio aptarimas susirinkimuose.	Mokiniai, tėvai, pedagogai.
	Mokinių dalyvavimas kartu su pedagogais ruošiantis būsimoms pamokoms. Mokymo metodų, užduočių aptarimas. Dėstomų temų, skiriamų užduočių svarbos išaiškinimas mokiniams.	Veiklos stebėjimas bei fiksavimas tyrėjo refleksyviajame dienoraštyje.	Mokiniai, pedagogai.
	Mokinių gebėjimo adekvačiai vertinti savo atliktas užduotis pamokų metu formavimas.	Išsakyamas raštu (mokinių laišakai).	Mokiniai, pedagogai.
	Mokinių skatinimas analizuoti savo veiklą mokykloje, pateikti refleksijas.	Laisvas išsakyamas neoficialių pokalbių metu.	Mokiniai, tyrėjas.
III. Nuomonių, nuostatų, požiūrių fiksavimas po vykusio tyrimo.	<i>Diskusija</i> grupėje. Mokinio dalyvavimas tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius. Pedagogų ir tėvų bendradarbiavimas. Mokinių motyvaciją įtakojantys veiksniai.	Diskusija grupėje.	Tėvai, pedagogai.
	<i>Interviu.</i> Savo galimybių dalyvauti, tenkinant vaikų ugdymo(si) poreikius, vertinimas. Lūkesčiai, poreikiai, galimybės.	Individualus interviu.	Mokiniai.

Interviu su tyrime dalyvaujančiais mokiniais, turinčiais specialiųjų ugdymo(si) poreikių (žiūrėti 1-2 priedus), skirtas išsiaiškinti, kaip vaikas vertina savo galimybes dalyvauti, tenkinant jo ugdymo(si) poreikius. Remiantis humanizmo teorija, pasak Bitino (2000), svarbu save įsivaizduoti ugdytinio padėtyje, jausti jo išgyvenimus, nuoširdžiai ir atvirai su juo bendrauti. Pasirinktas interviu metodas buvo tas instrumentas, kurio pagalba buvo užmegztas nuoširdus bendravimas su vaiku, skirtas išsiaiškinti, kokie yra jo lūkesčiai, poreikiai, galimybės, atpažinti vaiko dalyvavimą skatinantys ir ribojantys veiksniai. Vykęs interviu buvo pusiau standartizuotas. Jį sudarė struktūruoti (uždari) ir nestruktūruoti (atviri) klausimai. Interviu fiksuotas diktofonu. Pasak Kardelio (2007), interviu suteikia platesnes galimybes nuodugniau pažinti tiriamąjį asmenį, papildo ir stebėjimo, ir apklausos metodais gautus duomenis.

Diskusija grupėje (Focus grupė) su mokinių, dalyvaujančių tyrime, tėvais bei mokytojais, dirbančiais su minėtais mokiniais (žiūrėti 2-3 priedus). Pasak Tidikio (2003), šis

tyrimo metodas padeda išsamiau atskleisti, patikslinti įpročius, įsitikinimus, požiūrius (cit. Kaffemanienė, 2006). Remiantis socialinio dalyvavimo teorija, diskusijos metu identifikuojamas pasirengimo aktyviai dalyvauti laipsnis, įnašo į bendruomenės gyvenimą galimybės (Ruškus, Mažeikis, 2003, p. 178). Organizuotoje diskusijoje siekta išsiaiškinti, kaip pedagogai ir tėvai suvokia vaiko dalyvavimą, ar pedagogai kartu su tėvais turi susikūrę sistemą, skatinančią vaiką dalyvauti, tenkinant jo specialiuosius ugdymo(si) poreikius, taip pat siekta atpažinti vaiko dalyvavimą skatinančius ir ribojančius veiksnius. Diskusijai iš anksto paruošti nestruktūruoti (atviri) klausimai. Diskusija fiksuota diktofonu bei kompiuteriu, panaudojant multimediją.

Duomenims apibendrinti taikytas **turinio (content) analizės metodas**. Pasak Cohen, Manion (cit. Kardelis, 2007), šis tyrimo metodas naudojamas, kai iš daugelio jau atliktų eksperimentinių tyrimų daromos apibendrinančios išvados. Krathwohl (cit. Kardelis, 2007) teigia, kad šiuo metodu analizuojant apjungtus tyrimus, jų rezultatai tampa kur kas reikšmingesni, nei kiekvienas iš jų atskirai. Apjungti tyrimo rezultatai gali padėti išskirti konkrečias aplinkybes, kurioms esant poveikis galėtų būti efektyviausias.

Empiriniai duomenys apdoroti kokybinių tyrimų duomenų atviro kodavimo kompiuterine programa „Kokybis“. Grafiškai duomenys apipavidalinti kompiuterinėmis programomis Microsoft Excel bei Microsoft Word.

2.2. Tyrimo imtis

Renkantis tyrimo dalyvius, buvo panaudotas tikslinės atrankos metodas – „kai pats tyrėjas nusprendžia, kuriuos respondentus tikslingiau atrinkti“ (Luobikienė, 2000). Šiuo atveju tiriamoji grupė buvo suformuota iš asmenų, kasdien susiduriančių su specialiuju ugdymo(si) poreikių tenkinimu. Pagrindinis atrankos kriterijus buvo skirtingi mokinių specialieji ugdymo(si) poreikiai bei vaikų ir jų tėvų sutikimas įsitraukti į numatomą veiklą. Pasirinkti du mokiniai³, iš kurių vienam, pedagoginėje psichologinėje tarnyboje atlikus pedagoginį psichologinį asmens specialiuju ugdymo(si) poreikių vertinimą, identifikuoti nedideli specialieji ugdymo(si) poreikiai, tačiau labai žema mokymo(si) motyvacija, o kitam – aukšta mokymo(si) motyvacija, bet dideli specialieji ugdymo(si) poreikiai. Šiuo atrankos kriterijumi siekta išsiaiškinti, kaip skirtingus specialiuosius ugdymo(si) poreikius turinčių mokinių dalyvavimas ugdymo(si) problemų sprendime įtakoja jų mokymo(si) motyvaciją bei suaugusiųjų ugdymo proceso dalyvių tikėjimą vaiko galimybėmis.

---

³ Mokinių vardai ir pavardės užkoduoti – (V-1) bei (V-2).

Nedidelių specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčiam mokiniui (**V-1**) pedagoginės psichologinės tarnybos specialistai, atlikę specialiųjų ugdymo(si) poreikių įvertinimą, teigė, kad kontaktas su vaiku pilnavertis. Jo elgesys adekvatus situacijai. Bendrieji intelektualiniai gebėjimai – vidutiniai. Geri planavimo, pasekmių numatymo gebėjimai. Gerai sekasi apdoroti tiek prasminius, tiek abstrakčius stimulus. Geras socialinis supratingumas. Darbo tempas – vidutinis. Stebimas padidintas emocionalumas. Žinios apie artimiausią aplinką ir save pakankamos. Mokslumas sąlyginai aukštas. Vaikas turi rašymo sutrikimų.

Didelių specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčiam mokiniui (**V-2**) pedagoginės psichologinės tarnybos specialistai, atlikę specialiųjų ugdymo(si) poreikių įvertinimą, nustatė, kad mokinys kontaktiškas, motyvuotas užduočių atlikimui. Psichologinio vertinimo rezultatai rodo labai žemą intelekto išsivystymo lygį. Sąlyginai geriau moka pritaikyti skaičiavimo įgūdžius kasdienio gyvenimo situacijose, atgaminti modelius. Sunkiau vizualiai atpažinti žinomus objektus, taip pat sunkiai suvokia visumą. Žinios apie save ir artimiausią aplinką labai skurdžios, būtino pobūdžio. Erdvės ir laiko vaizdiniai susiformavę nepakankamai. Mokslumas žemas. Nustatytas antrinio pobūdžio kalbos neišsivystymas dėl intelekto sutrikimo.

Pasirenkant tyrimo dalyvius, nebuvo kreipiamas dėmesys į jų amžių, lytį, išsilavinimą. Tyrime dalyvavo 11 asmenų, iš jų 2 vaikai bei 9 suaugusieji.

2.3. Vaiko dalyvavimo situacijos įvertinimas

Tyrimo pradžioje, organizuojant diskusiją su pedagogais ir tėvais, buvo siekta išsiaiškinti, kaip jie suvokia vaiko dalyvavimą; ar turi susikūrę sistemą, skatinančią vaiką dalyvauti, tenkinant jo specialiuosius ugdymo(si) poreikius; atpažinti vaiko dalyvavimą skatinančius ir ribojančius veiksnius. Apibendrinus diskusijos rezultatus, buvo identifikuotos 3 kategorijos ir 10 subkategorijų, atspindinčių dalyvių nuomonę aptariamam klausimui (žr. 2 lentelę). Kategorijos ir subkategorijos identifikuotos remiantis leksiniais – semantiniais vienetais (žr. 11 priedo 4 lentelę).

Pirmosios diskusijos sutelktoje pedagogų ir mokinių tėvų grupėje (mokinių dalyvavimas tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius) rezultatai: turinio analizės duomenys (N=9)

Mokinio dalyvavimas tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius
(pedagogai – P; tėvai – T-1; T-2⁴)

Eil. Nr.	Kategorija	IŠSAKYTA PALANKI NUOMONĖ		IŠSAKYTOS ABEJONĖS	
		Subkategorija	Teiginių skaičius	Subkategorija	Teiginių skaičius
1	2	3	4	5	6
1.	Suaugusiųjų požiūris į vaiko dalyvavimą	Vaiko galimybių dalyvauti, tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius, pripažinimas. (P)	7 2 2 1	Siekis apsaugoti vaiką nuo neigiamos informacijos. (T-2)	2
		(T-1)		Vaiko galimybių dalyvauti, tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius, nuvertinimas. (P)	3
		Ugdomas pasitikėjimas savimi. (P)		Vaiko familiarumo su pedagogais grėsmė. (P)	1
		Formuojamas teigiamas požiūris į mokslą. (T-1)		Žemesnių klasių mokinių galimybės dalyvauti nuvertinimas. (T-2)	1
2.	Mokymo(si) motyvacijos pokyčiai	Skatinamas mokinių tikėjimas savo galimybėmis. (T-1)	1		
		Mokinių motyvacijos skatinimo, pagrindžiant skiriamas užduotis, pripažinimas. (P) (T-2)	3 1	—	—
3.	Mokinio dalyvavimo prielaidos savarankiškumo plėtotei	Savarankiškumo ugdymo pripažinimas pagal iš anksto sudarytą mokinio dalyvavimo planą. (P) (T-1)	1 1	—	—

⁴ Tėvų vardai ir pavardės užkoduoti (T-1) bei (T-2). (T-1) yra (V-1) tėvai. (T-2) yra (V-2) tėvai.

Suaugusiųjų požiūris į vaiko dalyvavimą kategorijoje buvo identifikuota 7 subkategorijos. Iš jų trys sutampančios su išsakyta palankia nuomone ir keturios – su išsakytomis abejonėmis. Tarp subkategorijų, sutampančių su išsakyta palankia nuomone, labiausiai išryškėjo vaiko galimybių dalyvauti, tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius, pripažinimas (9 teiginiai), pvz., ...*galimi atsakingesni susitarimai, kai jis pats dalyvaus – įsipareigos...* Tarp kategorijų, susijusių su išsakytomis abejonėmis, labiausiai išryškėjo vaiko galimybių dalyvauti, tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius, nuvertinimas (3 teiginiai), pvz., ...*susitarti dėl turinio nemanau, kad galima*. Vertinant pedagogų požiūrį į vaiko dalyvavimą, išryškėja jų nerimas dėl savo autoriteto, t. y. vaiko familiarumo su jais grėsmė, pvz., ...*galima „užsižaisti“, o pats vaikas gali imti išsisukinėti ir piktnaudžiauti dėmesiu...* Vieno tyrime dalyvavusio vaiko tėvai, vertindami vaiko dalyvavimo galimybes, nuogaštavo dėl neigiamos informacijos, kuri gali nuvilti vaiką, pvz., ...*nereikėtų dar kartą pabrėžti, kad jo kitokia programa – galime įvairinti nepilnavertiškumo kompleksą...*, bei išsakė abejones dėl jaunesnių vaikų gebėjimo įsitraukti. Dalyvių nuomone, tikslinga, modeliuojant vaiko dalyvavimą, diferencijuoti juos pagal amžių, pvz., ...*aktyviai dalyvaujant, savarankiškumą galima ugdyti tik vyresniems vaikams...*

Kategorijoje *mokymosi motyvacijos pokyčiai* išskirtose dvejose subkategorijose mokinio dalyvavimas vertinamas pozityviai. Tiek pedagogai, tiek tėvai vaiką šioje kategorijoje pripažįsta kaip lygiavertį partnerį, pvz., ...*išaiškinimas motyvacijai turi teigiamą reikšmę, nes mokinys žino, kad jis yra svarbus ir neignoruojamas...*

Mokinio dalyvavimo prielaidos savarankiškumo plėtotei kategorijoje mokinio dalyvavimas pripažįstamas pozityviu faktu tuomet, kai jis yra tinkamai apgalvojamas ir suplanuojamas.

Aiškinantis, kaip patys vaikai, dalyvaujantys tyrime, vertina savo galimybes dalyvauti, tenkinant jų ugdymo(si) poreikius, kokie yra jų lūkesčiai, poreikiai, galimybės, organizuotas pusiau struktūrizuotas interviu. Atlikus tyrimo pradžioje vykusio interviu turinio analizę, buvo identifikuotos 4 kategorijos ir 12 subkategorijų, susijusių su išsakyta palankia nuomone, išsakytais sunkumais bei abejonėmis (žr. 3 lentelę). Kategorijos ir subkategorijos identifikuotos, remiantis vaikų pasirinktais atsakymais bei išsakyta nuomone (žr. 5, 6 priedus).

**Interviu tyrimo pradžioje su mokiniais, turinčiais specialiųjų ugdymo(si) poreikių, rezultatai:
turinio analizės duomenys (N=2)**

Eil. Nr.	Kategorija	IŠSAKYTA PALANKI NUOMONĖ		IŠSAKYTI SUNKUMAI		IŠSAKYTOS ABEJONĖS	
		Subkategorija	Teiginių skaičius	Subkategorija	Teiginių skaičius	Subkategorija	Teiginių skaičius
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Mokytojų teikiama pagalba	Teigiamos nuostatos, empatija.	4	—	—	—	—
2.	Specialioji pedagoginė pagalba	Naudojimasis specialiaja pedagogine pagalba.	7	—	—	—	—
3.	Vaiko savęs vertinimas	Ugdymo(si) sunkumų pripažinimas.	2	—	—	—	—
		Tikėjimas savo galimybėmis.	2				
4.	Vaiko dalyvavimas tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius	Aktyvumas pamokose.	1	Pasyvumas pamokose.	1	Neapsisprendimas dalyvauti.	2
		Pedagogų teigiamos nuostatos į mokinio savęs įsivertinimą. (V-1)	1	Pedagogų neigiamos nuostatos į mokinio savęs įsivertinimą. (V-2)	1		
		Lygiavertiško dalyvavimo su suaugusiaisiais patirtis. (V-1)	1	Suaugusiųjų nepripažinimas vaiko lygiaverčiu partneriu.(V-2)	1		
		Poreikis būti lygiaverčiu ugdymo proceso dalyviu.	8				

Mokytojų teikiama pagalba kategorijoje išskirta viena subkategorija, sutampanti su išsakyta palankia nuomone. Į abu šiai kategorijai priskirtus pirmus du interviu klausimus (žr. 5, 6 priedus) vaikai pasirinko teigiamus atsakymus. Jie patvirtino, kad pedagogai randa laiko aptarti kylančius sunkumus, padeda, kai kas nors nesiseka. Šis jų pasirinkimas identifikuoja su vaikais dirbančių mokytojų empatiškumą.

Kategorijoje *specialioji pedagoginė pagalba* identifikuota subkategorija – naudojimasis specialiaja pedagogine pagalba – atskleidžia vaikui teikiančių pagalbą specialistų

spektrą. Šiai kategorijai priskirtini 15-18 klausimai (žr. 5, 6 priedus). Vaikų pasirinkti teigiami atsakymai parodo, kad pagalbos mokiniui specialistai dalyvauja specialiųjų ugdymo(si) poreikių tenkinime, stengiasi aktyvinti paties vaiko dalyvavimą, pvz., *...vaikas kartu su logopedu aiškinasi rašto darbus, su specialiuoju pedagogu aptaria mokymo(si) sunkumus, su socialiniu pedagogu – pamokų nelankymo priežastis...*

Vaiko savęs vertinimas kategorijoje identifikuotos dvi subkategorijos. Šiai kategorijai priskiriami 3, 11 klausimai (žr. 5, 6 priedus). Vaikai, pasirinkdami teigiamus atsakymus, pripažino jiems kylančius mokymo(si) sunkumus, atskleidė suprantantys, kad jų pačių vaidmuo įgyjant žinias yra pats svarbiausias, pvz., *...mokinio žinios priklauso nuo jo pastangų, noro mokytis...*

Kategorijai *vaiko dalyvavimas tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius* priskirtos 8 subkategorijos. Šiai kategorijai priskiriami 4-10; 12-14 klausimai (žr. 5, 6 priedus). Su išsakyta palankia nuomone sutampa 4 subkategorijos, su išsakytais sunkumais – 3. Atliekant aptariamo interviu turinio analizę, nustatyta 1 subkategorija, sutampanti su išsakytomis abejonėmis. Tarp visų su palankia nuomone sietinų subkategorijų labiausiai išryškėjo vaiko poreikis būti lygiaverčiu ugdymo proceso dalyviu (8 teigiami pasirinkimai). Su išsakytomis abejonėmis sietina subkategorija, neapsisprendimas dalyvauti atskleidė, kad vaikas neturi dalyvavimo patirties, t.y. jis nežino, ar norėtų dalyvauti susirinkimuose su suaugusiaisiais, ar jam būtų įdomu, jei mokytojas, skirdamas užduotį, paaiškintų jos svarbą.

Aiškinantis bendradarbiavimo situaciją, buvo identifikuotos 2 kategorijos ir 4 subkategorijos, atspindinčios dalyvių bendradarbiavimą (žr. 4 lentelę). Kategorijos ir subkategorijos identifikuotos, remiantis leksiniais – semantiniais vienetais (žr. 11 priedo 3 lentelę).

4 lentelė

Pirmosios diskusijos sutelktoje pedagogų ir mokinių tėvų grupėje (mokinių dalyvavimas tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius) rezultatai: turinio analizės duomenys (N=9)

Pedagogų ir tėvų bendradarbiavimas(pedagogai – P; tėvai – T)

Eil. Nr.	Kategorija	PALANKŪS VEIKSNIAI		NEPALANKŪS VEIKSNIAI	
		Subkategorija	Teiginių skaičius	Subkategorija	Teiginių skaičius
1	2	3	4	5	6
1.	Pedagogų ir tėvų bendravimas	Individualūs pokalbiai susirinkimų metu. (T)	1	—	—
2.	Keitimasis informacija	Tėvų švietimas. (P)	1	—	—
		Vaiko pažinimas. (P)	1		
		Bendras problemų sprendimas. (P)	1		

Pedagogų ir tėvų bendravimas kategorijoje identifikuota subkategorija (*individualūs pokalbiai susirinkimų metu*) atskleidžia, kad bendravimas tarp pedagogų ir tėvų yra paviršutiniškas, susitikimai įvyksta tik oficialių renginių metu, pvz., ...*kalbamės tėvų dienoje...* Toks bendravimas nesukuria reikiamos bendradarbiavimo aplinkos, neskatina aktyvumo sąveikoje vienu su kitais. Lygiavertiško bendradarbiavimo stoką galima išvelgti ir kategorijai *keitimasis informacija* priskiriamuose pedagogų išsakytuose leksiniuose – semantiniuose vienetuose (žr. 11 priedo 3 lentelę), pvz., ...*susitikimų metu tėvų klausime – kas jų vaikui labiausiai patinka, kuo domisi...; skatiname, kad mokytų vaikus mokyti...* Pedagogų retorika leidžia spėti, kad jie yra užėmę „ekspertų“ poziciją ir latentinis bendradarbiavimas vyksta remiantis triadiniu modeliu. Tėvai, šiame modelyje užimdami mediatorių vaidmenį, neturi galimybės visapusiškai pažinti savo vaiko ugdymo situacijos bei, lygiavertiškai bendradarbiaudami, panaudoti savo vidinių resursų ir kompetencijų.

Tyrimo pradžioje, diskusijos metu aiškinantis suaugusių tyrimo dalyvių pastebėtus mokinių motyvaciją įtakojančius veiksnius, buvo identifikuotos 4 kategorijos ir 12 subkategorijų, atspindinčių dalyvių nuomonę (žr. 5 lentelę). Kategorijos ir subkategorijos identifikuotos remiantis leksiniais – semantiniais vienetais (žr. 11 priedo 2 lentelę).

5 lentelė

Pirmosios diskusijos sutelktoje pedagogų ir mokinių tėvų grupėje (mokinių dalyvavimas tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius) rezultatai: turinio analizės duomenys (N=9)

Mokinių motyvaciją įtakojantys veiksniai (pedagogai – P; tėvai – T)

Eil. Nr.	Kategorija	PALANKŪS VEIKSNIAI		NEPALANKŪS VEIKSNIAI	
		Subkategorija	Teiginių skaičius	Subkategorija	Teiginių skaičius
1	2	3	4	5	6
1.	Mokymosi procesas	Sėkmė. (P)	1	Ugdymo proceso sudėtingumas. (P)	1
		Netradicinis mokymas. (P)	1	Atsainus pedagogų darbas. (T)	1
				Pastovios nesėkmės. (P) (T)	2
2.	Mokyklos aplinka	Saugi mokykla. (T)	1	Patyčios mokykloje. (P) (T)	2
3.	Pedagogų asmenybės bruožai	Komunikabilumas. (T)	2	Neobjektyvumas. (T)	1
				Empatijos stoka. (T)	1

4.	Mokinio asmenybės bruožai	—	—	Pozityvus tikėjimo savo galimybėmis stoka. (P)	1
				Mokomosios veiklos tikslingumo suvokimo stoka. (P)	1

Identifikavus kategorijas, atskleista, kad, tyrimo dalyvių nuomone, mokinių mokymo(si) motyvaciją labiausiai įtakoja mokymo(si) procesas, mokyklos aplinka, pedagogų bei mokinių asmenybės bruožai. **Mokymosi procesas** kategorijoje tiek pedagogai, tiek mokinių tėvai išsakė pastabų, kurios labiau sietinos su nepalankiais veiksniais. Visi tyrimo dalyviai kolegialiai sutarė, kad labai neigiamai vaikų mokymo(si) motyvaciją įtakoja sistemingai patiriamos nesėkmės, pvz., ...*vaikai nespėja, nepatiria džiaugsmo, neišgyvena sėkmės. O „susikirsti“ dar kartą, t.y. gauti įrodymą, kad jis yra „netikėlis“ – nė vienas iš mūsų nenori...* Tėvų išsakytos pastabos, pvz., ...*mokytojai neišaiškina papildomai temos, jei ko nesuprato...* yra ne tik požymis, neskatinantis vaikų mokymo(si) motyvacijos, bet ir atskleidžia jau aprašytą pedagogų nepakankamą bendradarbiavimą su tėvais. Neturėdami susikūrę lygiaverčio bendradarbiavimo modelio su tėvais, pedagogai dažnai yra kaltinami dėl visų vaiko patiriamų mokymo(si) nesėkmių.

Kategorijoje **mokyklos aplinka** visi diskusijos dalyviai, kalbėdami apie vaikų motyvaciją, kėlė patyčių problemą mokykloje. Identifikuotose kategorijose **pedagogų asmenybės bruožai** ir **mokinio asmenybės bruožai** taip pat išryškėja takoskyra tarp pedagogų ir tėvų. Tėvai kaltina pedagogus objektyvumo stoka, pvz., ...*baudžiama net neišsiaiškinus, kad vaikas nekaltas tam tikroj situacijoje...; ...mokytojai mažai skiria laiko vaikų jausmams...* Pedagogai – pasigenda vaikų samoningumo, pvz., ...*mokiniai mokosi dėl pažymio, dėl tėvų, mokytojų, o ne tam, kad kažką naujo sužinotų...*

Apibendrinant vaiko dalyvavimo situaciją prasidedant tyrimui X bendrojo lavinimo mokykloje, reikia patebėti, kad tiek mokytojams, tiek mokinių tėvams trūksta patirties dirbti komandoje, dalyvaujant vaikui. Mokiniai jaučia pedagogų pagalbą, tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius, tačiau ši pagalba paremta vertikaliais hierarchiniais ryšiais ir nesudaro sąlygų pačiam vaikui dalyvauti specialiujų ugdymo(si) poreikių tenkinimo procese. Pedagogų ir tėvų bendravimas yra labiau formalizuotas, kalboje gana daug negatyvizmo. Šitoks bendravimo stilius neskatina aktyvumo sąveikoje vienu su kitais.

2.4. Vaiko įtraukimas taikant bendradarbiavimo modelį

Bendradarbiavimas, anot Teresevičienės ir Gedvilienės (2000), skatina ir plėtoja toleranciją kito nuomonei, dialogą, pasitikėjimą savimi, atsakomybę, visuomenės galvosenos pasikeitimus: iš autokratinio modelio į demokratinį. Arends (cit. Teresevičienė, Gedvilienė, 2000) teigimu, bendradarbiavimas ugdant didina akademinio mokymo(si) vertę, duoda naudos tiek gabiesiems, tiek silpnesniems mokiniams; sudaro sąlygas vieniems kitus suprasti ir pripažinti; padeda išmokyti socialinių gebėjimų. Mokslininkų Johnson, Slavin, Cohen (cit. Teresevičienė, Gedvilienė, 2000) atlikti tyrimai atskleidė, kad mokymasis taikant bendradarbiavimo modelį turi įtakos, kai siekiama geresnių rezultatų.

Tyrimo eigoje vaiko įtraukimui taikytos įvairios veiklos (žr. 13 priedo 1 lentelę).

Viena iš pirmųjų veiklų, kuria prasidėjo tyrimas, buvo vaikų, tėvų ir mokytojų susitikimas, kurio metu aptartos programos, mokymo būdai ir metodai, padėsiantys įsisavinti temą. Panašūs susitikimai, skirti programų aptarimui, vyko viso tyrimo metu, kiekvieno mėnesio pradžioje (3 susitikimai). Analizuojant vykusių susitikimų eigas, pastebėta, kad tyrimo pradžioje (1 susitikimas) tiek tėvai, tiek ir patys vaikai jautėsi nedrąsiai, buvo neaktyvūs, linkę sutikti su kiekvienu pasakytu pedagogo žodžiu⁵. Tokia užimta pozicija patvirtino tyrimo pradžioje vykusios diskusijos pastebėjimus, kad, bendradarbiaujant tėvams ir pedagogams, yra taikomas triadinis modelis, pedagogai bendraudami nevensia ekspertiško. To pasekoje tėvų ir mokytojų ryšiai yra vertikaliai hierarchiniai, sudarantys barjerus atsiskleisti tiek tėvams, tiek vaikams. Veiklos eigoje, rengiant bendrus tyrime dalyvaujančiųjų susitikimus, identifikuota, kad tyrimo dalyviai laisviau jaučiasi, kai susirinkimai vyksta tik su pažįstamais žmonėmis, t.y. vaikas, jo tėvai, jo mokytojai⁶. Nuo sausio mėnesio ketvirtos savaitės susitikimai skirtingiems mokiniams vykdavo atskiru laiku. Kaip paaiškėjo vėliau, toks sprendimas pasiteisino. Susitikimų metu tarp dalyvių užsimezgė horizontalūs ryšiai, pradėtas taikyti konsultavimo bendradarbiaujant modelis.

Sekančios veiklos, kurios vyko viso tyrimo metu, buvo skirtos vaiko motyvacijos skatinimui, pagrindžiant skiriamas užduotis, bei adekvataus įsivertinimo gebėjimų formavimui. Tyrimo eigoje pastebėta, kad vaikų motyvacija mokytis didėja, kuomet paaiškinamas skiriamų užduočių tikslingumas. Šį faktą diskusijų metu patvirtino ir tėvai: „...*vaikas dažnai net neraginas eidavo ruošti namų darbus... Jautėsi, kad pilnas įspūdžių...*“. Ryškių skirtumų veiklos eigoje tarp tyrime dalyvavusių vaikų motyvacijos atžvilgiu nepastebėta. Šiek tiek didesnę entuziazmą galima buvo išvelgti (V-2) elgesyje. Jis dažniau užeidavo į tyrėjo kabinetą, daugiau

⁵ Tyrimo eigos refleksyvusis dienoraštis (13 priedo 1 lentelė).

⁶ Tyrimo eigos refleksyvusis dienoraštis (13 priedo 1 lentelė).

kalbėdavo susitikimų metu. Adekvatesnius gebėjimus vertinti savo darbus demonstravo (V-1). Jis atidžiau vertindavo savo darbą, dažniau pastebėdavo klaidas. Šioje veikloje skirtingi vaikų gebėjimai buvo įtakojami jų raidos sutrikimų. (V-2), turinčiam intelekto sutrikimą, buvo sunku kritiškai vertinti savo darbą. Kaip teigia Elijošienė (1997), šiems vaikams būdingas mąstymo paviršutiniškumas, siaurumas, nekritiškumas, išliekantis visą gyvenimą. (V-1), turinčiam emocijų ir elgesio sutrikimą, atidžiau vertinti savo gebėjimus padėjo tai, kad tyrimo eigoje veikla buvo įvairi, nuolat besikeičianti, o tai šiems vaikams, Galkienės (2005) teigimu, ir padeda preventyviai įveikti dėmesio problemas. Abiems vaikams vertinant savo gebėjimus, buvo būdingas atkartojimas to, ką girdi iš tėvų bei mokytojų: „...nemoku daugybės lentelės, diktantuose darau daug klaidų...“. Tyrimo eigoje pastebėta, kad vaikai kiekvieno mėnesio susitikimuose vardina tuos pačius kylančius sunkumus, kaip ir ankstesniuose. Naujų kilusių sunkumų jie neižvelgia. Mėnuo yra per trumpas laiko tarpas vaikui pastebėti kokius nors naujus kilusius sunkumus, todėl nėra tikslinga taip dažnai prašyti vaiko, kad jis apibendrintų savęs įsivertinimą. Pakanka, kad vaikai įsivertina save pamokos gale, atlikę konkrečią užduotį ⁷.

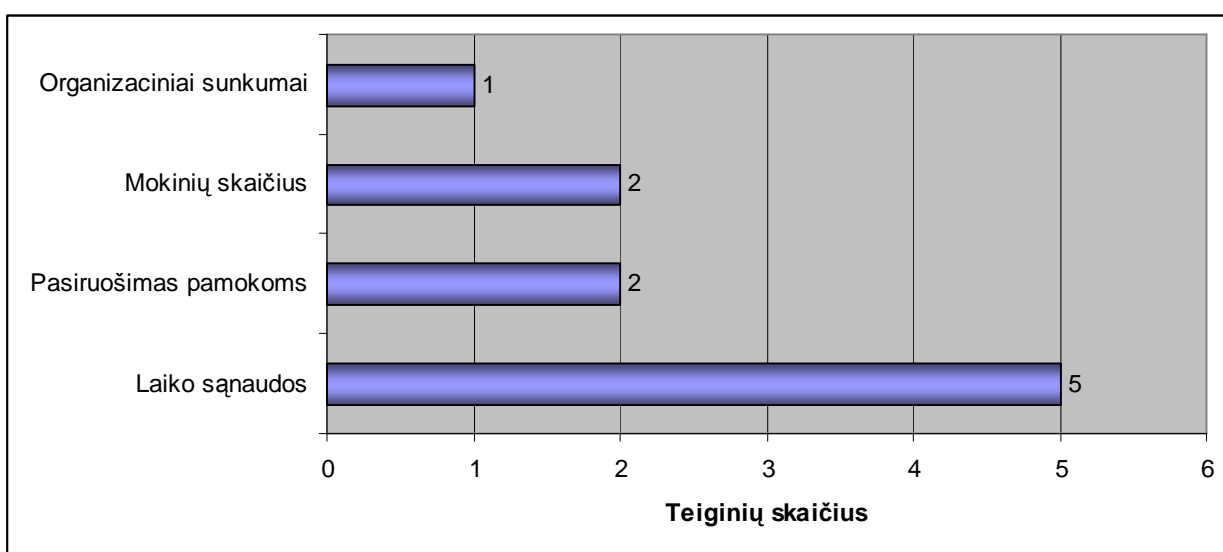
Neplanuotai veiklos eigoje įtraukiant tyrime dalyvaujančius vaikus į socialinį projektą „Pabūkime kartu“, vykdytą kartu su globos namų ugdytiniais, buvo iškeltas tikslas platesniame spektre, t.y. ne tik pamokų metu, identifikuoti mokinio dalyvavimo įtaką pozityviam tikėjimui savo galimybėmis. Abiejų vaikų pasitikėjimas savimi atsiskleidė jau pasiruošimo projekto įgyvendinimui etape. Projekto organizatoriams vaikai net neskatinami siūlė žaidimus, kuriuos būtų galima žaisti su globos namų auklėtiniais. Ketinamus dovanoti suvenyrus šie abu mokiniai gamino ne tik mokykloje, bet ir namuose. Tėvų teigimu, į suvenyrų gaminimą jie įtraukė ir savo brolius bei sesutes. Dalyvavimas projekte atskleidė ne tik vaikų tikėjimą savo galimybėmis. Vaikų išsakyta refleksija (žr. 13 priedo 1 lentelės kovo antros savaitės eilutę) leidžia teigti, kad lygiavertė sąveika pakoregavo ir jų nuostatas. Šios socialinės sąveikos metu atsiradusi patirtis pakeitė šeimose augančių vaikų turėtas negatyvias nuostatas apie globos namuose gyvenančių vaikų buitines gyvenimo sąlygas. Funkcionalistiniu požiūriu vaikams buvo realiai parodyta, kad visuomenė yra įvairialypė. Projekte vykdytos veiklos, remiantis socialinio dalyvavimo konceptu, įgalino vaikus lavinti bendradarbiavimo kompetencijas. Šios veiklos aptarimo metu atsiskleidė vaikų amžiaus įtaka teisingų socialinių vaizdinių formavimuisi. Tyrimo dalyvis (V-1), būdamas jaunesnio amžiaus ir turėdamas nedidelius specialiuosius ugdymo(si) poreikius, akcentuoja tik matomus dalykus: „...gražūs baldai, daug žaidimų...“. Mokinys (V-2), vyresnis 3 metais ir turintis didelių specialiųjų ugdymo(si) poreikių, geba įsigilinti į situacijas labiau ir akcentuoti dvasinius dalykus, bendravimo su artimaisiais stoka „...niekur neišvažiuosi su tėvais, broliais...“. Identifikuoti skirtumai leidžia teigti, kad vaikų

---

⁷ Tyrimo eigos refleksyvusis dienoraštis (13 priedo 1 lentelė).

gebėjimą suvokti veiklą, į kurią jie yra įtraukiami, labiau įtakoti gali amžius, o ne specialiųjų ugdymo(si) poreikių dydis.

Tyrimo metu taikant bendradarbiavimo modelį, identifikuoti pedagogų įvardijami sunkumai, patiriami įtraukiant vaiką į komandą, tenkinančią jo specialiuosius poreikius. Jų išsakyta nuomonė diskusijos metu tiek tyrimo pradžioje (žr. 11 priedo 1 lentelę), tiek tyrimo pabaigoje (žr. 12 priedo 1 lentelę) parodo, kad pedagogai, dirbdami su mokiniais, turinčiais specialiųjų poreikių, daugiausia sunkumų patiria dėl laiko sąnaudų, reikalingų individualiam darbui su šiais vaikais, ruošdamiesi pamokoms ir dėl didelio mokinių skaičiaus klasėje, taip pat organizuodami pamoką skirtingos raidos vaikams (žr. 1 pav.).

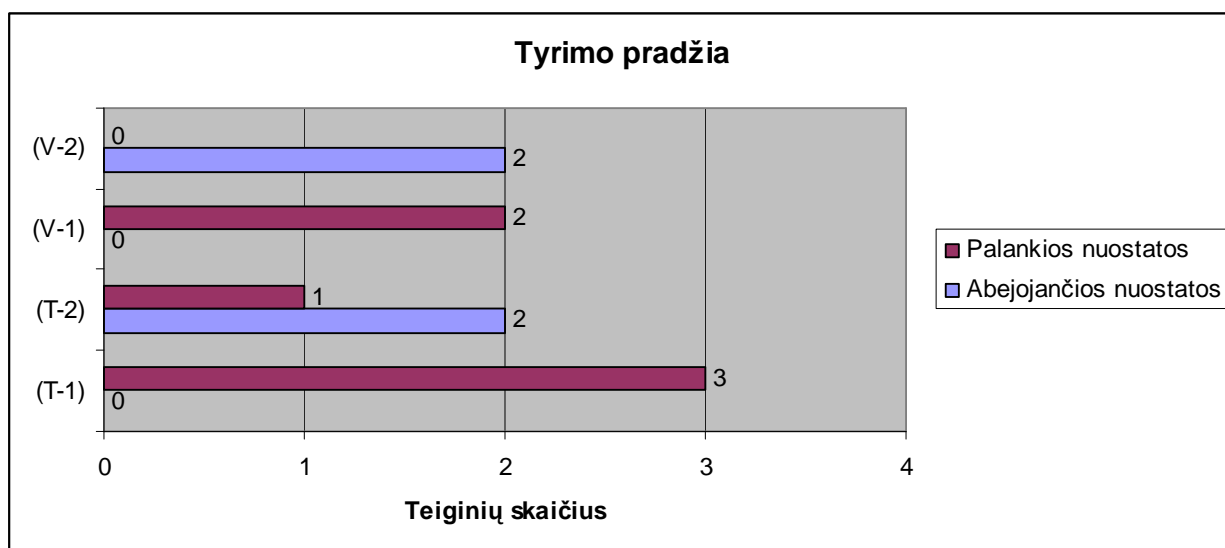
1 pav. Diskusijų metu pedagogų išsakytų teiginių, įvardijančių sunkumus, tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius, pasiskirstymas, skaičiai

Didžiausias veiksnys, ribojantis mokinių įtraukimą į komandą, modeliuojančią specialiųjų ugdymo(si) poreikių tenkinimą bei juos tenkinančią, pedagogų pastebėjimu, yra laiko sąnaudos. Jie pastebi, kad „reikia daug laiko skirti aiškinimui“, pasiruošiant pamokoms, „sunkiausia suplanuoti mokymą“. Nemažą įtaką, dėl kurios mokyklose nepraktikuojamas vaikų dalyvavimas, daro didelis mokinių skaičius klasėse. Pedagogai teigia, kad „sunku, kai vienu metu yra didelis skaičius ir skirtingų mokinių“. Daugiau veiksnių, ribojančių mokinių įtraukimą, taikant bendradarbiavimo modelį, pedagogai atskleidė iš anksto neplanuotoje diskusijoje, neoficialioje aplinkoje (žr. 13 priedo 1 lentelę, vasario 3 eilutė). Pedagogų pasisakymai „...planuojant pamoką, mums labai sunku surasti tą viduriuką, kad vaikui nebūtų per sunku ar per lengva...“ leidžia identifikuoti, kad jiems vis dar sunku taikyti laisvojo ugdymo paradigmą dirbant su mokiniais, turinčiais specialiųjų ugdymo(si) poreikių, sunku pastebėti ugdytinio vidines galias ir patikėti jomis. Nuolatinę negatyvią informaciją, pasiekiančią ugdymo įstaigas

pastaruoju metu, pedagogai taip pat įvardina kaip barjerą užsiimti vaiko įtraukimu „...dalyvavimas, kuo mes dabar užsiimam, užima tiek laiko, o ko vertas tas mūsų darbas – pilnas internetas komentaru, kokie dykaduoniai mokytojai, pusę dienos dirba ir dar tiek turi atostogų. O ir mūsų savivaldybė ką išdarinėja – tik sujungt, panaikint, sumažint...“⁸. Išsakytos pedagogų mintys leidžia identifikuoti, kad neigiama informacija apie švietimo sistemą, pasiekianti pedagogus, žlugdo jų kūrybinę motyvaciją ir daro juos formaliais amatininkais.

Analizuojant vaiko įtraukimą bendradarbiavimo modelio taikymo metu, išskirtos tėvų bei vaikų išsakytos teigiamos ir neigiamos nuostatos diskusijose bei interviu (žr. 2, 3, 6 lenteles). Nuostatos identifikuotos tik tuomet, kai vieno vaiko tėvų ir kito vaiko tėvų nuomonės aptariamam klausimui išsiskirdavo. Taip pat identifikuotos išsiskiriančios vaikų nuomonės.

Atlikus tyrimo pradžioje vykusią diskusiją bei interviu turinio analizę, identifikuotas ryšys tarp vaikų ir jų tėvų nuostatų⁹ (žr. 2 pav.).

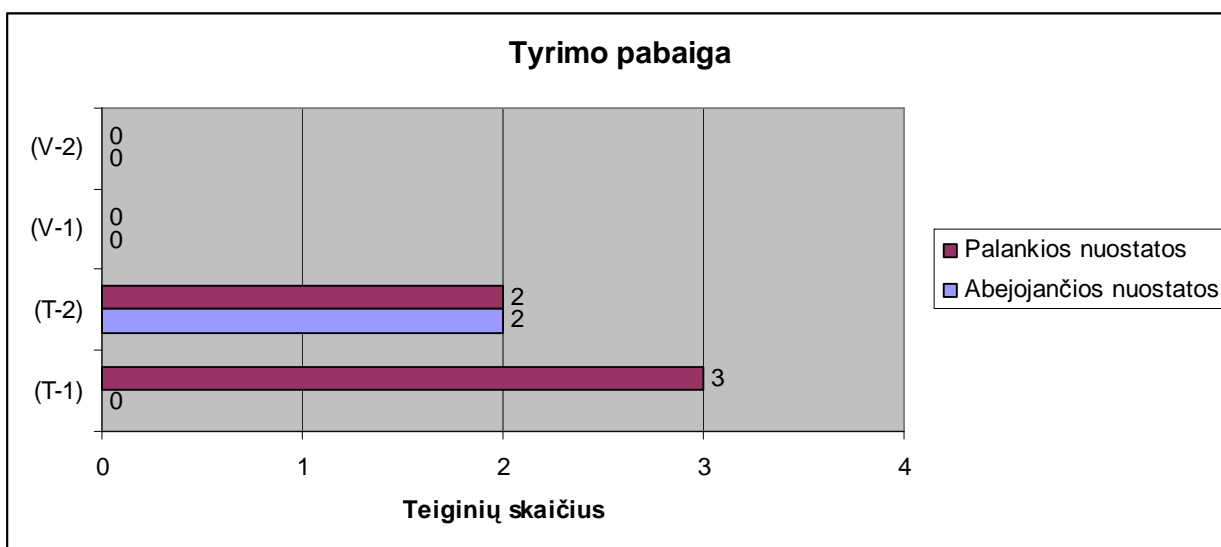
2 pav. Vaikų ir tėvų nuostatos į vaiko įtraukimą tyrimo pradžioje, skaičiai

Galima teigti, kad vaikui, neturinčiam dalyvavimo bendradarbiaujant patirties, nuomonę ir nuostatas formuoja šeima. Tyrimo pabaigoje, vaikams įgijus dalyvavimo patirties, jų ir tėvų nuostatos nebesutampa (žr. 3 pav.).

⁸ Tyrimo eigos refleksyvusis dienoraštis (13 priedo 1 lentelė).

⁹ Diskusijos su tėvais ir interviu su vaikais vyko atskirai.

3 pav. Vaikų ir tėvų nuostatos į vaiko įtraukimą tyrimo pabaigoje, skaičiai

Pastarajame etape visiškai sutampa vaikų nuomonės. Identifikuoti požymiai sudaro prielaidas teigti, kad vaiko įtraukimas, taikant bendradarbiavimo modelį, skatina jį analizuoti situacijas ir formuoja įvairiapusę nuomonę. Tyrimo eiga nepatvirtino diskusijų metu išsakytų tėvų ir pedagogų prielaidų, kad mokinių specialiųjų ugdymo(si) poreikių dydis gali turėti įtakos mokinių gebėjimams dalyvauti. Pastebėta, kad didesnę įtaką mokinių įtraukimui, taikant bendradarbiavimo modelį, turi jų individualus aktyvumas bei amžius.

2.5. Vaiko dalyvavimo pokyčių identifikavimas

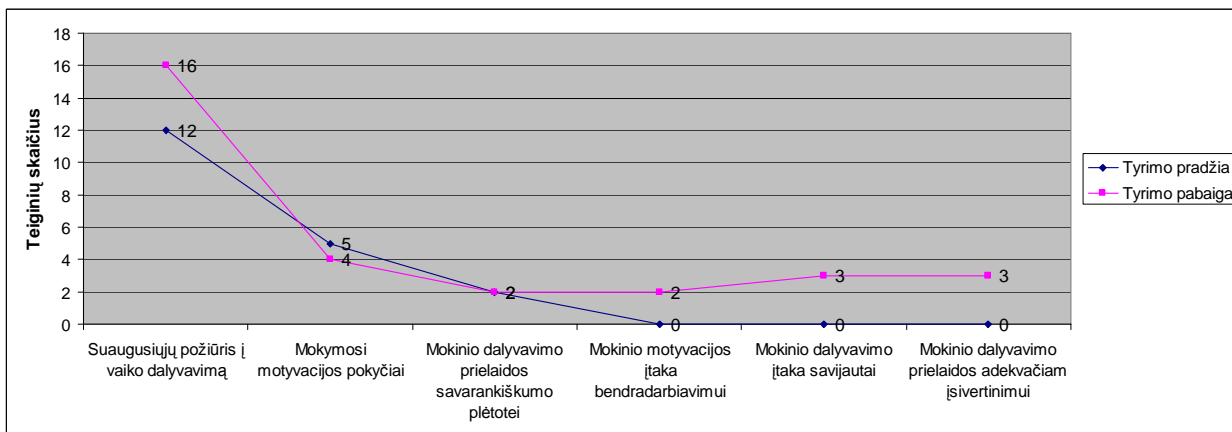
Tyrimo pabaigoje, diskutuojant su pedagogais bei dalyvavusių mokinių tėvais, aiškintasi, kaip pasikeitė jų požiūris į vaiko dalyvavimo galimybes. Aptartos perspektyvos bendradarbiavimo modelį pritaikyti platesniam ugdytinių ratui. Identifikuotas veiklos poveikis vaiko mokymo motyvacijai bei tikėjimui savo galimybėmis. Apibendrinus paskutinės diskusijos rezultatus, buvo identifikuotos 6 kategorijos ir 15 subkategorijų, atspindinčių dalyvių nuomonę apie vaiko dalyvavimo galimybes (žr. 6 lentelę). Kategorijos ir subkategorijos identifikuotos remiantis leksiniais – semantiniais vienetais (žr. 12 priedo 4 lentelę).

Diskusijos tyrimo pabaigoje sutelktoje pedagogų ir mokinių tėvų grupėje (mokinių dalyvavimas tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius) rezultatai: turinio analizės duomenys (N=9)

Mokinio dalyvavimas tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius
(pedagogai – P; tėvai – T-1; T-2)

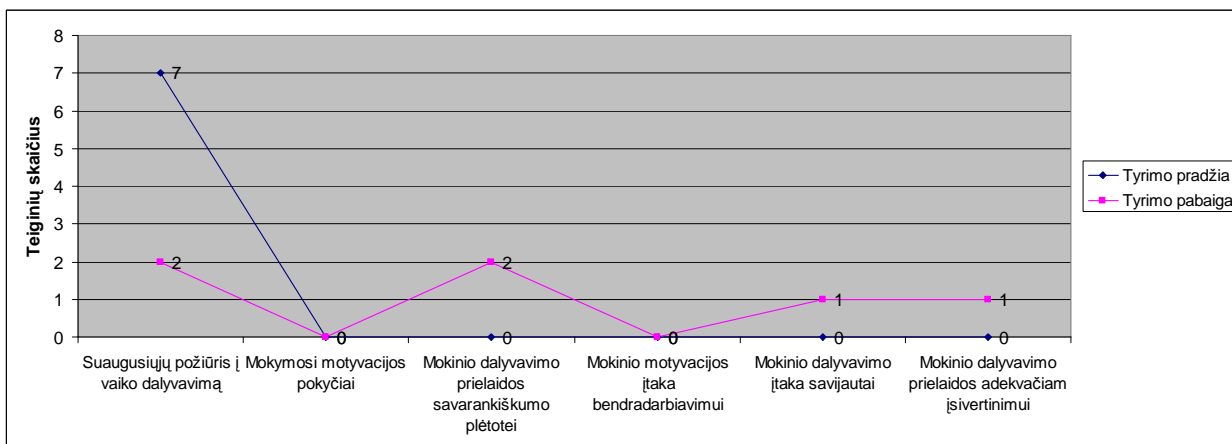
Eil. Nr.	Kategorija	IŠSAKYTA PALANKI NUOMONĖ		IŠSAKYTOS ABEJONĖS	
		Subkategorija	Teiginių skaičius	Subkategorija	
1	2	3	4	5	6
1.	Suaugusiųjų požiūris į vaiko dalyvavimą	Vaiko galimybių dalyvauti, tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius, pripažinimas. (P) (T) Ugdomas pasitikėjimas savimi. (P) Formuojamas teigiamas požiūris į mokslą. (T)	4 4 4 4	Netikėjimas vaiko galimybėmis. (P) Nepasitikėjimas kolegomis. (P)	1 1
2.	Mokymosi motyvacijos pokyčiai	Mokinių motyvacijos skatinimo, pagrindžiant skiriamas užduotis, pripažinimas. (P) (T-1)	3 1	—	—
3.	Mokinio dalyvavimo prielaidos savarankiškumo plėtotei	Savarankiškumo ugdymo pagal iš anksto mokinio dalyvavimo sudarytą planą pripažinimas. (P) (T-2)	1 1	Vaikų segregacija pagal amžių ir kylančius mokymosi sunkumus. (P) (T-2)	1 1
4.	Mokinio motyvacijos įtaka bendradarbiavimui	Bendro darbo pozityvumas.	2	—	—
5.	Mokinio dalyvavimo įtaka savijautai	Entuziazmas tyrimo pradžioje. (T-1), (T-2) Aktyvumas mokymosi veikloje. (T-1)	2 1	Emocinis nuovargis tyrimo pabaigoje. (T-2)	1
6.	Mokinio dalyvavimo prielaidos adekvačiam įsivertinimui	Adekvatus savęs vertinimas. (P)	3	Neadekvatus savęs vertinimas. (P)	1

Suaugusiųjų požiūris į vaiko dalyvavimą kategorijoje buvo identifikuota 6 subkategorijos. Iš jų trys priskiriamos išsakytai palankiai nuomonei ir dvi – išsakytoms abejonėms. Palankiai nuomonei priskiriamos subkategorijos tyrimo pabaigoje išliko tos pačios, kaip ir pradžioje. Tačiau pasikeitė jiems priskiriamų teiginių skaičius (*tyrimo pradžioje buvo 12 teiginių, o pabaigoje – 16 teiginių*) (žr. 4 pav.).

4 pav. Diskusijų su pedagogais ir mokinių tėvais teiginių deviacija, susijusi su palankia nuomone (požiūris į mokinio dalyvavimą), skaičiai

Išsakytoms abejonėms priskiriamos subkategorijos tyrimo pabaigoje keitėsi; atsirado teiginių, kuriais buvo išreikštas nepasitikėjimas kolegomis, skatinančiais vaiką dalyvauti jo specialiųjų ugdymo(si) poreikių tenkinime, pvz., „...*derybos, svarstymai gali baigtis mokytojų sprendimu...*“. Tačiau lyginant tyrimo pradžioje ir pabaigoje su abejonėmis siejamų teiginių skaičių, reikia pažymėti, kad tyrimo pabaigoje jų sumažėjo perpus (*tyrimo pradžioje buvo 7 teiginiai, o pabaigoje – 2 teiginiai*) (žr. 5 pav.).

5 pav. Diskusijų su pedagogais ir mokinių tėvais teiginių deviacija, susijusi su išsakytomis abejonėmis (požiūris į mokinio dalyvavimą), skaičiai

Mokymosi motyvacijos pokyčiai kategorijoje diskusijos pabaigoje subkategorija išliko ta pati, besisiejanti su palankia nuomone (*mokinių motyvacijos skatinimo, pagrindžiant skiriamas užduotis, pripažinimas*). Nors teiginių, priskiriamų šiai kategorijai, skaitinė išraiška turi neigiamą deviaciją (*tyrimo pradžioje buvo 5 teiginiai, o pabaigoje – 4 teiginiai*) (žr. 4 pav.), tačiau galima įtarti, kad tai tik atsitiktinumas, kadangi nebuvo nei vieno išsakyto abejojančio teiginio, kaip ir tyrimo pradžioje (žr. 5 pav.). Pedagogai pripažįsta, kad mokymo(si) tikslingumo išaiškinimas gali būti stimulus, aktyvinantis vaiko vaidmenį mokymo(si) procese, pvz., „...išaiškinimas galbūt net svarbiausia priežastis, kad mokymas taptų reikšmingas pačiam mokiniui...“.

Kategorijoje **mokinio dalyvavimo prielaidos savarankiškumo plėtotei** tyrimo pabaigoje subkategorijos išliko tos pačios, kaip ir pradžioje, tačiau šiek tiek pasikeitė joms priskiriamų teiginių skaičius. Su išsakyta palankia nuomone siejamoje subkategorijoje tiek tyrimo pradžioje, tiek pabaigoje buvo 2 teiginiai (žr. 4 pav.), tačiau tyrimo pabaigoje identifikuoti 2 teiginiai (žr. 5 pav.), kuriais buvo išsakytos abejonės apie jaunesnio amžiaus bei didesnių mokymosi sunkumų turinčių vaikų gebėjimą dalyvaujant tapti savarankiškesniais. Neigiamą skaitinę deviaciją šioje kategorijoje galėjo įtakoti patirtis, įgyta veiklos metu. Išbandę praktiškai vaiko įtraukimą į jo specialiųjų poreikių tenkinimą, suaugusieji pastebi, kad vaiko vaidmenį šiame procese gali įtakoti ne tik amžius, apie kurį buvo užsimenama tyrimo pradžioje, bet ir kylantys mokymo(si) sunkumai bei raidos sutrikimai.

Tyrimo pabaigoje vykusioje diskusijoje pedagogai išsakė keletą teiginių, kurie leido identifikuoti dar vieną kategoriją – **mokinio motyvacijos įtaka bendradarbiavimui**. Tyrimo metu pedagogai pastebėjo, kad motyvuoto ir aktyvaus mokinio vaidmens suformavimui gali padėti ir psichologinis nuteikimas bendradarbiauti, pvz., „...mokytojo aiškinimas, mokymas visada lengviau pasiekia mokinio ausis, kai šis išgirsta: „šandien mes mokysimės“, o ne „šandien aš mokysiu““.

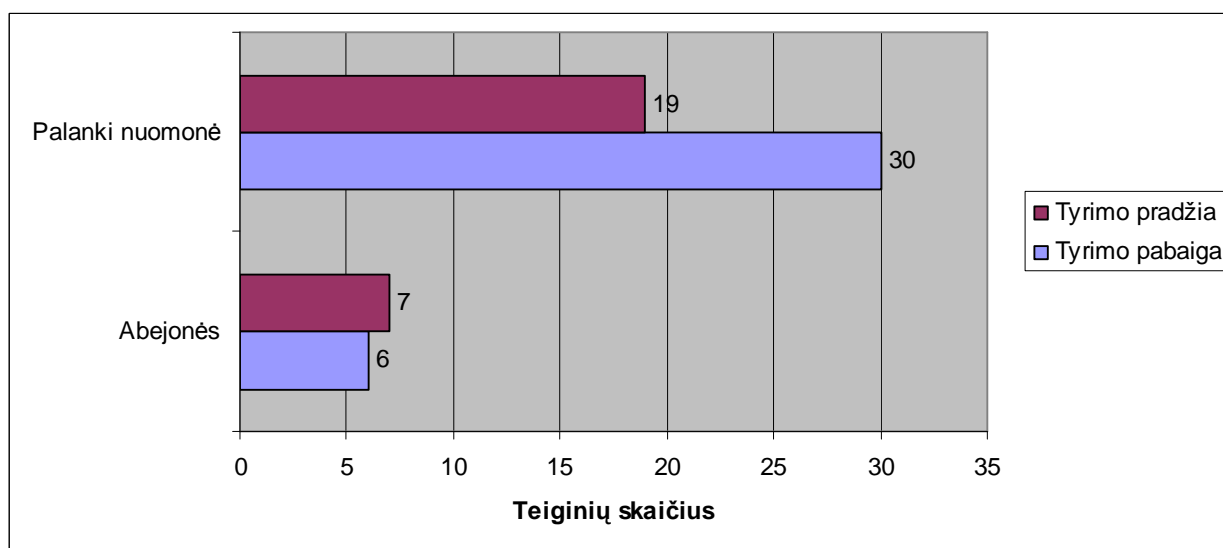
Vaiko dalyvavimas specialiųjų poreikių tenkinime yra neatsiejamas nuo jo savijautos šioje veikloje. Tyrimo pradžioje diskutuodami tėvai pripažino, kad labai nesigilindavo ir neanalizuodavo vaiko, grįžusio iš mokyklos, savijautos. Kadangi tėvų buvo paprašyta tyrimo eigoje stebėti vaiko savijautos pokyčius, paskutinėje diskusijoje buvo išsakyti teiginiai, kurie leido identifikuoti **mokinio dalyvavimo įtaka savijautai** kategoriją. Joje išskirtos dvi subkategorijos, sietinos su palankia nuomone, ir viena – su išsakytomis abejonėmis. Tėvai pabrėžia vaikų entuziazmą tyrimo pradžioje, pvz., „...iš pradžių jam buvo labai įdomu, kad su juo kalbasi kaip su suaugusiu. Jautėsi labai svarbus...“.

Be kita ko, jie akcentuoja vaikų susidomėjimą mokymo(si) veikla, pvz., „...dažnai net neraginamas eidavo ruošti namų

darbu...“. Tyrimo pabaigoje tėvai pastebi emocinį vaikų nuovargį, pvz., „...paskutinį mėnesį gal pavargo ar aptingo. Tokių didelių emocijų grįžus iš mokyklos nėra...“. Vaiko savijautos stebėseną tyrimo metu sudaro prielaidas teigti, kad tinkamai sukoordinuota veikla, pripažįstant vaiką lygiaverčiu partneriu, pasirinktas tinkamas tempas gali jį aktyvinti, kelti ugdytinio motyvaciją.

Kategorija *mokinio dalyvavimo prielaidos adekvačiam įsivertinimui* taip pat identifiukuota tik tyrimo pabaigoje. Joje išskirtos dvi subkategorijos: viena priskirtina palankiai nuomonei, kita – išsakytoms abejonėms. Teiginių skaičius, priskiriamas subkategorijoms, leidžia manyti, kad mokinio dalyvavimas pozityviai veikia savęs vertinimą (3 teiginiai). Neadekvatų vertinimą apibūdina vienas teiginys.

Apibendrinant pedagogų bei tėvų teiginius, diskusijų metu stebimas pozityvus požiūris į vaiko dalyvavimą, tenkinant jo specialiuosius ugdymo(si) poreikius. Išsakomų palankių leksinių – semantinių vienetų skaičius ypač padidėja tyrimo pabaigoje (žr. 6 pav.).

6 pav. Diskusijų su pedagogais ir mokinių tėvais teiginių skaičiaus palyginimas (požiūris į mokinio dalyvavimą), skaičiai

Išsakyta palanki nuomonė leidžia identifikuoti, kad suaugusieji tyrimo eigoje pastebėjo ir įvertino vaiko vaidmenį. Žvelgiant į Hart (1992) pateiktas „dalyvavimo kopėčias“, galima teigti, kad, tenkinant vaiko specialiuosius poreikius, tyrimo eigoje buvo palypėta nuo simbolinio (*tokenism*) vaiko vaidmens pakopos iki lygiaverčio partnerio, kuomet suaugusieji pripažįsta vaiko vaidmenį ir tariasi su juo, modeliuodami poreikių tenkinimą (*adult – initiated, shared decisions with children*).

Tyrimo pabaigoje organizuotame interviu su mokiniais aiškintasi, kaip patys vaikai, dalyvavę tyrime, vertina savo dalyvavimo galimybes, praėjus trimis mėnesiams po

įsitraukimo į komandą, modeliuojančią specialiųjų ugdymo(si) poreikių tenkinimą bei juos tenkinančią. Interviu metu siekta atpažinti dalyvavimo poveikį vaiko mokymo(si) motyvacijai bei tikėjimui savo galimybėmis, išsiaiškinti vaiko tolesnio dalyvavimo lūkesčius, tenkinant jo specialiuosius ugdymo(si) poreikius.

Analizuojant interviu turinį tyrimo pabaigoje, identifikuotos 5 kategorijos ir 10 subkategorijų, susijusių su išsakyta palankia nuomone bei išsakytais sunkumais (žr. 7 lentelę). Kategorijos ir subkategorijos identifikuotos remiantis vaikų pasirinktais atsakymais bei išsakyta nuomone (žr. 7, 8 priedus).

7 lentelė

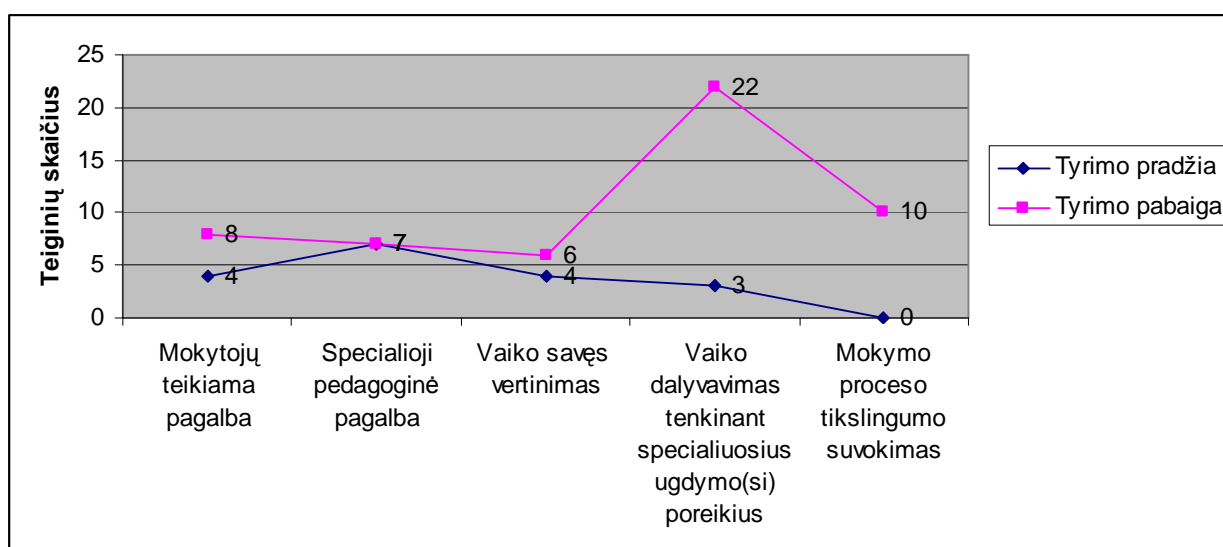
**Interviu tyrimo pabaigoje su mokiniais, turinčiais specialiųjų ugdymo(si) poreikių, rezultatai:
turinio analizės duomenys (N=2)**

Eil. Nr.	Kategorija	IŠSAKYTA PALANKI NUOMONĖ		IŠSAKYTI SUNKUMAI		IŠSAKYTOS ABEJONĖS	
		Subkategorija	Teiginių skaičius	Subkategorija	Teiginių skaičius	Subkategorija	Teiginių skaičius
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Mokytojų teikiama pagalba	Teigiamos nuostatos, empatija.	8	—	—	—	—
2.	Specialioji pedagoginė pagalba	Naudojimasis specialiąja pedagogine pagalba.	7	—	—	—	—
3.	Vaiko savęs vertinimas	Ugdymo(si) sunkumų pripažinimas.	2	—	—	—	—
		Tikėjimas savo galimybėmis.	4				
4.	Vaiko dalyvavimas tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius	Aktyvumas pamokose.	4	Įtampa dėl galimos neigiamos informacijos.	2	—	—
		Pedagogų teigiamos nuostatos į mokinio savęs įsivertinimą.	2				
		Poreikis būti lygiaverčiu ugdymo proceso dalyviu.	16				
5.	Mokymo proceso tikslingumo suvokimas	Specialiosios pedagoginės pagalbos tikslingumas.	8	—	—	—	—

		Adekvatus savo atliktų užduočių vertinimas.	2				
--	--	---	---	--	--	--	--

Atliekant interviu turinio analizę, kategorijoje *mokytojų teikiama pagalba* subkategorija išliko ta pati – *teigiamos nuostatos, empatija*, tačiau pasikeitė teiginių skaitinė išraiška. Ji įgavo teigiamą deviaciją (*tyrimo pradžioje buvo 7 pasirinkti teigiami atsakymai, o pabaigoje – 8 pasirinkti teigiami atsakymai bei teiginiai*) (žr. 7 pav.).

Vaiko savęs vertinimas kategorijoje išskirtoje subkategorijoje (*tikėjimas savo galimybėmis*) tyrimo pabaigoje stebima teigiama pasirinktų atsakymų, susijusių su išsakyta palankia nuomone, deviacija (žr. 7 pav.). Šis rezultatas leidžia identifikuoti, kad vaiko dalyvavimas stiprina jo pozityvų tikėjimą savo galimybėmis.

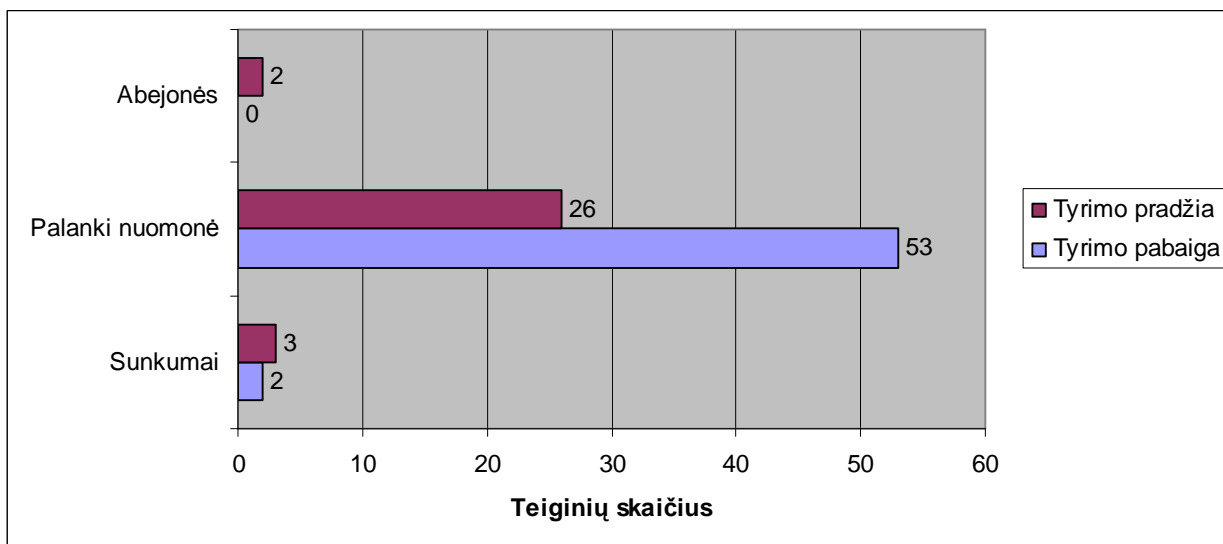
7 pav. Interviu su mokiniais teiginių deviacija, susijusi su palankia nuomone, skaičiai

Kategorijoje *vaiko dalyvavimas tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius* ypač didelis palankios nuomonės pokytis stebimas subkategorijoje *poreikis būti lygiaverčiu ugdymo proceso dalyviu* (žr. 7 pav.). Šį pokytį formuoja ne tik mokinio pasirinkti teigiami atsakymai į interviu uždarus klausimus, bet ir išsakytos mintys į atvirus klausimus, pvz., „...reikalingas raštiškas susitarimas apie reikalavimus žinioms, nes tada žinau, ką būtinai turiu padaryti...“, „...įdomiau mokytis, kai iš anksto su mokytoja viską aptari...“. Šioje kategorijoje išskirta ir viena subkategorija, sutampanti su išsakytais sunkumais *įtampa dėl galimos neigiamos informacijos*. Interviu metu, atsakinėdami į atvirus klausimus, vaikai pripažino, pvz., „...bijojau, kad mokytoja nepasakytų ko nors apie mane tėvams...“, „...šiek tiek kartais būna baisu, kad

apibars...“. Pastarieji atsakymai parodo vaikų turimą neigiamą patirtį. Galima įtarti, kad vaikams tėvų pokalbiai su mokytojais asocijuojasi su perduodama negatyvia informacija apie jį. Tyrimo laikotarpis – šiek tiek daugiau nei trys mėnesiai – yra per trumpas laiko tarpas visiškai atstatyti vaiko pasitikėjimą suaugusiaisiais.

Tyrimo pabaigoje vaikų atsakymai į atvirus klausimus leido identifikuoti kategoriją ***mokymo proceso tikslingumo suvokimas***. Čia ypač išryškėjo su palankia nuomone sietina subkategorija *specialiosios pagalbos tikslingumas*. Interviu metu išsakydami teiginius, vaikai pademonstravo suvokiantys mokykloje dirbančių specialistų teikiamos pagalbos kryptis, pvz., „...logopedas vedasi vaikus, kai jie daro diktantuose klaidas arba švepluoja...“, „...psichologė kalbasi, kai klasėje vaikai būna pikti...“, „...pas socialinę pedagogę veda tada, kai susimušam ir dar einam, kai reikia talonėlių valgyklai...“. (žr. 7, 8 priedus). Ši kategorija identifikuoja, kad vaiko dalyvavimas praplečia jo supratimą apie ugdymo procesą, įgalina jį, iškilus problemoms, kreiptis į reikiamą specialistą.

Apibendrinant tyrimo pradžioje bei pabaigoje vykusius interviu su tyrime dalyvavusiais mokiniais, stebimas ypatingai didelis vaikų noras dalyvauti specialiųjų ugdymo(si) poreikių tenkinime. Teigiamų atsakymų pasirinkimas bei teiginių, priskirtinų palankiai nuomonei, gausa (žr. 8 pav.) rodo, kad vaikai vertina, kuomet suaugusieji pripažįsta juos kaip lygiaverčius partnerius, tariasi su jais, modeliudami jų mokymo(si) procesą.

8 pav. Teiginių apie dalyvavimo galimybes, gautų interviu su mokiniais metu, palyginimas, skaičiai

Kaip parodė tyrimo eiga, lygiavertės partnerystės stoką klasėje jaučia ir vaikai, neturintys specialiųjų ugdymo(si) poreikių¹⁰. Veiklos eigoje pas tyrėją kartu su tyrime

¹⁰ Tyrimo eigos refleksyvusis dienoraštis (13 priedo 1 lentelė).

dalyvaujančiu vaiku atėjęs klasės draugas pageidavo: „...noriu, kad ir man palengvintumėte programą, kad ir aš galėčiau rinktis pratimus kokius daryti ir mokytoja su manim taip kalbėtų, kaip su...“ (žr. 13 priedo 1 lentelę, sausio 3 savaitės eilutė). Lygiavertės partnerystės poreikį, rašydami laiškus mokytojams, išreiškė ir tyrime dalyvavę mokiniai, pvz., (V-1): „...noriu, kad visada per pamokas mokytoja taip kalbėtų su manim“; (V-2): „...noriu, kad visi mokytojai paaiškintų, kodėl reikia atlikti užduotis...“ (žr. 13 priedo 1 lentelę, kovo 3 savaitės eilutė). Laiškuose išsakomi norai leidžia identifikuoti tai, kad vaikai pajautė bendravimo skirtumus su tyrime dalyvaujančiais ir nedalyvaujančiais mokytojais.

Reikšmingas vaikų palankios nuomonės pokytis per gana trumpą laikotarpį teikia vilčių, kad, pradėdami tinkamai koordinuoti vaiko dalyvavimą pradinėse klasėse, vyresnėse klasėse galėtume pasiekti Hart (1992) vaizduojamą „dalyvavimo kopėčių“ aukščiausią pakopą, kuomet patys vaikai sugeba dalintis su suaugusiais savo pastebėjimais, problemomis (*child – initiated, shared decisions with adults*).

Nors vaikų požiūris į dalyvavimą labai pozityvus, tačiau pavaizduotoje diagramoje (žr. 8 pav.) abiejų interviu metu išsakyti sunkumai, trukdantys vaikui dalyvauti, gali būti esminiai, užkertantys kelią vaiko dalyvavimui, jo pozityviam tikėjimui savo galimybėmis. Tyrimo pabaigoje vaikų išsakytos baimės, pvz., „...kartais būna baisu, kad apibars...“, atskleidžia, kad tiek pedagogai, tiek tėvai per daug akcentuoja negatyvią informaciją, susijusią su vaiko ugdymu, o pozityvią suvokia kaip savaime suprantamą. Šitoks požiūris skatina patį vaiką nuvertinti save, savo vaidmenį ugdymo procese suvokti kaip nereikšmingą, t.y. kaip „statinės“, į kurią tik visi kiti gali krauti informaciją.

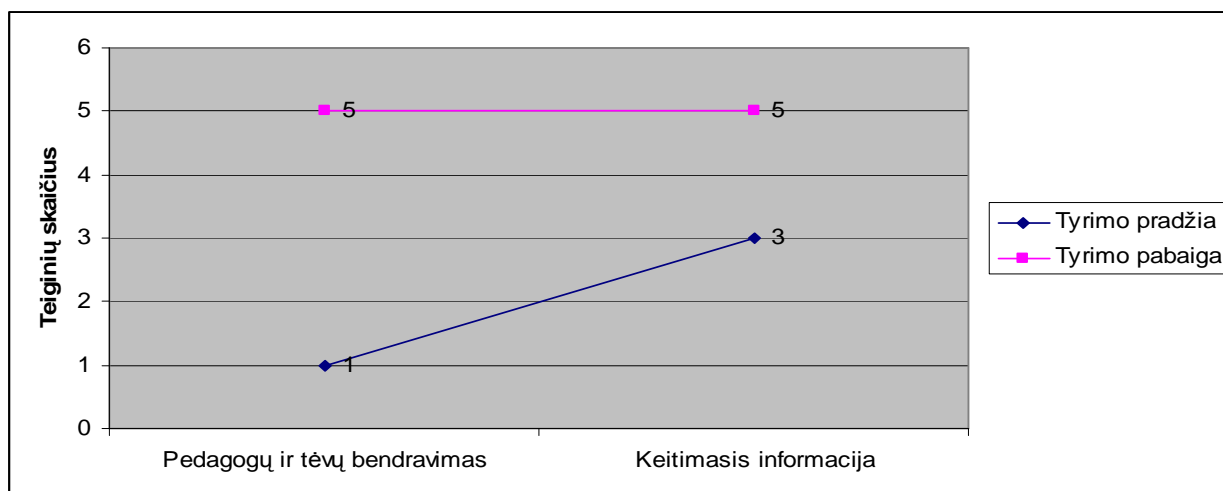
Tyrimo pabaigoje, diskutuojant su pedagogais ir mokinių tėvais, aiškintasi, kaip tyrimo eigoje plėtėsi jų bendradarbiavimo formų spektras bei kokius veiksnius, įtakančius vaikų mokymo(si) motyvaciją, jie pastebėjo. Apibendrinus diskusijos rezultatus, buvo identifikuotos 2 kategorijos ir 4 subkategorijos, atspindinčios dalyvių bendradarbiavimą (žr. 8 lentelę). Kategorijos ir subkategorijos identifikuotos, remiantis leksiniais – semantiniais vienetais (žr. 12 priedo 3 lentelę).

Diskusijos tyrimo pabaigoje sutelktoje pedagogų ir mokinių tėvų grupėje (mokinių dalyvavimas tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius) rezultatai: turinio analizės duomenys (N=9)

Pedagogų ir tėvų bendradarbiavimas (pedagogai – P; tėvai – T)

Eil. Nr.	Kategorija	PALANKŪS VEIKSNIAI		NEPALANKŪS VEIKSNIAI	
		Subkategorija	Teiginių skaičius	Subkategorija	Teiginių skaičius
1	2	3	4	5	6
1.	Pedagogų ir tėvų bendravimas	Individualūs pokalbiai susirinkimų metu. (P)	1		
		Bendravimas telefonu. (T) (P).	2	—	—
		Neoficialus bendravimas atlydėjęs vaiką į mokyklą.(T) (P)	2		
2.	Keitimasis informacija	Bendras problemų sprendimas. (P)	5	—	—

Analizuojant tyrimo pabaigoje vykusios diskusijos turinį, kategorijoje *pedagogų ir tėvų bendravimas* stebimas ryškus pokytis (žr. 9 pav.). Pradžioje tyrimo dalyviai, akcentavę tik oficialų bendravimą, pabaigoje išsako teiginius, kurie atskleidžia neoficialius susitikimus, pvz., „...susitikdavome rytais, kai atveždavome vaikus į mokyklą...“, „...pasiskambindavome...“. Parama vienas kitam atsiskleidžia ir *keitimasis informacija* subkategorijai *bendras problemų sprendimas* priskiriamuose pedagogų teiginiuose, pvz., „...pasakydavome, ką vaikas sunkiau supranta, paprašydavome, kad paaiškintų namuose...“. Šie teiginiai atskleidžia pedagogų požiūrio į tėvus kaitą. Tyrimo pradžioje vyravusį pedagogų ekspertiškumą bei jų bendradarbiavime su tėvais atpažįstamą triadinį modelį pamažu keitė lygiavertės sąveikos su tėvais ieškojimas bei konsultavimo bendradarbiaujant modelis.

9 pav. Diskusijų metu išsakytų teiginių, apibūdinančių pedagogų ir tėvų bendradarbiavimą deviacija, susijusi su palankiais veiksniais, skaičiai

Analizuojant mokinių tėvų ir pedagogų bendradarbiavimo metu pastebėtus mokinių motyvaciją įtakojančius veiksnius, identifikuotos 5 kategorijos ir 6 subkategorijos, atspindinčios dalyvių nuomonę aptariamam klausimui (žr. 9 lentelę). Kategorijos ir subkategorijos identifikuotos, remiantis leksiniais – semantiniais vienetais (žr. 12 priedo 2 lentelę).

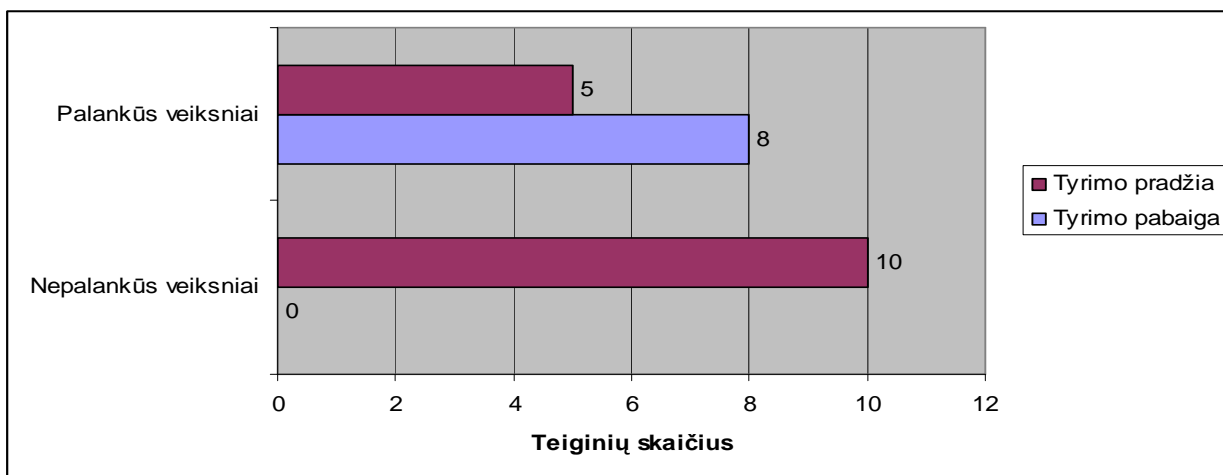
9 lentelė

Diskusijos tyrimo pabaigoje sutelktoje pedagogų ir mokinių tėvų grupėje (mokinių dalyvavimas tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius) rezultatai: turinio analizės duomenys (N=9)

Mokinių motyvaciją įtakojantys veiksniai (pedagogai – P; tėvai – T)

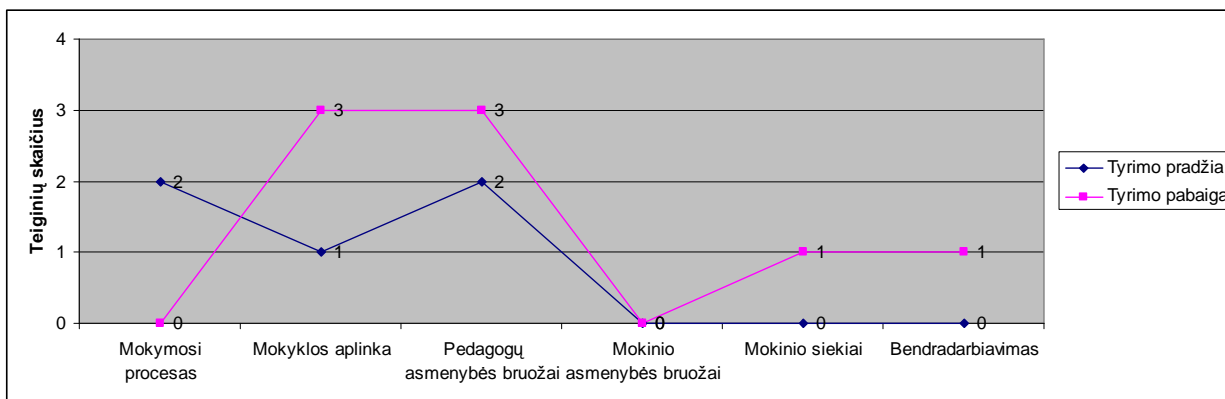
Eil. Nr.	Kategorija	PALANKŪS VEIKSNIAI		NEPALANKŪS VEIKSNIAI	
		Subkategorija	Teiginių skaičius	Subkategorija	Teiginių skaičius
1	2	3	4	5	6
1.	Mokymosi procesas	—	—	—	—
2.	Mokyklos aplinka	Draugiškas klasės kolektyvas. (T)	1	—	—
		Mokymo priemonės. (P)	2		
3.	Pedagogų asmenybės bruožai	Komunikabilumas. (P)	1	—	—
		Empatija. (P) (T)	2		
4.	Mokinio asmenybės bruožai	—	—	—	—
5.	Mokinio siekiai	Socialinė integracija. (T)	1	—	—
6.	Bendradarbiavimas	Tėvų dalyvavimas. (P)	1	—	—

Lyginant tyrimo pradžioje ir tyrimo pabaigoje vykusias diskusijas apie mokymosi motyvaciją įtakojančius veiksnius, pastarojoje visose išskirtose kategorijose, susijusiose tiek su palankiais, tiek su nepalankiais veiksniais, stebima ypač pozityvi išsakytų nuomonių, t.y. leksinių semantinių vienetų, deviacija (žr. 10 pav.).

10 pav. Diskusijų metu išsakytų teiginių, apibūdinančių mokymo(si) motyvaciją įtakojančius veiksnius, palyginimas, skaičiai

Visų tyrimo dalyvių nuomone, labiausiai mokinių mokymo(si) motyvaciją įtakoja mokyklos aplinka bei patys pedagogai, kaip asmenybės (žr. 11 pav.).

11 pav. Diskusijų metu išsakytų teiginių, apibūdinančių mokymosi motyvaciją įtakojančius veiksnius, deviacija, susijusi su palankiais veiksniais, skaičiai

Kalbėdami apie *mokyklos aplinkos* įtaką mokinių motyvacijai, pedagogai labiau akcentuoja materialinę bazę. Tėvai vienu labiausiai motyvuojančiu veiksniu išvelgia draugišką klasės kolektyvą. Tyrimo eigoje klasės draugų empatiją akcentuoja ir pedagogai. Jie pastebi, kad mokykloje vaikams trūksta informacijos apie specialiuosius ugdymo(si) poreikius: „...*klasėje vaikams labai sunku suprasti, kodėl jų draugui klaidos skaičiuojamos kitaip, užduotys*

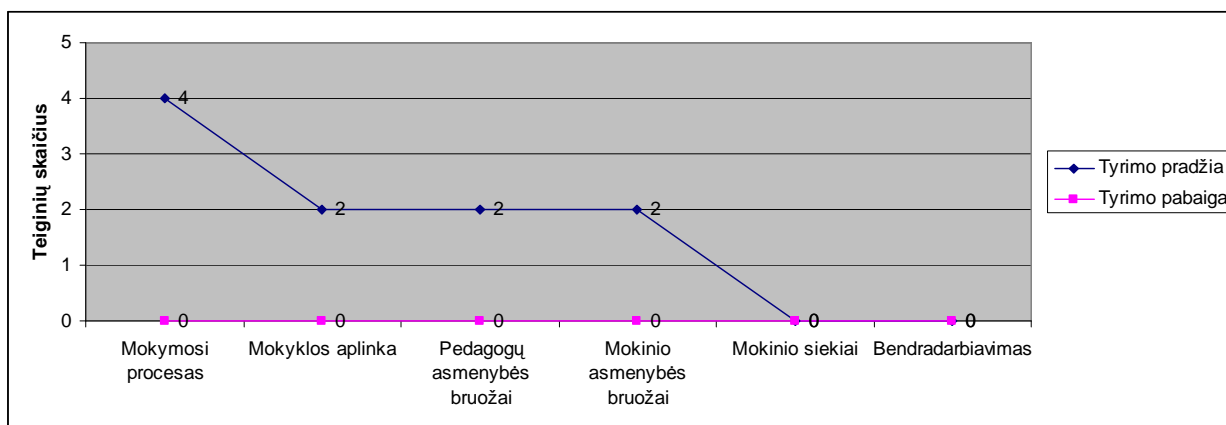
lengvesnės. Vaikai užjaučia ir supranta tik tada, kai matosi fizinė negalia, o specialieji ugdymo(si) poreikiai jiems visiškai nesuprantami...“ (žr. 13 priedo 1 lentelę, vasario 3 eilutė). O kategorijoje *pedagogų asmenybės bruožai*, atliekant tyrimo pabaigoje vykusios diskusijos turinio analizę, nebuvo išskirta nė viena subkategorija, sutampanti su nepalankiais veiksniais.

Visi suaugusieji tyrimo dalyviai pripažįsta, kad pedagogų dėmesys mokiniui turi didelę įtaką jo motyvacijai. Anot tyrimo dalyvavusių pedagogų, „šiems vaikams reikia skirti labai daug dėmesio tiek rengiantis pamokai, tiek bendraujant joje“. Lygiavertis bendradarbiavimas paskatino tėvus bei mokytojus stebėti mokinius, jų elgesį, analizuoti išsakytas mintis. Šių dalyvių gilesnės išvalgos atsispindi ir tyrimo pabaigoje diskusijoje aptariant mokymo(si) motyvaciją įtakojančius veiksnius. Tėvai pastebėjo, kad vaikus motyvuoja „*noras neišsiskirti iš kitų klasės vaikų*“.

Kategorijoje *mokinio siekiai* identifikuota socialinės integracijos subkategorija atskleidžia inkluzijos poreikį. Mokiniai, turintys specialiųjų poreikių, nors ir yra integruoti į bendrojo lavinimo mokyklas, vis tiek jaučia atskirtį dėl jiems kylančių mokymo(si) sunkumų bei vyraujančio klinikinio – korekcinio požiūrio į raidos sutrikimus.

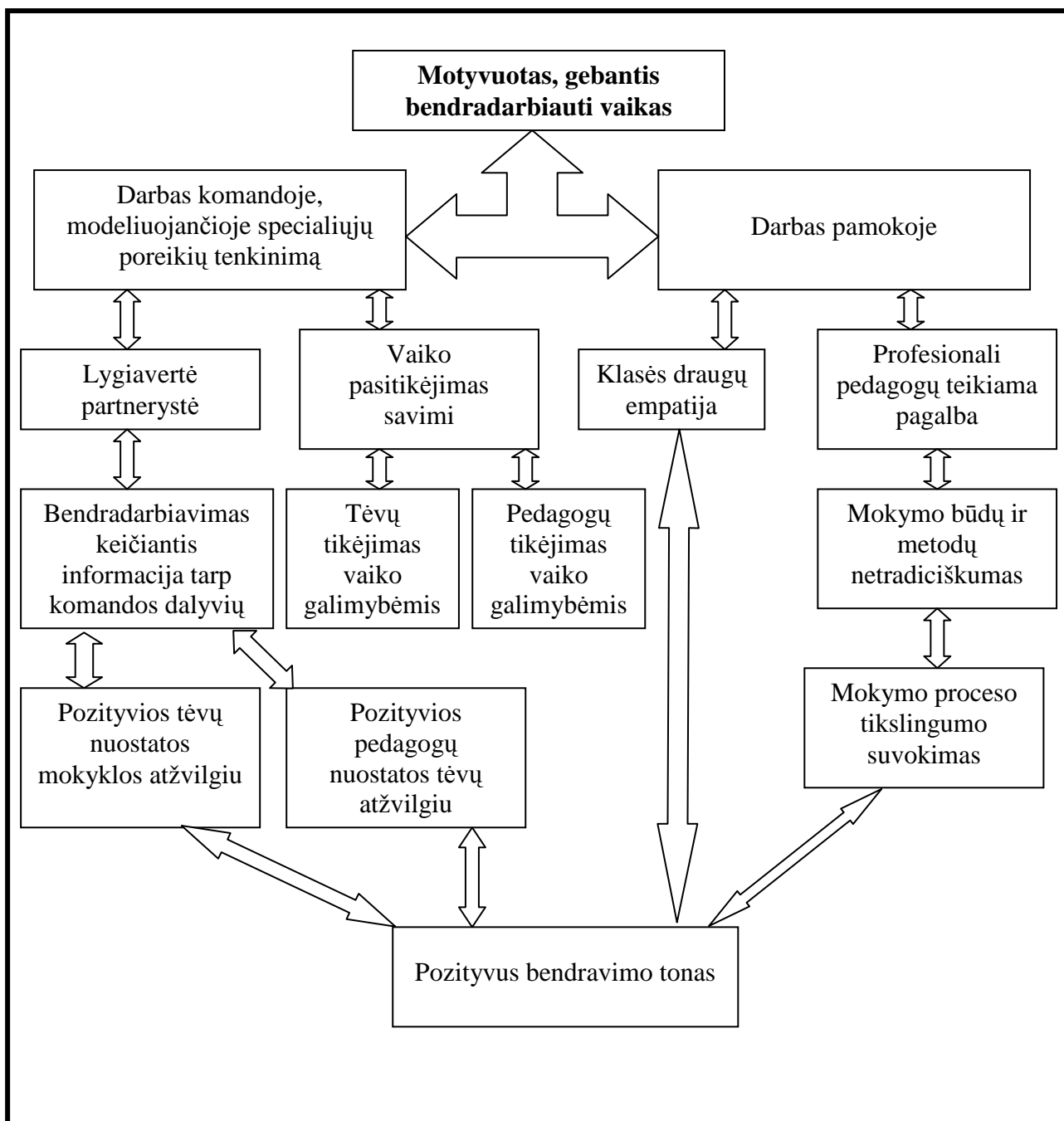
Tyrimo pabaigoje išskirta *bendradarbiavimo* kategorija identifikuoja tyrimo eigoje pasikeitusį pedagogų požiūrį į mokinių tėvus. Pradžioje vyravusį pedagogų ekspertišką bendravimą su tėvais stilių pakeitė lygiavertė partnerystė. Tyrimo dalyvavę pedagogai pastebėjo, kad mokinių motyvacija, jų tikėjimas savo galimybėmis didele dalimi yra įtakojami šeimos narių, todėl bendradarbiavimas su tėvais netiesiogiai gali skatinti mokinių domėjimąsi mokymo(si) procesu.

Pozityvus ir lygiavertis visų ugdymo proceso dalyvių bendravimas lėmė, kad tyrimo pabaigoje nebuvo išsakyta nepalankių teiginių, apibūdinančių mokymosi motyvaciją įtakojančius veiksnius (žr. 12 pav.).

12 pav. Diskusijų metu išsakytų teiginių, apibūdinančių mokymo(si) motyvaciją įtakojančius veiksnius, deviacija, susijusi su nepalankiais veiksniais, skaičiai

Apibendrinant galima pastebėti, kad vaikai, dalyvaudami kartu su tėvais komandos susitikimuose, stebėdami pedagogų ir tėvų pozityvią paramą vieni kitiems, stengėsi pajusti mokymo(si) vertę, ugdėsi bendradarbiavimo įgūdžius. Tėvų kompetencijų aktualizavimas ir panaudojimas buvo viena iš priežasčių, skatinančių mokinių motyvaciją bei leidžiančių tėvams pastebėti savo vaikų galimybes. Tyrimo eigoje bendravimo kalba, pasikeitusi iš negatyvios į pozityvią, leido panaikinti bendravimo barjerus tarp mokinių, tėvų bei mokytojų ir tapo vienu iš pagrindinių veiksnių motyvuoto bei gebančio bendradarbiauti vaiko ugdymui (žr. 13 pav.).

13 pav. Veiksniai, aktyvinantys vaiką dalyvauti komandoje, modeliuojančioje jo specialiųjų ugdymo(si) poreikių tenkinimą, identifikuoti tyrimo metu paties tyrėjo

IŠVADOS

1. Teorinė vaiko dalyvavimo, tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius, analizė parodė, kad, aktyvinant vaiką dalyvauti specialiųjų ugdymo(si) poreikių tenkinime, galima padėti jam atrasti mokymo(si) prasmingumą, mokykloje perteikiamų žinių koreliaciją su savo interesais, vertybėmis. Mokslo šaltiniuose vaiko dalyvavimas neatsiejamas nuo humanistinio ugdymo idėjos, kurios esmė – kiekviename vaike matyti augantį žmogų. Suaugusieji, norintys padėti vaikui dalyvauti, turi mokėti pripažinti kiekvieno vaiko gebėjimus.
2. Bendradarbiavimo keliu sprendžiami mokinių specialiųjų ugdymo(si) poreikių tenkinimo klausimai pašalina barjerus tarp pedagogų ir tėvų, įgalina juos lygiavertiškai dalyvauti komandos, modeliuojančios mokinių specialiųjų poreikių tenkinimą, darbe. Dalyvaudamas komandos susitikimuose, vertindamas savo pasiekimus, išsakydamas savo nuomonę apie jam pateikiamas užduotis, vaikas pajaučia artimesnį ryšį su kitais žmonėmis, besistengiančiais jam padėti, išmoksta palaikyti horizontalius santykius su aplinkiniais. Ši patirtis įgalina mokinį užimti lygiaverčio komandos nario vaidmenį, skatina jo pozityvų tikėjimą savo galimybėmis.
3. Identifikuojant tyrime dalyvavusių pedagogų pastebėjimus, paaiškėjo, kad jiems vis dar sunku taikyti laisvojo ugdymo paradigmą dirbant su mokiniais, turinčiais specialiųjų ugdymo(si) poreikių. Vienas iš vaiko dalyvavimą ribojančių veiksnių yra mokytojų negebėjimas pastebėti ugdytinio vidines galias ir patikėti jomis. Girdėdami negatyvius vertinimus, tiek vaikas, tiek jo tėvai tarsi užsidaro savo „kiaute“ ir užima „gynybines pozicijas“. Tokia situacija niekada nesudaro prielaidų bendrai lygiavertei mokinių, jų tėvų bei pedagogų veiklai. Labiausiai mokinių dalyvavimą skatinančiu veiksmu identifikuota pozityvi ugdymo proceso dalyvių kalba.
4. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad vaiko dalyvavimas jo specialiųjų poreikių tenkinime priklauso nuo šeimos narių įtakos, vaiko aktyvumo bei amžiaus. Mokinių dalyvavimas specialiųjų ugdymo(si) poreikių tenkinime yra viena iš veiklų, suteikiančių ugdymo(si) sunkumų turintiems vaikams visiškos integracijos pojūtį klasės kolektyve ir tampa inkluzijos kūrimo švietimo įstaigoje pagrindu, įgalinančiu mokinį suvokti save aktyviu ir svarbiu mokyklos bendruomenės nariu.
5. Tyrimo pradžioje pastebėta, kad pedagogai bei mokinių tėvai vaiko specialiųjų ugdymo(si) poreikių tenkinimą neretai supranta kaip žinių perteikimą vertikaliu hierarchiniu ryšiu mokytojas → mokinys. Tai leidžia identifikuoti funkcionalistinio požiūrio į darbą su šiais mokiniais stoką bei nepanaudojamus mokinio turimus resursus

padėti sau pačiam. Tyrimo pabaigoje suaugusiųjų išsakytų nuomonių (leksinių – semantinių vienetų) apie vaiko dalyvavimą teigiama skaitinė deviacija atskleidžia pozityvaus požiūrio į vaiko galimybes kaitą: nuo simbolinio vaiko, kaip dalyvio, vaidmens tyrimo pradžioje iki lygiaverčio partnerio tyrimo pabaigoje, kuomet jis yra išklausomas, su juo tariamasi.

6. Vaiko dalyvavimas įtakoja jo savijautą ir ugdymą(si) bei priklauso nuo psichologinio vaiko nuteikimo bendradarbiauti. Dalyvavimas tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius sąlygoja ne tik mokinio entuziazmą, susidomėjimą mokymu(si), bet ir emocinį nuovargį, neigiamos informacijos baimę. Tyrimo rezultatai rodo, kad vaiko dalyvavimas stiprina jo pozityvų tikėjimą savo galimybėmis, praplečia jo supratimą apie ugdymo procesą. Vaiko savijautą įtakoja tinkamai sukoordinuota veikla, pripažįstanti mokinį lygiaverčiu partneriu.
7. Organizuojant komandinį darbą ir suaktyvinus vaiko vaidmenį komandoje, naudotas triadinis bendradarbiavimo modelis transformuojasi į konsultavimo bendradarbiaujant modelį.
8. Pasitvirtino tyrimo pradžioje iškelta hipotezė, jog mokinio, turinčio specialiųjų poreikių, aktyvesnis dalyvavimas ugdymo(si) problemų sprendime atveria platesnes galimybes stiprinti jo mokymo(si) motyvaciją bei suaugusių ugdymo proceso dalyvių tikėjimą vaiko galimybėmis bei kurti palankesnes, vaiko įgalinimą skatinančias, ugdymosi aplinkas.

Literatūra

1. Ališauskas, A. (2002). *Vaikų raidos ypatingumų ir specialiųjų ugdymo(si) poreikių įvertinimas*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
2. Ališauskas, A. (2003). Vaikų raidos ypatingumų ir specialiųjų ugdymo(si) poreikių pažinimas ir įvertinimas. Ambrukaitis, J. (Red.). *Specialiojo ugdymo pagrindai* (p. 221-260). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
3. Almonaitienė, J. (Red.) (2007). *Bendravimo psichologija*. Kaunas: Technologija.
4. Arlauskienė, R. (2009). *Psichologija*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
5. Augis, R. (1993). *Psichologijos žodynas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
6. Barkauskaitė, M., Žygaitienė, B. (1997). Mokytojas – tai psichologas. *Mokykla*, 6, 8-15.
7. Bendorienė, A., Bogušienė, V., Dagytė, E. ... [et al.]. (Sud.) *Tarptautinių žodžių žodynas* (2005). Vilnius: Alma littera.
8. Bitinas, B. (2006). *Edukologinis tyrimas: sistema ir procesas*. Vilnius: Kronta.
9. Bitinas, B. (2000). *Ugdymo filosofija*. Vilnius: Enciklopedija.
10. Butkienė, G., Kepalaitė, A. (1996). *Mokymasis ir asmenybės brendimas*. Vilnius: Margi raštai.
11. Ehlert, L. (1991). *Empowering Students With and Without Special Needs*. Value Publishing.
12. Elijošienė, I. (1997). Vaikai, turintys intelekto sutrikimų. Ambrukaitis, J. (Sud.) *Specialiųjų poreikių vaikai* (p. 8-22). Šiauliai: Šiaulių pedagoginis institutas.
13. Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūra (2009). *Mokinių specialiųjų poreikių pasiekimų ir pažangos vertinimas inkliuzinėje aplinkoje*. (žiūrėta 2010-04-15). <http://www.european-agency.org/site/themes/assessment/index.shtml>
14. Gailienė, D., Bulotaitė, L., Sturlienė, N. (1996). *Aš myliu kiekvieną vaiką*. Vilnius: Margi raštai.
15. Galkienė, A. (2001). *Keli integruoto ugdymo aspektai*. Vilnius: Lietuvos sutrikusio intelekto žmonių globos bendrija „Viltis“.
16. Galkienė, A. (2003). *Heterogeninių grupių didaktika: specialieji poreikiai bendrojo lavinimo mokykloje*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
17. Garšvienė, A., Ivoškuvienė, I. (1997). Kalbėjimo, kalbos ir komunikacijos sutrikimai. Ambrukaitis, J. (Sud.) *Specialiųjų poreikių vaikai* (p. 49-60). Šiauliai: Šiaulių pedagoginis institutas.

18. Giedrienė, R., Monkevičienė, O. (1995). *Kodėl nemiela mokykla?* Vilnius: Leidybos centras.
19. Harrington-Mackin, D. (1994). *The Team Building Tool Kit. Tips, Tactics, and Rules for Effective Workplace Teams.* New York. New directions management services.
20. Hart, R. (1992). *Children's Participation From Tokenism to Citizenship.* Italy: Unicef.
21. Hopkins, D., Ainscow, M., West, M. (1998). *Kaita ir mokyklos tobulinimas.* Vilnius: Tyto alba.
22. <http://sec.lt/pages/zodynas/index.html> (žiūrėta 2010-01-04).
23. http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/statistika/Lietuvos_vaikai_2007.pdf (žiūrėta 2010-04-12).
24. Jovaiša, L. (1993). *Pedagogikos terminai.* Kaunas: Šviesa.
25. Juodaitytė, A. (2003). *Vaikystės fenomenas: socialinis – edukacinis aspektas.* Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
26. Juodraitis, A. (1997). Devintinio elgesio vaikai: psichologinės – pedagoginės problemos. Ambrukaitis, J. (Sud.) *Specialiųjų poreikių vaikai* (p. 40-49). Šiauliai: Šiaulių pedagoginis institutas.
27. Kaffemanienė, I. (2006). *Negalės ir socialinės gerovės tyrimų metodologiniai aspektai.* Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
28. Kardelis, K. (2007). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai.* Šiauliai: Lucilijus.
29. Keinys, St. ir kt. (Red. kol.). (2006). *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas.* Šeštas (trečias elektroninis) leidimas. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
30. Kučinskas, V., Kučinskienė, R. (2000). *Socialinis darbas švietimo sistemoje. Teoriniai aspektai: studijų knyga.* Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
31. Kvieskienė, G. (2002). *Socializacija ir vaiko gerovė.* Monografija. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
32. Lepeškienė, V. (1996). *Humanistinis ugdymas mokykloje.* Vilnius: Valstybinis leidybos centras.
33. *Lietuvos Respublikos specialiojo ugdymo įstatymas* (1998-12-15 Nr. VIII-969). http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=69873 (žiūrėta 2009-10-19).
34. Luobikienė, I. (2000). *Sociologija: bendrieji pagrindai ir tyrimų metodika.* Kaunas: Technologija.
35. Matulionis, A. (2002). *Sociologija.* Vilnius: Homo Liber.

36. Miltenienė, L. (2005). *Bendradarbiavimo modelio konstravimas tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius*. (Nepublikuota daktaro disertacija, Šiaulių universitetas, 2005).
37. Miltenienė, L. (2008). Vaiko dalyvavimas tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius bendrojo lavinimo mokykloje. *Specialusis ugdymas*, 1 (18), 179-190.
38. Monkevičienė, O. (1997). Specifinės mokymosi negalės: atpažinimas ir ugdymo kryptys, metodai. Ambrukaitis, J. (Sud.) *Specialiujų poreikių vaikai* (p. 22-40). Šiauliai: Šiaulių pedagoginis institutas.
39. O'Kane, C. (2003). *Street and Working Children's Participation in Programming for Their Right*. [http://www.crin.org/docs/Okane-forFinalVersion_Vol13\(1\).pdf](http://www.crin.org/docs/Okane-forFinalVersion_Vol13(1).pdf) (žiūrėta 2010-03-24).
40. Petruševičius, J. (Sud. ir ats. red.). (2005). *Anglų-lietuvių kalbų specialiojo ugdymo žodynas = English-Lithuanian Dictionary of Special Education*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
41. Petty, G. (2006). *Šiuolaikinis mokymas*. Vilnius: Tyto Alba.
42. Rajeckas, V. (1999). *Pedagogika – ugdymo mokslas ir menas*. Vilnius: VPU leidykla.
43. Ruškus, J. (2002). *Negalės fenomenas*. Monografija. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
44. Ruškus, J., Mažeikis, G. (2007). *Neįgalumas ir socialinis dalyvavimas. Kritinė patirties ir galimybių Lietuvoje refleksija*. Monografija. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
45. *Specialiojo ugdymo skyrimo tvarka*. LR švietimo ir mokslo ministro 2000 m. rugpjūčio 17 d. įsakymas Nr. 1056. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=107527 (žiūrėta 2009-10-26).
46. *Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo tvarkos aprašas*. LR švietimo ir mokslo ministro 2004 m. birželio 3 d. įsakymas Nr. ISAK-838. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=235053&p_query= (žiūrėta 2009-10-27).
47. *Specialiujų poreikių asmenų sutrikimų ir jų laipsnių nustatymo ir specialiųjų poreikių asmenų priskyrimo specialiųjų ugdymo(si) poreikių grupei tvarka*. LR švietimo ir mokslo ministro, sveikatos apsaugos ministro ir socialinės apsaugos ir darbo ministrės 2002 m. liepos 12 d. įsakymas Nr. 1329/368/98. http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=180989 (žiūrėta 2009-10-26).

48. Stephenson, P. (2004). *Child Participation*. Tearfund.
49. Strolaitė, S. (2003). Specialiojo ugdymo teisinis reglamentavimas. Ambrukaitis, J. (Red.). *Specialiojo ugdymo pagrindai* (p. 50-76). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
50. *Švietimo įstaigos specialiojo ugdymo komisijos sudarymo ir darbo organizavimo tvarka*. LR švietimo ir mokslo ministro 2000 m. rugpjūčio 17 d. įsakymas Nr. 1057. http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=107530&p_query=&p_tr2= (žiūrėta 2010-02-20).
51. Tamošiūnas, T. (2003). *Socialinių tyrimų kvalifikacinis darbas: Įvado struktūra*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
52. Teresevičienė, M., Gedvilienė, G., (2000). *Mokymasis bendradarbiaujant*. Vilnius: Garnelis.
53. Vabalas-Gudaitis, J. (1983). *Psichologijos ir pedagogikos straipsniai*. Vilnius: Mokslas.
54. Vaitkevičiūtė, V. (2001). *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: Žodynas.
55. Valonas, A. (1972). *Psichinis vaiko vystymasis*. Kaunas: Šviesa.

Dainius Mauricas

CHILD PARTICIPATION MEETING SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS IN COMPREHENSIVE SCHOOL

The Master's Degree Thesis

Summary

The theoretical analysis of the participation of a child in satisfying the special needs of education has shown that it is possible to help the child to discover the meaningfulness of learning, the correlation between knowledge given at school and his or her interests and values while encouraging the child to participate in satisfying the special needs of education.

The adults, who want to help the child to participate, must be aware of recognizing the abilities of every child. The participation of a child is related to the idea of humanistic education in the academic literature of education. The essence of this idea is to see the growing person in every child. The participation of a child in satisfying his special educational needs must be integral, not episodic one. The child has to perceive the aims of this activity and to realize why he has to do that. It is very important that a child would not become a "décor" and would have a significant role in the team in which the satisfaction of special educational needs is being designed. In Master's degree paper *hypothesis* was raised-more active participation of children with special needs in educational problem solving process opens wider possibilities to influence their learning motivation. Thus adult educational process participants start to believe in children's abilities and then they create a more congenial educational environment, which induces a child's capacities.

The methods of qualitative research (interview with the children who have special educational needs and participate in the research; a discussion in a focus group with the parents of the children who participate in the research as well as with teachers who work with those children; case analysis in natural context (school the child is learning in)) were chosen for the empirical research. These methods enabled to reveal the influence of involvement of a child in a team over the motivation to learn and believe in his abilities; to evaluate the expectations, needs and abilities for the children and adults to become equal partners; to identify the factors which encourage or limit the participation of a child in satisfying the special educational needs.

The data of the research was generalized using the content analysis. 11 persons participated in the research: 2 schoolchildren who have special educational needs, both parents of every child (4 persons), 5 pedagogues who work with these two children. In the *empirical part* of this work child's participation in X secondary school is evaluated, child's incorporation applying the communication modal is analyzed and child's participation alteration is identified.

The *conclusions* of the empirical research:

1. An active child's participation allows adults to observe his internal capabilities and believe in them, furthermore, it presumes a child to become an equal partner. In cooperation with a child all problems regarding special educational needs are tackled and this obviates barriers among educational process participants. Moreover, it opens the door to application of free educational paradigm.
2. The participation in satisfying the special educational needs influence the motivation of the children and positive belief in their abilities; gives the sense of total integration in the class collective for the children who have difficulties of education; becomes the basis of inclusion creation in the educational institution, enabling the child to perceive himself as an active and important member of the school community.

The main concepts: participation of the children, special educational needs, motivation, equal partnership, empowering.

Priedai

INTERVIU TYRIMO PRADŽIOJE SU SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ MOKINIŲ FORMA**Vaiko inicialai:** _____**Amžius:** _____**Klasė:** _____**Išvada apie raidos (vystymosi) sutrikimus:** _____**Išvada apie specialiuosius ugdymo(si) poreikius:** _____**Interviu vieta:** _____**Data ir laikas:** _____**Interviu trukmė:** _____**Interviu tikslai:**

- Išsiaiškinti, kaip vaikas vertina savo galimybes dalyvauti, tenkinant jo ugdymo(si) poreikius.
- Išsiaiškinti, kokie yra vaiko lūkesčiai, poreikiai, galimybės.
- Atpažinti vaiko dalyvavimą skatinančius ir ribojančius veiksnius.

Instrukcija:

Prašau atsakyti į keletą klausimų. Tavo atsakymų niekas nesužinos, nes niekur nebus minimas nei tavo vardas, nei pavardė. Tavo nuoširdūs atsakymai padės pagerinti tavo mokymąsi, bendravimą su mokytojais, paskatins suaugusiuosius siekti, kad pamokose tau būtų gera.

Į mano pateiktus klausimus tau reikės atsakyti, pasirenkant vieną iš trijų galimų atsakymų: TAIP, NE arba NEŽINAU.

1. Jei nori ką nors aptarti su mokytojais, ar jie randa tam laiko?	TAIP	NE	NEŽINAU
2. Ar mokytojai padeda mokiniams, kuriems mokytis sekasi sunkiau?	TAIP	NE	NEŽINAU
3. Ar tau pačiam kyla sunkumų mokantis?	TAIP	NE	NEŽINAU
4. Stengiesi aktyviai dalyvauti pamokose?	TAIP	NE	NEŽINAU
5. Ar kartais būna, kad mokytojai pamokos gale leidžia pačiam sau pasirašyti pažymį?	TAIP	NE	NEŽINAU
6. Ar mokytojai, rašydami pažymį, paaiškina, kodėl tave taip vertina?	TAIP	NE	NEŽINAU
7. Ar mokytojai, skirdami namų darbus, pasiūlo tau pačiam pasirinkti pratimus, kuriuos turėtumei atlikti?	TAIP	NE	NEŽINAU
8. Ar yra tekę dalyvauti tėvų ir mokytojų pokalbyje, kuriame aptariamas tavo mokymasis?	TAIP	NE	NEŽINAU
9. Kaip manai, ar būtų įdomiau mokiniams mokytis, jei mokytojai, skirdami užduotį, paaiškintų, kodėl ji yra svarbi?	TAIP	NE	NEŽINAU

10. Ar norėtum, kad mokytojai su tavimi aptartų, ko ir kodėl reikia mokytis?	TAIP	NE	NEŽINAU
11. Mokinio žinios priklauso nuo jo paties pastangų, noro mokytis?	TAIP	NE	NEŽINAU
12. Kaip manai, ar reikia, kad mokiniai, kuriems kyla mokymo(si) sunkumų, turėtų galimybę išsakyti mokytojams nuomonę apie savo žinių spragas?	TAIP	NE	NEŽINAU
13. Ar dalyvautum susirinkime, kuriame tėvai, dalykų, kuriuos sunkiau sekasi mokytis, mokytojai parinktų temas, kurias turi išmokti?	TAIP	NE	NEŽINAU
14. Ar norėtum, kad būtų raštiškas susitarimas tarp tėvų, mokytojų ir tavęs, kuriame būtų numatyti konkretūs reikalavimai tavo žinioms?	TAIP	NE	NEŽINAU
15. Ar su specialiuoju pedagogu kalbatės apie kylančius mokymo(si) sunkumus?	TAIP	NE	NEŽINAU
16. Ar logopedinėse pratybose kartu su logopedu aiškinatės tavo rašto darbuose padarytas klaidas?	TAIP	NE	NEŽINAU
17. Ar su socialiniu pedagogu kada nors yra tekę aptarti pamokų nelankymo priežastis?	TAIP	NE	NEŽINAU
18. Ar pasikalbi su mokyklos psichologe, kai jautiesi vienišas, nusivylęs, patyręs nesėkmę?	TAIP	NE	NEŽINAU

Pasakyk savo nuomonę, kodėl tu norėtum (arba nenorėtum), kad mokytojai aptartų su tavimi, ko ir kodėl reikia mokytis.

Pasakyk savo nuomonę, kodėl vaikai kartais nenori eiti į mokyklą.

Pasakyk savo nuomonę, kodėl kai kurie vaikai pamokų metu būna nedrausmingi.

Ačiū tau už dalyvavimą pokalbyje. Sėkmės !

INTERVIU TYRIMO PABAIGOJE SU SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ MOKINIŲ FORMA

Vaiko inicialai: _____

Amžius: _____

Klasė: _____

Išvada apie raidos (vystymosi) sutrikimus: _____

Išvada apie specialiuosius ugdymo(si) poreikius: _____

Interviu vieta: _____

Data ir laikas: _____

Interviu trukmė: _____

Interviu tikslai:

- Įvertinti, kaip vaikas vertina savo dalyvavimo, tenkinant jo ugdymo(si) poreikius, galimybes eksperimento pabaigoje.
- Atpažinti dalyvavimo poveikį vaiko mokymo(si) motyvacijai bei tikėjimui savo galimybėmis.
- Išsiaiškinti vaiko tolesnio dalyvavimo, tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius, lūkesčius.

Instrukcija:

Prašau tave atsakyti į keletą klausimų. Tavo atsakymų niekas nesužinos, nes niekur nebus minimas nei tavo vardas, nei pavardė. Tavo nuoširdūs atsakymai padės suprasti mūsų visų – mokytojų, tavo tėvų ir tavo – bendro darbo rezultatus, paskatins suaugusiuosius siekti, kad pamokose tiek tau, tiek tavo draugams būtų įdomiau mokytis.

Į mano pateiktus klausimus tau reikės atsakyti, pasirenkant vieną iš trijų galimų atsakymų: TAIP, NE arba NEŽINAU.

1. Jei norėdavai ką nors aptarti su mokytojais, ar jie rasdavo tam laiko?	TAIP	NE	NEŽINAU
2. Ar tau pačiam buvo sunkiau mokytis, kuomet mokytojai, tavo tėvai ir tu kartu planavote, ko reikia mokytis?	TAIP	NE	NEŽINAU
3. Ar aktyviai dalyvaudavai pamokose?	TAIP	NE	NEŽINAU
4. Ar sunku būdavo vertinti pačiam savo darbus?	TAIP	NE	NEŽINAU
5. Ar įdomiau atlikti paties pasirinktus pratimus namų darbams iš mokytojų siūlomų įvairių pratimų?	TAIP	NE	NEŽINAU
6. Ar patiko dalyvauti tėvų ir mokytojų pokalbyje, aptariant tavo mokymąsi?	TAIP	NE	NEŽINAU
7. Ar įdomiau mokytis, kai mokytojai, skirdami užduotį, paaiškindavo, kodėl ji yra svarbi?	TAIP	NE	NEŽINAU

8. Ar norėtum, kad visi mokytojai su tavimi ir toliau aptarinėtų, ko ir kodėl reikia mokytis?	TAIP	NE	NEŽINAU
9. Mokinio žinios priklauso nuo jo paties pastangų, noro mokytis?	TAIP	NE	NEŽINAU
10. Kaip manai, ar reikia, kad visi mokiniai, taip kaip ir tu per praėjusius mėnesius kartu su mokytojais, savo tėvais, susirinkę planuotų mokymąsi?	TAIP	NE	NEŽINAU
11. Ar dalyvausi susirinkimuose, kuriuose tėvai, dalykų mokytojai parinks temas, kurias turi išmokti?	TAIP	NE	NEŽINAU
12. Ar reikalingas raštiškas susitarimas tarp tėvų, mokytojų ir tavęs, kuriame numatyti konkretūs reikalavimai tavo žinioms?	TAIP	NE	NEŽINAU

Kodėl tau reikalingas raštiškas susitarimas apie reikalavimus žinioms?

Pasakyk savo nuomonę, kodėl svarbu, kad mokytojai iš anksto aptartų su vaikais, ko ir kodėl reikia mokytis.

Pasakyk, kokios pagalbos vaikai gali tikėtis iš specialiojo pedagogo? Logopedo? Psichologo? Socialinio pedagogo?

Papasakok, kaip supranti aktyvų dalyvavimą pamokose.

Kaip jauteisi, kai kartu su suaugusiaisiais dalyvaudavai susirinkimuose?

Papasakok, kaip kartu su mokytojais vertindavote tavo atliktas užduotis.

Ar skirdavosi tavo ir mokytojos pažymiai?

Ačiū tau už dalyvavimą pokalbyje. Sėkmės !

DISKUSIJOS SUTELKTOJE GRUPĖJE TYRIMO PRADŽIOJE KRYPTYS

Diskusijos dalyvių inicialai: _____

Diskusijos vieta: _____

Data ir laikas: _____

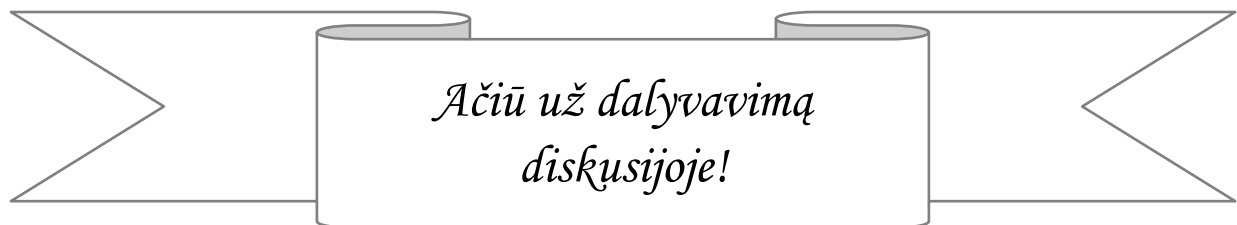
Diskusijos trukmė: _____

Diskusijos tikslai:

- Išsiaiškinti, kaip tyrimo pradžioje pedagogai ir tėvai suvokia vaiko dalyvavimą.
- Išsiaiškinti, ar pedagogai kartu su tėvais turi susikūrę sistemą, skatinančią vaiką dalyvauti, tenkinant jo specialiuosius ugdymo(si) poreikius.
- Atpažinti vaiko dalyvavimą skatinančius ir ribojančius veiksnius.

Diskusijos klausimai	Atsakymai	
	Pedagogai	Tėvai
1. Kokie sunkumai kyla pamokose, tenkinant mokinių specialiuosius ugdymo(si) poreikius? (Klausimas pedagogams)		
2. Kaip vaikas jaučiasi po pamokų, grįžęs iš mokyklos? (Klausimas tėvams)		
3. Kokiais pamokų metu išgyventais įspūdziais vaikas dalinasi namuose? (Klausimas tėvams)		
4. Jūsų nuomone, kodėl vaikai kartais nenori eiti į mokyklą? (Klausimas pedagogams ir tėvams)		
5. Kas gali įtakoti didesnę vaiko domėjimąsi mokymo(si) procesu?		
6. Kaip bendradarbiaujate tarpusavyje, siekdami vaikui padėti efektyviau įsisavinti žinias?		
7. Ką manote apie vaiko dalyvavimą Jūsų pokalbyje, kai aptariamas jo mokymasis?		

8. Ką Jūs manote apie vaiko dalyvavimą specialiojo ugdymo komisijos pasitarimuose, aptariant parengtas modifikuotas ir adaptuotas Bendrąsias programas?		
9. Kokią reikšmę mokinio mokymo(si) motyvacijai turi pedagogo paaiškinimas, kodėl skiriama užduotis yra svarbi mokiniui?		
10. Kokią reikšmę mokinio mokymo(si) motyvacijai, jo tikėjimui savo galimybėmis turėtų mokymo metodų parinkimas kartu su juo?		
11. Kaip mokinys namuose apibūdina savo žinių spragas? <i>(Klausimas tėvams)</i>		
12. Kaip mokinys apibūdina savo žinias klasėje, kai leidžiate jam pačiam įsivertinti atliktą darbą? <i>(Klausimas pedagogams)</i>		
13. Ką manote apie galimybę ugdyti vaiko savarankiškumą, jam aktyviai dalyvaujant jo specialiųjų ugdymo(si) poreikių tenkinimo koordinavime?		
14. Kokius išvelgiate teigiamus aktyvaus vaiko dalyvavimo, tenkinant jo specialiuosius ugdymo(si) poreikius, aspektus?		
15. Kokius išvelgiate neigiamus aktyvaus vaiko dalyvavimo, tenkinant jo specialiuosius ugdymo(si) poreikius, aspektus?		

DISKUSIJOS SUTELKTOJE GRUPĖJE TYRIMO PABAIGOJE KRYPTYS

Diskusijos dalyvių inicialai: _____

Diskusijos vieta: _____

Data ir laikas: _____

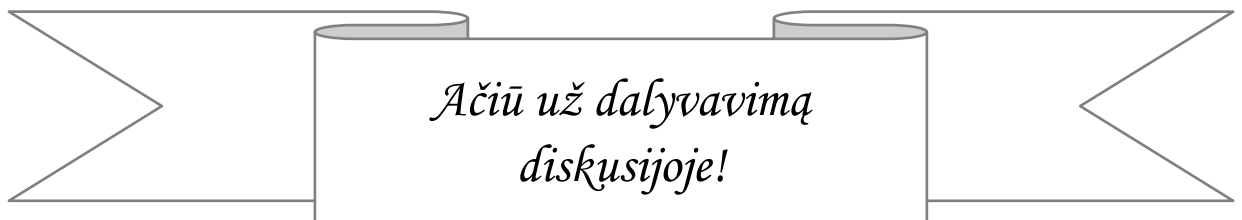
Diskusijos trukmė: _____

Diskusijos tikslai:

- Išsiaiškinti, kaip tyrimo pabaigoje pedagogai ir tėvai suvokia vaiko dalyvavimą.
- Išsiaiškinti tėvų ir pedagogų nuomonę apie vykusio bendradarbiavimo modelio tolesnio pritaikymo galimybes platesniam ugdytinių ratui.
- Atpažinti tyrime numatytų veiklų poveikį vaiko mokymo motyvacijai bei tikėjimui savo galimybėmis.

Diskusijos klausimai	Atsakymai	
	Pedagogai	Tėvai
1. Kokie sunkumai veiklų metu kildavo, tenkinant mokinių specialiuosius ugdymo(si) poreikius? <i>(Klausimas pedagogams)</i>		
2. Kaip vaikas jautėsi pastaruoju laikotarpiu po pamokų, grįžęs iš mokyklos? <i>(Klausimas tėvams)</i>		
3. Kokiais mokykloje išgyventais išpūdžiais vaikas dalinosi namuose? <i>(Klausimas tėvams)</i>		
4. Kas gali įtakoti didesnę vaiko domėjimąsi mokymo(si) procesu?		
5. Kaip bendradarbiaavote tarpusavyje, siekdami vaikui padėti efektyviau įsisavinti žinias?		
6. Ką manote šiuo metu, turėdami patirties, apie vaiko dalyvavimą Jūsų pokalbyje, kai aptariamas jo mokymasis?		

7. Ką Jūs manote apie vaiko dalyvavimą specialiojo ugdymo komisijos pasitarimuose, aptariant parengtas modifikuotas ir adaptuotas Bendrąsias programas?		
8. Kokią reikšmę mokinio mokymo(si) motyvacijai turi pedagogo paaiškinimas, kodėl skiriama užduotis yra svarbi mokiniui?		
9. Kokią reikšmę vaiko mokymo(si) motyvacijai, jo tikėjimui savo galimybėmis turi mokymo metodų parinkimas kartu su juo?		
10. Kaip mokinys namuose apibūdindavo pastaruoju metu savo daromas klaidas, žinių spragas? <i>(Klausimas tėvams)</i>		
11. Kaip mokinys apibūdindavo savo žinias klasėje, kai leisdavote jam pačiam įsivertinti atliktą darbą? <i>(Klausimas pedagogams)</i>		
12. Ką manote apie tolesnes galimybes ugdyti vaiko savarankiškumą, jam aktyviai dalyvaujant jo specialiųjų ugdymo(si) poreikių tenkinimo koordinavime?		
13. Kokius išvelgiate teigiamus aktyvaus vaiko dalyvavimo, tenkinant jo specialiuosius ugdymo(si) poreikius, aspektus?		
14. Kokius išvelgiate neigiamus aktyvaus vaiko dalyvavimo, tenkinant jo specialiuosius ugdymo(si) poreikius, aspektus?		

**INTERVIU TYRIMO PRADŽIOJE SU SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ MOKINIŲ
(protokolas)**

Vaiko inicialai: (V-1)

Amžius: 10 m. 5 mėn.

Klasė: 4

Išvada apie raidos (vystymosi) sutrikimus: Emocijų, elgesio ir socialinės raidos sutrikimas: savireguliacijos sutrikimas (veiklos planavimo ir reguliavimo sutrikimas, veiklos strategijų trūkumas).

Išvada apie specialiuosius ugdymo(si) poreikius: Modifikuoti Bendrąsias programas lietuvių kalbos bei matematikos mokymui.

Interviu vieta: Logopedo kabinetas

Data ir laikas: 2009-12-21

Interviu trukmė: 30 min.

Interviu tikslai:

- Išsiaiškinti, kaip vaikas vertina savo galimybes dalyvauti, tenkinant jo ugdymo(si) poreikius.
- Išsiaiškinti, kokie yra vaiko lūkesčiai, poreikiai, galimybės.
- Atpažinti vaiko dalyvavimą skatinančius ir ribojančius veiksnius.

Instrukcija:

Prašau tave atsakyti į keletą klausimų. Tavo atsakymų niekas nesužinos, nes niekur nebus minimas nei tavo vardas, nei pavardė. Tavo nuoširdūs atsakymai padės pagerinti tavo mokymąsi, bendravimą su mokytojais, paskatins suaugusiuosius siekti, kad pamokose tau būtų gera.

Į mano pateiktus klausimus tau reikės atsakyti, pasirenkant vieną iš trijų galimų atsakymų: TAIP, NE arba NEŽINAU.

1. Jei nori ką nors aptarti su mokytojais, ar jie randa tam laiko?	☒ TAIP	☐ NE	☐ NEŽINAU
2. Ar mokytojai padeda mokiniams, kuriems mokytis sekasi sunkiau?	☒ TAIP	☐ NE	☐ NEŽINAU
3. Ar tau pačiam kyla sunkumų mokantis?	☒ TAIP	☐ NE	☐ NEŽINAU
4. Stengiesi aktyviai dalyvauti pamokose?	☐ TAIP	☒ NE	☐ NEŽINAU
5. Ar kartais būna, kad mokytojai pamokos gale leidžia pačiam sau pasirašyti pažymį?	☒ TAIP	☐ NE	☐ NEŽINAU
6. Ar mokytojai, rašydami pažymį, paaiškina, kodėl tave taip vertina?	☒ TAIP	☐ NE	☐ NEŽINAU
7. Ar mokytojai, skirdami namų darbus, pasiūlo tau pačiam pasirinkti pratimus, kuriuos turėtumei atlikti?	☐ TAIP	☒ NE	☐ NEŽINAU

8. Ar yra tekę dalyvauti tėvų ir mokytojų pokalbyje, kuriame aptariamas tavo mokymasis?	TAIP	NE	NEŽINAU
9. Kaip manai, ar būtų įdomiau mokiniams mokytis, jei mokytojai, skirdami užduotį, paaiškintų, kodėl ji yra svarbi?	TAIP	NE	NEŽINAU
10. Ar norėtum, kad mokytojai su tavimi aptartų, ko ir kodėl reikia mokytis?	TAIP	NE	NEŽINAU
11. Mokinio žinios priklauso nuo jo paties pastangų, noro mokytis?	TAIP	NE	NEŽINAU
12. Kaip manai, ar reikia, kad mokiniai, kuriems kyla mokymo(si) sunkumų, turėtų galimybę išsakyti mokytojams nuomonę apie savo žinių spragas?	TAIP	NE	NEŽINAU
13. Ar dalyvautum susirinkime, kuriame tėvai, dalykų, kuriuos sunkiau sekasi mokytis, mokytojai parinktų temas, kurias turi išmokti?	TAIP	NE	NEŽINAU
14. Ar norėtum, kad būtų raštiškas susitarimas tarp tėvų, mokytojų ir tavęs, kuriame būtų numatyti konkretūs reikalavimai tavo žinioms?	TAIP	NE	NEŽINAU
15. Ar su specialiuoju pedagogu kalbatės apie kylančius mokymo(si) sunkumus?	TAIP	NE	NEŽINAU
16. Ar logopedinėse pratybose kartu su logopedu aiškinatės tavo rašto darbuose padarytas klaidas?	TAIP	NE	NEŽINAU
17. Ar su socialiniu pedagogu kada nors yra tekę aptarti pamokų nelankymo priežastis?	TAIP	NE	NEŽINAU
18. Ar pasikalbi su mokyklos psichologe, kai jautiesi vienišas, nusivylęs, patyręs nesėkmę?	TAIP	NE	NEŽINAU

Pasakyk savo nuomonę, kodėl tu norėtum (arba nenorėtum), kad mokytojai aptartų su tavimi, ko ir kodėl reikia mokytis.

Jei reikėtų pasilikti po pamokų ir kalbėtis su mokytoja, tai nenorėčiau, nes man kvadrato būrelis. Per pamokas gal ir gerai būtų. Gal pradėčiau geriau mokytis.

Pasakyk savo nuomonę, kodėl vaikai kartais nenori eiti į mokyklą.

Per pamokas reikia daryti daug užduočių, o jie tingi, neišsimiega.

Pasakyk savo nuomonę, kodėl kai kurie vaikai pamokų metu būna nedrausmingi.

Kai mane namuose skriaudžia sesė, tai aš rėkauju klasėje.

Ačiū tau už dalyvavimą pokalbyje. Sėkmės !

INTERVIU TYRIMO PRADŽIOJE SU SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ MOKINIŲ
(protokolas)

Vaiko inicialai: (V-2)

Amžius: 12 m. 8 mėn.

Klasė: 5

Išvada apie raidos (vystymosi) sutrikimus: Intelektu sutrikimas: nežymus protinis atsilikimas.

Išvada apie specialiuosius ugdymo(si) poreikius: Adaptuoti Bendrąsias programas: derinti Specialiąsias ir Bendrąsias programas.

Interviu vieta: Logopedo kabinetas

Data ir laikas: 2009-12-21

Interviu trukmė: 30 min.

Interviu tikslai:

- Išsiaiškinti, kaip vaikas vertina savo galimybes dalyvauti, tenkinant jo ugdymo(si) poreikius.
- Išsiaiškinti, kokie yra vaiko lūkesčiai, poreikiai, galimybės.
- Atpažinti vaiko dalyvavimą skatinančius ir ribojančius veiksnius.

Instrukcija:

Prašau atsakyti į keletą klausimų. Tavo atsakymų niekas nesužinos, nes niekur nebus minimas nei tavo vardas, nei pavardė. Tavo nuoširdūs atsakymai padės pagerinti tavo mokymąsi, bendravimą su mokytojais, paskatins suaugusiuosius siekti, kad pamokose tau būtų gera.

Į mano pateiktus klausimus tau reikės atsakyti, pasirenkant vieną iš trijų galimų atsakymų: TAIP, NE arba NEŽINAU.

1. Jei nori ką nors aptarti su mokytojais, ar jie randa tam laiko?	(TAIP)	NE	NEŽINAU
2. Ar mokytojai padeda mokiniams, kuriems mokytis sekasi sunkiau?	(TAIP)	NE	NEŽINAU
3. Ar tau pačiam kyla sunkumų mokantis?	(TAIP)	NE	NEŽINAU
4. Stengiesi aktyviai dalyvauti pamokose?	(TAIP)	NE	NEŽINAU
5. Ar kartais būna, kad mokytojai pamokos gale leidžia pačiam sau pasirašyti pažymį?	TAIP	(NE)	NEŽINAU
6. Ar mokytojai, rašydami pažymį, paaiškina, kodėl tave taip vertina?	TAIP	(NE)	NEŽINAU

7. Ar mokytojai, skirdami namų darbus, pasiūlo tau pačiam pasirinkti pratimus, kuriuos turėtumei atlikti?	TAIP	NE	NEŽINAU
8. Ar yra tekę dalyvauti tėvų ir mokytojų pokalbyje, kuriame aptariamas tavo mokymasis?	TAIP	NE	NEŽINAU
9. Kaip manai, ar būtų įdomiau mokiniams mokytis, jei mokytojai, skirdami užduotį, paaiškintų, kodėl ji yra svarbi?	TAIP	NE	NEŽINAU
10. Ar norėtum, kad mokytojai su tavimi aptartų, ko ir kodėl reikia mokytis?	TAIP	NE	NEŽINAU
11. Mokinio žinios priklauso nuo jo paties pastangų, noro mokytis?	TAIP	NE	NEŽINAU
12. Kaip manai, ar reikia, kad mokiniai, kuriems kyla mokymo(si) sunkumų, turėtų galimybę išsakyti mokytojams nuomonę apie savo žinių spragas?	TAIP	NE	NEŽINAU
13. Ar dalyvautum susirinkime, kuriame tėvai, dalykų, kuriuos sunkiau sekasi mokytis, mokytojai parinktų temas, kurias turi išmokti?	TAIP	NE	NEŽINAU
14. Ar norėtum, kad būtų raštiškas susitarimas tarp tėvų, mokytojų ir tavęs, kuriame būtų numatyti konkretūs reikalavimai tavo žinioms?	TAIP	NE	NEŽINAU
15. Ar su specialiuoju pedagogu kalbatės apie kylančius mokymosi sunkumus?	TAIP	NE	NEŽINAU
16. Ar logopedinėse pratybose kartu su logopedu aiškinatės tavo rašto darbuose padarytas klaidas?	TAIP	NE	NEŽINAU
17. Ar su socialiniu pedagogu kada nors yra tekę aptarti pamokų nelankymo priežastis?	TAIP	NE	NEŽINAU
18. Ar pasikalbi su mokyklos psichologe, kai jautiesi vienišas, nusivylęs, patyręs nesėkmę?	TAIP	NE	NEŽINAU

Pasakyk savo nuomonę, kodėl tu norėtum (arba nenorėtum), kad mokytojai aptartų su tavimi, ko ir kodėl reikia mokytis.

Gal būtų geresni pažymiai.

Pasakyk savo nuomonę, kodėl vaikai kartais nenori eiti į mokyklą.

Dėl to, kad būna testai. Televizija rodo filmukus. Skriaudžia draugai.

Pasakyk savo nuomonę, kodėl kai kurie vaikai pamokų metu būna nedrausmingi.

Tėvai namuose nedrausmina, mažai skiria dėmesio.

Ačiū tau už dalyvavimą pokalbyje. Sėkmės !

INTERVIU TYRIMO PABAIGOJE SU SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ MOKINIŲ
(protokolas)

Vaiko inicialai: _____ **(V-1)** _____
 Amžius: _____ 10 m. 9 mėn. _____
 Klasė: _____ 4 _____

Išvada apie raidos (vystymosi) sutrikimus: _____ Emocijų, elgesio ir socialinės raidos sutrikimas; savireguliacijos sutrikimas (veiklos planavimo ir reguliavimo sutrikimas, veiklos strategijų trūkumas). _____

Išvada apie specialiuosius ugdymo(si) poreikius: _____ Modifikuoti Bendrąsias programas lietuvių kalbos bei matematikos mokymui. _____

Interviu vieta: _____ Logopedo kabinetas _____
 Data ir laikas: _____ 2010-04-12 _____
 Interviu trukmė: _____ 45 min. _____

Interviu tikslai:

- Įvertinti, kaip vaikas vertina savo dalyvavimo, tenkinant jo ugdymo(si) poreikius, galimybes eksperimento pabaigoje.
- Atpažinti dalyvavimo poveikį vaiko mokymo(si) motyvacijai bei tikėjimui savo galimybėmis.
- Išsiaiškinti vaiko tolesnio dalyvavimo, tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius, lūkesčius.

Instrukcija:

Prašau tave atsakyti į keletą klausimų. Tavo atsakymų niekas nesužinos, nes niekur nebus minimas nei tavo vardas, nei pavardė. Tavo nuoširdūs atsakymai padės suprasti mūsų visų – mokytojų, tavo tėvų ir tavo – bendro darbo rezultatus, paskatins suaugusiuosius siekti, kad pamokose tiek tau, tiek tavo draugams būtų įdomiau mokytis.

Į mano pateiktus klausimus tau reikės atsakyti, pasirenkant vieną iš trijų galimų atsakymų: TAIP, NE arba NEŽINAU.

1. Jei norėdavai ką nors aptarti su mokytojais, ar jie rasdavo tam laiko?	(TAIP)	NE	NEŽINAU
2. Ar tau pačiam buvo sunkiau mokytis, kuomet mokytojai, tavo tėvai ir tu kartu planavote, ko reikia mokytis?	TAIP	(NE)	NEŽINAU
3. Ar aktyviai dalyvaudavai pamokose?	(TAIP)	NE	NEŽINAU
4. Ar sunku būdavo vertinti pačiam savo darbus?	(TAIP)	NE	NEŽINAU
5. Ar įdomiau atlikti paties pasirinktus pratimus namų darbams iš mokytojų siūlomų įvairių pratimų?	(TAIP)	NE	NEŽINAU
6. Ar patiko dalyvauti tėvų ir mokytojų pokalbyje, aptariant tavo mokymąsi?	(TAIP)	NE	NEŽINAU

7. Ar įdomiau mokytis, kai mokytojai, skirdami užduotį, paaiškino, kodėl ji yra svarbi?	TAIP	NE	NEŽINAU
8. Ar norėtum, kad visi mokytojai su tavimi ir toliau aptarinėtų, ko ir kodėl reikia mokytis?	TAIP	NE	NEŽINAU
9. Mokinio žinios priklauso nuo jo paties pastangų, noro mokytis?	TAIP	NE	NEŽINAU
10. Kaip manai, ar reikia, kad visi mokiniai, taip kaip ir tu per praėjusius mėnesius, kartu su mokytojais, savo tėvais, susirinkę planuotų mokymąsi?	TAIP	NE	NEŽINAU
11. Ar dalyvausi susirinkimuose, kuriuose tėvai, dalykų mokytojai parinktų temas, kurias turi išmokyti?	TAIP	NE	NEŽINAU
12. Ar reikalingas raštiškas susitarimas tarp tėvų, mokytojų ir tavęs, kuriame numatyti konkretūs reikalavimai tavo žinioms?	TAIP	NE	NEŽINAU

Kodėl tau reikalingas raštiškas susitarimas apie reikalavimus žinioms?

Tada žinau, ką būtinai turiu padaryti.

Pasakyk savo nuomonę, kodėl svarbu, kad mokytojai iš anksto aptartų su vaikais, ko ir kodėl reikia mokytis.

Vaikai geriau mokosi, jiems būna įdomu.

Pasakyk, kokios pagalbos vaikai gali tikėtis iš specialiojo pedagogo? Logopedo? Psichologo? Socialinio pedagogo?

Specialusis pedagogas padeda mokytis matematikos. Logopedas vedasi vaikus, kai jie daro diktantuose klaidas arba švepluoja. Psichologė kalbasi, kai klasėje vaikai būna pikti. Pas socialinę pedagogę veda tada, kai susimušam ir dar einam, kai reikia talonėlių valgyklai.

Papasakok, kaip supranti aktyvų dalyvavimą pamokose.

Jei ko nors nesupranti klausinėji mokytojos.

Kaip jauteisi, kai kartu su suaugusiais dalyvaudavai susirinkimuose?

Normaliai. Šiek tiek bijojau, kad mokytoja nepasakytų ko nors apie mane tėvams.

Papasakok, kaip kartu su mokytojais vertindavote tavo atliktas užduotis.

Mokytoja duodavo pavyzdį ir aš pats taisydavau klaidas. Po to pasakydavau, kiek klaidų padarydavau. Mokytoja paaiškino, už kiek klaidų rašomas 5 ar 9.

Ar skirdavosi tavo ir mokytojos nuomonės dėl pažymių?

Ne.

Ačiū tau už dalyvavimą pokalbyje. Sėkmės !

INTERVIU TYRIMO PABAIGOJE SU SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ MOKINIŲ
(protokolas)

Vaiko inicialai: _____ **(V-2)** _____
 Amžius: _____ 13 m. _____
 Klasė: _____ 5 _____

Išvada apie raidos (vystymosi) sutrikimus: _____ Intelektu sutrikimas: nežymus protinis
atsilikimas. _____

Išvada apie specialiuosius ugdymo(si) poreikius: _____ Adaptuoti Bendrąsias programas: derinti
Specialiąsias ir Bendrąsias programas. _____

Interviu vieta: _____ Logopedo kabinetas _____
 Data ir laikas: _____ 2010-04-12 _____
 Interviu trukmė: _____ 45 min. _____

Interviu tikslai:

- Įvertinti, kaip vaikas vertina savo dalyvavimo, tenkinant jo ugdymo(si) poreikius, galimybes tyrimo pabaigoje.
- Atpažinti dalyvavimo poveikį vaiko mokymo(si) motyvacijai bei tikėjimui savo galimybėmis.
- Išsiaiškinti vaiko tolesnio dalyvavimo, tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius, lūkesčius.

Instrukcija:

Prašau atsakyti į keletą klausimų. Tavo atsakymų niekas nesužinos, nes niekur nebus minimas nei tavo vardas, nei pavardė. Tavo nuoširdūs atsakymai padės suprasti mūsų visų – mokytojų, tavo tėvų ir tavo – bendro darbo rezultatus, paskatins suaugusiuosius siekti, kad pamokose tiek tau, tiek tavo draugams būtų įdomiau mokytis.

Į mano pateiktus klausimus tau reikės atsakyti, pasirenkant vieną iš trijų galimų atsakymų: TAIP, NE arba NEŽINAU.

1. Jei norėdavai ką nors aptarti su mokytojais, ar jie rasdavo tam laiko?	☒ TAIP	☐ NE	☐ NEŽINAU
2. Ar tau pačiam buvo sunkiau mokytis, kuomet mokytojai, tavo tėvai ir tu kartu planavote, ko reikia mokytis?	☐ TAIP	☒ NE	☐ NEŽINAU
3. Ar aktyviai dalyvaudavai pamokose?	☒ TAIP	☐ NE	☐ NEŽINAU
4. Ar sunku būdavo vertinti pačiam savo darbus?	☒ TAIP	☐ NE	☐ NEŽINAU
5. Ar įdomiau atlikti paties pasirinktus pratimus namų darbams iš mokytojų siūlomų įvairių pratimų?	☒ TAIP	☐ NE	☐ NEŽINAU
6. Ar patiko dalyvauti tėvų ir mokytojų pokalbyje, aptariant tavo mokymąsi?	☒ TAIP	☐ NE	☐ NEŽINAU
7. Ar įdomiau mokytis, kai mokytojai, skirdami užduotį,	☒ TAIP	☐ NE	☐ NEŽINAU

paaškindavo, kodėl ji yra svarbi?			
8. Ar norėtum, kad visi mokytojai su tavimi ir toliau aptarinėtų, ko ir kodėl reikia mokytis?	TAIP	NE	NEŽINAU
9. Mokinio žinios priklauso nuo jo paties pastangų, noro mokytis?	TAIP	NE	NEŽINAU
10. Kaip manai, ar reikia, kad visi mokiniai, taip kaip ir tu per praėjusius mėnesius, kartu su mokytojais, savo tėvais, susirinkę planuotų mokymąsi?	TAIP	NE	NEŽINAU
11. Ar dalyvausi susirinkimuose, kuriuose tėvai, dalykų mokytojai parinks temas, kurias turi išmokti?	TAIP	NE	NEŽINAU
12. Ar reikalingas raštiškas susitarimas tarp tėvų, mokytojų ir tavęs, kuriame numatyti konkretūs reikalavimai tavo žinioms?	TAIP	NE	NEŽINAU

Kodėl tau reikalingas raštiškas susitarimas apie reikalavimus žinioms?

Taip įdomiau.

Pasakyk savo nuomonę, kodėl svarbu, kad mokytojai iš anksto aptartų su vaikais, ko ir kodėl reikia mokytis.

Geriau supranti, kaip reikia daryti pratimus. Įdomiau mokytis.

Pasakyk, kokios pagalbos vaikai gali tikėtis iš specialiojo pedagogo? Logopedo? Psichologo? Socialinio pedagogo?

Pas specialųjį pedagogą vaikai eina, kad geriau mokėtų lietuvių kalbą ir matematiką. Pas logopedą eina tie, kurie švepluoja. Pas psichologą eina tie, kurie neturi draugų ir yra liūdni. Pas socialinę pedagogę eina tada, kai kiti skriaudžia.

Papasakok, kaip supranti aktyvų dalyvavimą pamokose.

Kai kelia ranką, nori atsakinėti.

Kaip jauteisi, kai kartu su suaugusiais dalyvaudavai susirinkimuose?

Iš pradžių bijojau. Ir dabar šiek tiek kartais būna baisu, kad apibars.

Papasakok, kaip kartu su mokytojais vertindavote tavo atliktas užduotis.

Atlikęs pratimą pasirašydavau pažymį pats, o paskui patikrinusi parašydavo mokytoja.

Ar skirdavosi tavo ir mokytojos pažymiai?

Visaip. Kartais būdavo tokie patys, o kartais mokytoja parašydavo geresnį.

Ačiū tau už dalyvavimą pokalbyje. Sėkmės !

DISKUSIJA SUTELKTOJE GRUPĖJE TYRIMO PRADŽIOJE
(protokolas)

Diskusijos vieta: Dorinio ugdymo kabinetas

Data ir laikas: 2009-12-22, 14.30 val.

Diskusijos trukmė: 1,5 val.

Diskusijos tikslai:

- Išsiaiškinti, kaip tyrimo pradžioje pedagogai ir tėvai suvokia vaiko dalyvavimą.
- Išsiaiškinti, ar pedagogai kartu su tėvais turi susikūrę sistemą, skatinančią vaiką dalyvauti, tenkinant jo specialiuosius ugdymo(si) poreikius.
- Atpažinti vaiko dalyvavimą skatinančius ir ribojančius veiksnius.

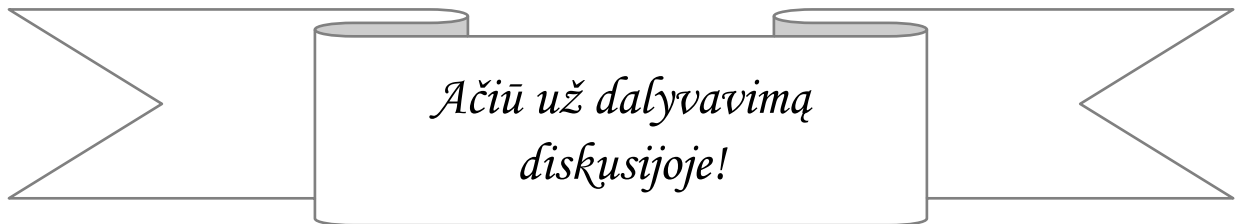
Diskusijos klausimai	Atsakymai	
	Pedagogai	Tėvai
1. Kokie sunkumai kyla pamokose, tenkinant mokinių specialiuosius ugdymo(si) poreikius? (Klausimas pedagogams)	<p>Mokytojas ne visuomet spėja skirti pakankamai laiko spec. poreikių mokiniams.</p> <p>Reikia tam papildomai pasiruošti, pamokų metu skirti laiko, diferencijuoti užduotis, klausimus, vertinimą.</p> <p>Mokytojui sunkiausia, kai vienu metu yra didelis skaičius ir labai skirtingų poreikių mokinių. Tada vieno suaugusiojo nepakanka.</p> <p>Sunkumai iškyla tuomet, kai klasei tenka aiškinti sudėtingesnę temą. Tuomet pritrūksta laiko skirti pakankamai dėmesio specialiųjų poreikių mokiniui.</p>	—
2. Kaip vaikas jaučiasi po pamokų, grįžęs iš mokyklos? (Klausimas tėvams)	—	Dažniausiai gerai. Tačiau pasitaiko dienų, kad grįžta labai nuvargęs ir keletą valandų eina pamiegoti.

<p>3. Kokiais pamokų metu išgyventais įspūdžiais vaikas dalinasi namuose? (Klausimas tėvams)</p>	<p>—</p>	<p>Pasakoja, kas vyko pamokose: kaip elgėsi klasiokai, kaip juokavo mokytoja, kokią įdomesnę užduotį teko atlikti.</p> <p>Pyksta, kai jaučiasi neteisingai nubaustas, nes jo manymu mokytoja jį nubaudė net neišsiaiškinusi, kad jis nekaltas tam tikroj situacijoje.</p>
<p>4. Jūsų nuomone, kodėl vaikai kartais nenori eiti į mokyklą? (Klausimas pedagogams ir tėvams)</p>	<p>Nes nespėja, nepatiria džiaugsmo, neišgyvena sėkmės. O „susikirsti“ dar kartą, t.y. gauti įrodymą, kad jis yra „netikėlis“ – nė vienas iš mūsų nenori.</p> <p>Nepasitiki savo jėgomis, prasčiau sekasi mokytis, mokykloje yra skriaudžiami.</p>	<p>Nenori eiti į mokyklą, nes:</p> <p>a) iš jų pasišaipoma, b) mokytojai neišaiškina papildomai temos, jei ko nesuprato, c) neigiami įvertinimai.</p> <p>Dėl laiko stokos, gal nežinojimo mokytojai mažai skiria laiko vaikų jausmams.</p>
<p>5. Kas gali įtakoti didesnę vaiko domėjimąsi mokymo(si) procesu?</p>	<p>Pats mokymo(si) procesas vaikams nesuprantamas. Mokiniai mokosi dėl pažymio, dėl tėvų, mokytojų, o ne tam, kad kažką naujo sužinotų.</p> <p>Maži, bet svarbūs pasiekimai. Tačiau būtina atsargiai elgtis, kad neperlenktume lazdos nuolat girdami.</p> <p>Netradicinis žinių pateikimas.</p>	<p>Saugi mokykla, sėkmė ugdymo srityse.</p> <p>Pedagogo, kaip asmenybės, sugebėjimas priėti prie kiekvieno mokinio individualiai.</p>
<p>6. Kaip bendradarbiaujate tarpusavyje, siekdami vaikui padėti efektyviau įsisavinti žinias?</p>	<p>Susirinkimų metu skatiname tėvus, kad mokytų vaikus mokytis.</p> <p>Susitikimų metu tėvų klausiamo – kas jų vaikui labiausiai patinka, kada jis būna gerai nusiteikęs, kuo domisi, kada jam sekasi? Analizuojame, koku būdu konkrečiam vaikui gali pavykti perprasti neaiškius, neįveikiamus jam dalykus.</p>	<p>Kalbamės susitikę tėvų dienose, individualių pokalbių metu.</p>
<p>7. Ką manote apie vaiko dalyvavimą Jūsų pokalbyje, kai aptariamas jo mokymasis?</p>	<p>Teigiamai, jei pokalbis konstruktyvus.</p> <p>Antrą kartą (po pokalbio su tėvais) būtų labai naudinga, nes mes ne tik jo klaustume, bet jau turėtume jam ką</p>	<p>Vaiko dalyvavimas būtinas, nes tai kalba apie jį. (T-1)</p> <p>Geriau, kai mokinys negirdi mokytojų vertinimų, nors kitą sykį pedagogų išsakytos mintys tėvams ir jų vaikams</p>

	<p>pasiūlyti. Iš jo reakcijų galima būtų daryti išvadas, ar jam tai tinka.</p> <p>Galimi atsakingesni susitarimai, kai jis pats dalyvaus – išsipareigos.</p>	<p>skatina mokinį stengtis. (T-2)</p>
<p>8. Ką Jūs manote apie vaiko dalyvavimą specialiojo ugdymo komisijos pasitarimuose, aptariant parengtas modifikuotas ir adaptuotas Bendrąsias programas?</p>	<p>Keblu, nes abejoju vaiko žinojimu apie būsimų temų svarbą ir sudėtingumą.</p> <p>Dėl darbo būdų susitarti galima. Jis žinotų, kaip ir ką darys. Dėl turinio nemanau.</p> <p>Mokinys turi išsakyti savo nuomonę, kaip jis priima programas.</p> <p>Geriau suprastų, ko tikėtis, turėdamas programą, kaip ji padės (palengvins) jam mokytis.</p>	<p>Vaiko dalyvavimas būtinas. Reikia klausyti jo nuomonės. Už vaiko akių neturėtų vykti tokie pasitarimai. (T-1)</p> <p>Manau, kad vaikas neturėtų dalyvauti. Nereikėtų dar kartą pabrėžti, kad jo kitokia programa – galime įvairyti nepilnavertiškumo kompleksą. (T-2)</p>
<p>9. Kokią reikšmę mokinio mokymo(si) motyvacijai turi pedagogo paaiškinimas, kodėl skiriama užduotis yra svarbi mokiniui?</p>	<p>Didelę reikšmę turi paaiškinimai bei užduočių sudarymo principai.</p> <p>Ypatingą. Tik čia ir atsiranda arba neatsiranda motyvacija. Aiškinti ir labai daug laiko tam skirti būtina. Tada ir užduotį vaikas atliks greičiau, o tikriausiai daug geriau ir sėkmingiau.</p>	<p>Teigiamą, nes mokinys žino, kad jis yra svarbus ir neignoruojamas.</p> <p>Mokinys turi suvokti kiekvienos atliekamos užduoties svarbą.</p>
<p>10. Kokią reikšmę mokinio mokymo(si) motyvacijai, jo tikėjimui savo galimybėmis, turėtų mokymo metodų parinkimas kartu su juo?</p>	<p>Jei mokinys dalyvauja svarstant, tai ir motyvacija didėja.</p> <p>Labai svarbu. Jis galės pats modeliuoti ir suprasti savo problemas.</p> <p>Mokinys jaus, kad pats vadovauja savo mokymuisi.</p>	<p>Mokytojams tariantis su mokiniu, jo požiūris į mokymąsi būtų žymiai geresnis.</p> <p>Manau, kad apie mokymo metodus daugiau žino mokytojas. Jis juos ir parenka.</p>
<p>11. Kaip mokinys namuose apibūdina savo žinių spragas? (Klausimas tėvams)</p>	<p>—</p>	<p>Dažniausiai sako, kad nesiseka mokytis, sunku, nesuprantu, neatsimenu, nemoku.</p>
<p>12. Kaip mokinys apibūdina savo žinias klasėje, kai leidžiate jam pačiam įsivertinti atliktą darbą? (Klausimas pedagogams)</p>	<p>Pradžioje dažnai būna du variantai: labai nekritiškai – pasikelia, arba labai griežtai. Vėliau nusistovi tam tikras objektyvumas ir argumentuotas įvertinimas.</p>	<p>—</p>
<p>13. Ką manote apie galimybę ugdyti vaiko savarankiškumą, jam aktyviai dalyvaujant jo specialiųjų ugdymo(si) poreikių</p>	<p>Galimybė yra, tačiau būtina viską išvalgiai apgalvoti, kad ne per daug atpalaiduoti</p>	<p>Tokiu būdu, kai vaikas žino viską, kas vyksta, ir yra ugdomas savarankiškumas.</p>

tenkinimo koordinavime?	mokytoją, numetant atsakomybę mokiniui.	Aktyviai dalyvaujant, savarankiškumą galima ugdyti tik vyresniems vaikams.
14. Kokius išvelgiate teigiamus aktyvaus vaiko dalyvavimo, tenkinant jo specialiuosius ugdymo(si) poreikius, aspektus?	Jis jausis svarbus, savarankiškas ir įsipareigojęs. Ką pats nuspręs – sunku nevykdyti. Jausis svarbus, nes jo nuomonė kažkam rūpi.	Vaikas kitaip žiūri į savo mokslus, adekvačiai reaguoja į jam skirtas užduotis. Labiau susidomės mokymusi.
15. Kokius išvelgiate neigiamus aktyvaus vaiko dalyvavimo, tenkinant jo specialiuosius ugdymo(si) poreikius, aspektus?	Laiko sąnaudos. Jeigu laiku nesustosim, galima „užsižaisti“, o pats vaikas gali imti išsisukinėti ir piktnaudžiauti dėmesiu.	Gali būti, kad per dažnai vaikui bus pabrėžiama, kad jis kitoks.

DISKUSIJA SUTELKTOJE GRUPĖJE TYRIMO PABAIGOJE
(protokolas)

Diskusijos vieta: Dorinio ugdymo kabinetas

Data ir laikas: 2010-04-07, 14.30 val.

Diskusijos trukmė: 2 val.

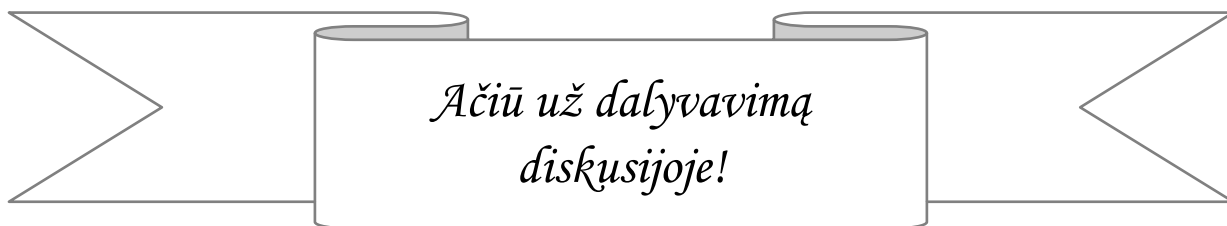
Diskusijos tikslai:

- Išsiaiškinti, kaip tyrimo pabaigoje pedagogai ir tėvai suvokia vaiko dalyvavimą.
- Išsiaiškinti tėvų ir pedagogų nuomonę apie vykusio bendradarbiavimo modelio tolesnio pritaikymo galimybes platesniam ugdytinių ratui.
- Atpažinti veiklos poveikį vaiko mokymo motyvacijai bei tikėjimui savo galimybėmis.

Diskusijos klausimai	Atsakymai	
	Pedagogai	Tėvai
1. Kokie sunkumai veiklos eigoje kildavo, tenkinant mokinių specialiuosius ugdymo(si) poreikius? (Klausimas pedagogams)	<p>Sunkiausia iki pamokos – gerai suplanuoti šių vaikų mokymą.</p> <p>Labiausiai trūko laiko individualiam darbui su šiais mokiniais.</p> <p>Jei vaikas nesugeba dirbti individualiai ir yra didelės klasės, tinkamai skirti laiko jo poreikių tenkinimui neįmanoma.</p> <p>Jeigu klasei užduodi dirbti savarankiškai ir dirbi atskirai su spec. poreikių mokiniu, kiti klasės mokiniai vis tiek kažkiek yra blaškomi, negali susikaupti.</p>	—
2. Kaip vaikas jautėsi pastaruoju laikotarpiu po pamokų, grįžęs iš mokyklos? (Klausimas tėvams)	—	<p>Gerai. Pasakodavo, kas vyko mokykloje. Jautėsi, kad pilnas įspūdžių. (T-2)</p> <p>Iš pradžių jam buvo labai įdomu, kad su juo kalbasi kaip su suaugusiu. Jautėsi labai svarbus. Bet paskutinį mėnesį gal pavargo ar aptingo. Tokių didelių</p>

		emocijų grįžus iš mokyklos nėra. (T-1)
3. Kokiais mokykloje išgyventais įspūdziais vaikas dalinosi namuose? (Klausimas tėvams)	—	Jam buvo įdomu. Dažnai net neraginas eidavo ruošti namų darbus.
4. Kas gali įtakoti didesnę vaiko domėjimąsi mokymo(si) procesu?	Mokytojų dėmesys. Šiems vaikams reikia daug dėmesio. Mokytojas (pasirengdamas pamokai, bendraudamas joje ir t.t.). Mokymo(si) aplinka ir priemonės. Tėvų pagalba.	Draugiška klasė. Mokytojų dėmesys. Noras neišsiskirti iš kitų klasės vaikų.
5. Kaip bendradarbiaavote tarpusavyje, siekdami vaikui padėti efektyviau įsisavinti žinias?	Susitikdavome rytais. Komandos susitikimo metu. Pasiskambindavome. Pasakydavome, ką vaikas sunkiau supranta, paprašydavome, kad paaiškintų namuose. (5 teiginiai).	Susitikdavome rytais, kai atveždavome vaikus į mokyklą. Pasiskambindavome. Padėdavau vaikui atlikti namų darbus.
6. Ką manote šiuo metu, turėdami patirties, apie vaiko dalyvavimą Jūsų pokalbyje, kai aptariamas jo mokymasis?	Būtinai turi dalyvauti. Jis turi jausti ir suprasti, kad mokytojai, tėvai kartu su juo siekia bendro tikslo. Dalyvaujant būtinai reikia leisti jam kalbėti, vertinti pačiam save.	Manau, kad tai yra gerai. (2 teiginiai).
7. Ką Jūs manote apie vaiko dalyvavimą specialiojo ugdymo komisijos pasitarimuose, aptariant parengtas modifikuotas ir adaptuotas Bendrąsias programas?	Pritariame tėvams, geriau jau, kad susirenka tik tie, kas dirba su vaiku. Vaiko dalyvavimas dar labai priklauso nuo jo amžiaus ir kokių sunkumų mokantis turi.	Vaikas turi dalyvauti aptariant programas, bet gal ne SUK, kurioje yra ir nepažįstamų mokytojų, bet tokioje komandoje, kaip mes kai darėme.
8. Kokią reikšmę mokinio mokymo(si) motyvacijai turi pedagogo paaiškinimas, kodėl skiriama užduotis yra svarbi mokiniui?	Labai svarbu! Čia galbūt net svarbiausia priežastis, kad mokymas taptų reikšmingas pačiam mokiniui. Svarbią, nes nuo to priklauso ir vaiko motyvacija, ir atliekamų užduočių kokybė.	Atsiranda motyvacija, kai žinai, dėl ko darai tą darbą.
9. Kokią reikšmę mokinio mokymo(si) motyvacijai, jo tikėjimui savo galimybėmis, turi mokymo metodų parinkimas kartu su juo?	Mokytojo aiškinimas, mokymas visada lengviau pasiekia mokinio ausis, kai šis išgirsta: „šiandien mes mokysimės“, o ne „šiandien aš mokysiu“. Tai svarbu. Susitarimas dėl	Individualus darbas visada svaresnis.

	„didesnių tikslų“, tikėjimas „tu gali“ stiprina ir palaiko mokymo(si) motyvaciją.	
10. Kaip mokinys namuose apibūdindavo pastaruoju metu savo daromas klaidas, žinių spragas? (Klausimas tėvams)	—	Lengviau sekdavosi papasakoti, ko išmoko, nei pasakyti, ką padarė neteisingai. Kalbėdamas su mokytoja, mes nusprendėme, kad paskutinius mėnesius mažai buvo kalbama apie jo žinių spragas ir todėl vaikui sunkiau pastebėti jas.
11. Kaip mokinys apibūdindavo savo žinias klasėje, kai leisdavote jam pačiam įsivertinti atliktą darbą? (Klausimas pedagogams)	Stengdavosi vertinti atsakingai. Visada teigiamai. Bet santūriau negu anksčiau. Pasitaikydavo ir neadekvataus vertinimo (pervertinimo ir nuvertinimo).	—
12. Ką manote apie tolesnes galimybes ugdyti vaiko savarankiškumą, jam aktyviai dalyvaujant jo specialiųjų ugdymo(si) poreikių tenkinimo koordinavime?	Tokių būdu savarankiškumas gali būti ugdomas, bet tikrai ne 100% visiems. Reikia kreipti dėmesį į amžių ir kylančius mokymo(si) sunkumus.	Tokios galimybės turi būti tik nuo vyresnių klasių. Pradinukams tai per sudėtinga.
13. Kokius išvelgiate teigiamus aktyvaus vaiko dalyvavimo, tenkinant jo specialiuosius ugdymo(si) poreikius, aspektus?	Motyvacija, emocinis pasitenkinimas, savo vertės pripažinimas. Mokymasis planuoti, įsipareigoti, lyginti, ieškoti priežasčių, būti svarbiu. Didesnė mokymo(si) motyvacija.	Vaikas mato, kad mokykloje juo rūpinamasi, į jį atkreipiamas dėmesys.
14. Kokius išvelgiate neigiamus aktyvaus vaiko dalyvavimo, tenkinant jo specialiuosius ugdymo(si) poreikius, aspektus?	Užtrunkama labai daug laiko. Derybos, svarstymai gali baigtis mokytojų sprendimu. Gali likti nepatenkintos abi pusės. Nenoras imtis sunkesnių užduočių, simuliavimas.	Nematau tokių. (4 teiginiai).

**PIRMOJI DISKUSIJA SUTELKTOJE PEDAGOGŲ IR MOKINIŲ TĖVŲ GRUPĖJE
(MOKINIŲ DALYVAVIMAS TENKINANT SPECIALIUOSIUS UGDYMO(SI)
POREIKIUS): KATEGORIJOS, APIBENDRINTI TEIGINIAI, LEKSINIAI –
SEMANTINIAI VIENETAI (N=9)**

Diskusijos tikslai:

- Išsiaiškinti, kaip tyrimo pradžioje pedagogai ir tėvai suvokia vaiko dalyvavimą.
- Išsiaiškinti, ar pedagogai kartu su tėvais turi susikūrę sistemą, skatinančią vaiką dalyvauti, tenkinant jo specialiuosius ugdymo(si) poreikius.
- Atpažinti vaiko dalyvavimą skatinančius ir ribojančius veiksnius.

1 lentelė

1 kategorija. Sunkumai tenkinant mokinių specialiuosius ugdymo(si) poreikius (pedagogai)

Eil. Nr.	Apibendrinti teiginiai	Leksiniai – semantiniai vienetai	Teiginių skaičius
1	2	3	4
1.	Laiko sąnaudos	Mokytojas ne visuomet spėja skirti pakankamai laiko spec. poreikių mokiniams. Reikia tam papildomai pasiruošti, pamokų metu skirti laiko, diferencijuoti užduotis, klausimus, vertinimą. Pritrūksta laiko skirti pakankamai dėmesio specialiųjų poreikių mokiniui. Būtina labai daug laiko skirti aiškinimui.	4
2.	Pasiruošimas pamokoms	Reikia tam papildomai pasiruošti, pamokų metu skirti laiko, diferencijuoti užduotis, klausimus, vertinimą.	1
3.	Mokinių skaičius	Mokytojui sunkiausia, kai vienu metu yra didelis skaičius ir labai skirtingų poreikių mokinių.	1

2 lentelė

2 kategorija. Mokinių motyvaciją įtakoiantys veiksniai (pedagogai – P; tėvai – T)

Eil. Nr.	Apibendrinti teiginiai	PALANKŪS VEIKSNIAI		NEPALANKŪS VEIKSNIAI	
		Leksiniai – semantiniai vienetai	Teiginių skaičius	Leksiniai – semantiniai vienetai	Teiginių skaičius
1	2	3	4	5	6
1.	Mokymosi procesas	Maži, bet svarbūs pasiekimai. (P) Netradicinis žinių pateikimas. (P)	2	Pats mokymosi procesas vaikams nesuprantamas. (P) Mokytojai neišaiškina papildomai temos, jei ko nesuprato. (T)	4

				Neigiami įvertinimai. (T) Nes nespėja, nepatiria džiaugsmo, neišgyvena sėkmės. O „susikirsti“ dar kartą, t.y. gauti įrodymą, kad jis yra „netikėlis“ – nė vienas iš mūsų nenori. (P)	
2.	Mokyklos aplinka	Saugi mokykla. (T)	1	Mokykloje yra skriaudžiami. (P) Mokykloje pasišaipoma. (T)	2
3.	Pedagogų asmenybės bruožai	Pedagogų humoro jausmas: vaikas parėjęs pasakoja, kaip juokavo mokytoja. (T) Pedagogo, kaip asmenybės, sugebėjimas prieiti prie kiekvieno mokinio individualiai. (T)	2	Pedagogų neobjektyvumas: baudžiama net neišsiaiškinus, kad vaikas nekaltas tam tikroj situacijoje. (T) Mokytojai mažai skiria laiko vaikų jausmams. (T)	2
4.	Mokinio asmenybės bruožai	—	—	Nepasitiki savo jėgomis. (P) Mokiniai mokosi dėl pažymio, dėl tėvų, mokytojų, o ne tam, kad kažką naujo sužinotų. (P)	2

3 lentelė

3 kategorija. Pedagogų ir tėvų bendradarbiavimas

Eil. Nr.	Apibendrinti teiginiai	Leksiniai – semantiniai vienetai	Teiginių skaičius
1	2	3	4
1.	Pedagogų ir tėvų bendravimas	Kalbamės susitikę tėvų dienoje, individualių pokalbių metu. (T)	1
2.	Keitimasis informacija	Susirinkimų metu skatiname tėvus, kad mokytų vaikus mokyti. (P) Susitikimų metu tėvų klausiamo – kas jų vaikui labiausiai patinka, kada jis būna gerai nusiteikęs, kuo domisi, kada jam sekasi. (P) Analizuojame, koku būdu konkrečiam vaikui gali pavykti perprasti neaiškius, neįveikiamus jam dalykus. (P)	3

**4 kategorija. Mokinio dalyvavimas tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius
(pedagogai – P; tėvai – T-1; T-2)**

Eil. Nr.	Apibendrinti teiginiai	IŠSAKYTA PALANKI NUOMONĖ		IŠSAKYTOS ABEJONĖS	
		Leksiniai – semantiniai vienetai	Teiginių skaičius	Leksiniai – semantiniai vienetai	Teiginių skaičius
1	2	3	4	5	6
1.	Suaugusiųjų požiūris į vaiko dalyvavimą	<p>Teigiamai, jei pokalbis konstruktyvus. (P)</p> <p>Antrą kartą (po pokalbio su tėvais) būtų labai naudinga, nes mes ne tik jo klaustume, bet jau turėtume jam ką pasiūlyti. Iš jo reakcijų galima būtų daryti išvadas, ar jam tai tinka. (P)</p> <p>Galimi atsakingesni susitarimai, kai jis pats dalyvaus – išsipareigos. (P)</p> <p>Vaiko dalyvavimas būtinas, nes tai kalba apie jį. (T-1)</p> <p>Reikia klausti vaiko nuomonės. Už vaiko akių neturėtų vykti pasitarimai apie jį. (T-1)</p> <p>Galima susitarti dėl darbo būdų. Jis žinotų, kaip ir ką darys. (P)</p> <p>Mokinys turi išsakyti savo nuomonę, kaip jis priima programas. (P)</p> <p>Geriau suprastų, ko tikėtis, turėdamas programą, kaip ji padės (palengvins) jam mokytis. (P)</p> <p>Jis jausis svarbus, savarankiškas ir išsipareigojęs. Ką pats nuspręs – sunku nevykdyti. (P)</p> <p>Jausis svarbus, nes jo nuomonė kažkam rūpi. (P)</p>	12	<p>Geriau, kai mokinys negirdi mokytojų vertinimų, nors kitą sykį pedagogų išsakytos mintys tėvams ir jų vaikams skatina mokinį stengtis. (T-2)</p> <p>Manau, kad vaikas neturėtų dalyvauti. Nereikėtų dar kartą pabrėžti, kad jo kitokia programa – galime įvairyti nepilnavertiškumo kompleksą. (T-2)</p> <p>Gali būti, kad per dažnai vaikui bus pabrėžiama, kad jis kitoks. (T-2)</p> <p>Susitarti dėl turinio nemanau, kad galima. (P)</p> <p>Abejoju vaiko žinojimu apie būsimų temų svarbą ir sudėtingumą. (P)</p> <p>Skatinant dalyvavimą, galima „užsižiasti“, o pats vaikas gali imti išsisukinėti ir piktnaudžiauti dėmesiu. (P)</p>	6

		Vaikas kitaip žiūri į savo mokslus, adekvačiai reaguoja į jam skirtas užduotis. (T-1) Labiau susidomės mokymusi. (T-1)			
2.	Teigiamos mokymosi motyvacijos ir veiksniai	Mokymo(si) motyvacijai didelę reikšmę turi paaiškinimai bei užduočių sudarymo principai. (P) Ypatingą. Tik čia ir atsiranda arba neatsiranda motyvacija. (P) Aiškinti ir labai daug laiko tam skirti būtina. Tada ir užduotį vaikas atliks greičiau, o tikriausiai daug geriau ir sėkmingiau. (P) Išaiškinimas motyvacijai turi teigiamą reikšmę, nes mokinys žino, kad jis yra svarbus ir neignoruojamas. (T-1) Norint, kad būtų motyvacija, mokinys turi suvokti kiekvienos atliekamos užduoties svarbą. (T-2)	5	—	—
3.	Mokinio dalyvavimo prielaidos savarankiškumo plėtotei	Tokiu būdu, kai vaikas dalyvauja ir žino viską, kas vyksta, ir yra ugdomas savarankiškumas. (T-1) Dalyvaujant ugdyti savarankiškumą galimybė yra, tačiau būtina viską išvalgiai apgalvoti. (P)	2	Aktyviai dalyvaujant, savarankiškumą galima ugdyti tik vyresniems vaikams. (T-2)	1

DISKUSIJA TYRIMO PABAIGOJE SUTELKTOJE PEDAGOGŲ IR MOKINIŲ TĖVŲ GRUPĖJE (MOKINIŲ DALYVAVIMAS TENKINANT SPECIALIUOSIUS UGDYMO(SI) POREIKIUS): KATEGORIJS, APIBENDRINTI TEIGINIAI, LEKSINIAI – SEMANTINIAI VIENETAI (N=9)

Diskusijos tikslai:

- Išsiaiškinti, kaip tyrimo pabaigoje pedagogai ir tėvai suvokia vaiko dalyvavimą.
- Išsiaiškinti, tėvų ir pedagogų nuomonę apie vykusio bendradarbiavimo modelio tolesnio pritaikymo galimybes platesniam ugdytinių ratui.
- Atpažinti tyrime numatytų veiklų poveikį vaiko mokymo motyvacijai bei tikėjimui savo galimybėmis.

1 lentelė

1 kategorija. Sunkumai tenkinant mokinių specialiuosius ugdymo(si) poreikius (pedagogai)

Eil. Nr.	Apibendrinti teiginiai	Leksiniai – semantiniai vienetai	Teiginių skaičius
1	2	3	4
1.	Laiko sąnaudos	Labiausiai trūko laiko individualiam darbui su šiais mokiniais.	1
2.	Pasiruošimas pamokoms	Sunkiausia iki pamokos – gerai suplanuoti šių vaikų mokymą.	1
3.	Mokinių skaičius	Jei vaikas nesugeba dirbti individualiai ir yra didelės klasės, tinkamai skirti laiko jo poreikių tenkinimui neįmanoma.	1
4	Organizaciniai sunkumai	Jeigu klasei užduodi dirbti savarankiškai ir dirbi atskirai su spec. poreikių mokiniu, kiti klasės mokiniai vis tiek kažkiek yra blaškomi, negali susikaupti.	1

2 lentelė

2 kategorija. Mokinių motyvaciją įtakojantys veiksniai (pedagogai – P; tėvai – T)

Eil. Nr.	Apibendrinti teiginiai	PALANKŪS VEIKSNIAI		NEPALANKŪS VEIKSNIAI	
		Leksiniai – semantiniai vienetai	Teiginių skaičius	Leksiniai – semantiniai vienetai	Teiginių skaičius
1	2	3	4	5	6
1.	Mokymosi procesas	—	—	—	—
2.	Mokyklos aplinka	Mokymosi aplinka. (P) Mokymo priemonės. (P)	3	—	—

		Draugiška klasė. (T)			
3.	Pedagogų asmenybės bruožai	Mokytojų dėmesys. Šiems vaikams reikia daug dėmesio. (P) Mokytojas (pasirengdamas pamokai, bendraudamas joje ir t.t.) (P) Mokytojų dėmesys. (T)	3	—	—
4.	Mokinio asmenybės bruožai	—	—	—	—
5.	Mokinio siekiai	Noras neišsiskirti iš kitų klasės vaikų. (T)	1	—	—
6.	Bendradarbiavimas.	Tėvų pagalba. (P)	1	—	—

3 lentelė

3 kategorija. Pedagogų ir tėvų bendradarbiavimas

Eil. Nr.	Apibendrinti teiginiai	Leksiniai – semantiniai vienetai	Teiginių skaičius
1	2	3	4
1.	Pedagogų ir tėvų bendravimas	Susitikdavome rytais. (P) Komandos susitikimo metu. (P) Pasiskambdavome. (P) Susitikdavome rytais, kai atveždavome vaikus į mokyklą. (T) Pasiskambdavome. (T)	5
2.	Keitimasis informacija	Pasakydavome, ką vaikas sunkiau supranta, paprašydavome, kad paaiškintų namuose. (5 <i>pedagogų teiginiai</i>)	5

4 lentelė

4 kategorija. Mokinio dalyvavimas tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius (pedagogai – P; tėvai – T-1; T-2)

Eil. Nr.	Apibendrinti teiginiai	IŠSAKYTA PALANKI NUOMONĖ		IŠSAKYTOS ABEJONĖS	
		Leksiniai – semantiniai vienetai	Teiginių skaičius	Leksiniai – semantiniai vienetai	Teiginių skaičius
1	2	3	4	5	6
1.	Suaugusiųjų požiūris į vaiko dalyvavimą	Būtinai turi dalyvauti. Jis turi jausti ir suprasti, kad mokytojai, tėvai kartu	16	Vaiko dalyvavimas labai priklauso nuo jo amžiaus ir kokių sunkumų mokantis	4

		<p>su juo siekia bendro tikslo. (P) Dalyvaujant būtinai reikia leisti jam kalbėti, vertinti pačiam save. (P) Manau, kad tai yra gerai. (T-1, T-2) Vaikas turi dalyvauti aptariant programas, bet gal ne SUK, kurioje yra ir nepažįstamų mokytojų, bet tokioje komandoje, kaip mes kai darėme. (T-1, T-2) Pritariame tėvams, geriau jau, kad susirenka tik tie, kas dirba su vaiku. (P) Individualus darbas visada svaresnis. (T-1, T-2) Motyvacija. (P) Emocinis pasitenkinimas. (P) Savo vertės pripažinimas. (P) Mokymasis planuoti, išsipareigoti, lyginti, ieškoti priežasčių, būti svarbiu. (P) Didesnė mokymo(si) motyvacija. (P) Vaikas mato, kad mokykloje juo rūpinamasi, į jį atkreipiamas dėmesys. (T-1, T-2)</p>		<p>turi. (P) Vaikui dalyvaujant užtrunkama labai daug laiko. (P) Derybos, svarstymai gali baigtis mokytojų sprendimu. Gali likti nepatenkintos abi pusės. (P) Kartu parenkant užduotis, kyla nenoras imtis sunkesnių užduočių, simuliacijos. (P)</p>	
2.	<p>Teigiamos mokymo(si) motyvacijos ir veiksniai</p>	<p>Tikslingumo išaiškinimas labai svarbu! (P) Išaiškinimas galbūt net svarbiausia priežastis, kad mokymas taptų reikšmingas pačiam mokiniui. (P) Tikslingumo išaiškinimas užima svarbią vietą, nes nuo to priklauso ir vaiko motyvacija, ir atliktos užduoties atlikimo kokybė. (P)</p>	4	—	—

		Atsiranda motyvacija, kai žinai, dėl ko darai tą darbą. (T-1)			
3.	Mokinio dalyvavimo prielaidos savarankiškumo plėtotei	Tokiu būdu savarankiškumas gali būti ugdomas. (P) Tokios galimybės turi būti nuo vyresnių klasių. (T-2)	1 1	Tokiu būdu savarankiškumas gali būti ugdomas, bet tikrai ne 100% visiems. Reikia kreipti dėmesį į amžių ir kylančius mokymo(si) sunkumus. (P) Pradinukams tai per sudėtinga. (T-2)	2
4.	Mokinio motyvacijos įtaka bendradarbiavimui	Mokytojo aiškinimas, mokymas visada lengviau pasiekia mokinio ausis, kai šis išgirsta: „šandien mes mokysimės“, o ne „šandien aš mokysiu“. (P) Susitarimas dėl „didesnių tikslų“, tikėjimas „tu gali“ stiprina ir palaiko mokymo(si) motyvaciją. (P)	2	—	—
5.	Mokinio dalyvavimo įtaka savijautai	Pasakodavo, kas vyko mokykloje. Jautėsi, kad pilnas įspūdžių. (T-1) Iš pradžių jam buvo labai įdomu, kad su juo kalbasi kaip su suaugusiu. Jautėsi labai svarbus. (T-2) Jam buvo įdomu. Dažnai net neraginas eidavo ruošti namų darbus. (T-1)	3	Paskutinį mėnesį gal pavargo ar aptingo. Tokių didelių emocijų grįžus iš mokyklos nėra. (T-2)	1
6.	Mokinio dalyvavimo prielaidos adekvačiam įsivertinimui	Stengdavosi vertinti atsakingai. (P) Visada teigiamai. Bet santūriau, negu anksčiau. (P) Pasitaikydavo ir neadekvataus vertinimo (pervertinimo ir nuvertinimo). (P)	3	Lengviau sekdavosi papasakoti, ko išmoko, nei pasakyti, ką padarė neteisingai. Kalbėdamos su mokytoja, mes nusprendėme, kad paskutinius mėnesius mažai buvo kalbama apie jo žinių spragas ir todėl vaikui sunkiau pastebėti jas. (T-1, T-2)	1

TYRIMO EIGOS REFLEKSYVUSIS DIENORAŠTIS

Laikotarpis		Tyrimo eiga ir tyrėjo refleksija
Mėnuo	Savaitė	
Gruodis	4	<p>Organizuojamas interviu su tyrime dalyvaujančiais mokiniais. Diskutuojama su tyrime dalyvaujančiais pedagogais bei mokinių tėvais. Bendrame visų tyrimo dalyvių susirinkime paaiškinama, kokia nauja veikla planuojama likusiems mokslo metams.</p> <p><i>Pastaba:</i> Visi kviešti tyrime dalyvauti asmenys duoda žodinį sutikimą įsitraukti į planuojamą veiklą.</p>
Sausis	1	<p>Aptariame tyrime dalyvaujančių mokinių adaptuotas bei modifikuotas programas sausio mėnesiui. Vaikai, jų tėvai bei mokytojai pasirašo ant aptartų programų. Programose numatytos temos, ką konkrečiai kiekvienoje temoje vaikas turi išmokyti, mokymo būdai, kurie padės mokiniui įsisavinti temą.</p> <p><i>Pastaba:</i> Vaikai tylūs, į jiems užduodamus klausimus atsako nedrąsiai, vienu žodžiu.</p> <p>Tėvai neaktyvūs, linkę sutikti su kiekvienu pedagogų siūlymu.</p>
	2	<p>Su mokytojais sutarėme, kad, ruošiantis pamokoms, visą tyrimo laikotarpį parengsime keletą analogiškų pratimų ir suteiksime vaikui galimybę pačiam pasirinkti, kokius pratimus atlikti klasėje, kokius namuose. Paaiškinsime mokiniui, kodėl svarbu atlikti pratimus ir išmokyti aiškinamas temas.</p> <p>Vaikai, po pamokų užėję į kabinetą, stebėjosi, kad mokytojai jiems „iš tikrųjų leidžia pasirinkti pratimus“.</p> <p><i>Pastaba:</i> Jaučiamas vaikų entuziazmas. Didesnis užsidegimas jaučiamas (V-2) elgesyje, jis dažniau užėina į tyrėjo kabinetą.</p>
	3	<p>Ketvirtokas (V-1), dalyvaujantis tyrime, atėjo su klasės draugu. Draugo žodžiai „aš noriu, kad ir man palengvintumėte programą, kad ir aš galėčiau rinktis pratimus, kokius daryti, ir mokytoja su manim taip kalbėtų, kaip su D.. D. gerai, jam mokytojai nuolaidžiauja“. Dalyvaujantis tyrime mokinys jam prieštarauja, sakydamas, kad ne tik jam yra išskirtinės sąlygos, „o įsivertinti savo darbą leidžia ne tik man, bet ir visai klasei“.</p> <p><i>Pastaba:</i> Klasėje lygiaverčiais nesijaučia ne tik mokiniai, turintys specialiųjų poreikių, bet ir besimokantys pagal bendrojo lavinimo programą.</p>
	4	<p>Suorganizuojame du atskirus susirinkimus (vaikas, mokytojas, tyrėjas). Atskiri susirinkimai organizuoti, kad vaiko netrikdytų nepažįstami žmonės, pvz., mokytojai, kurie jo nemoko. Siekiame, kad vaikas pats įvardytų jam kylančius mokymo(si) sunkumus. Vaikams primename temas, kurias mokėsi sausio mėnesį.</p> <p>Vaikai pastebi, kad daro daug klaidų diktantuose, nemoka daugybės lentelės ir apskritai daro klaidas, skaičiuodami be skaičiuotuvo.</p> <p><i>Pastaba:</i> Galima pastebėti, kad vaikai atkartoja tai, ką klasėje girdi iš mokytojų. Atidžiau savo darbus vertina ir klaidas pastebi (V-1).</p>
Vasaris	1	<p>Aptariame tyrime dalyvaujančių mokinių adaptuotas bei modifikuotas programas vasario mėnesiui. Vaikai, jų tėvai bei mokytojai pasirašo ant aptartų programų. Programose numatytos temos, ką konkrečiai kiekvienoje temoje mokinys turi išmokyti, mokymo būdai, kurie padės mokiniui įsisavinti temą.</p> <p><i>Pastaba:</i> Vaikus trikdė gana didelis susirinkime dalyvaujančiųjų skaičius (11 asmenų). Vaikai atviriau bendrauja, kai renkamės tik su jų ratui priklausančiais žmonėmis, taip kaip darėme sausio mėnesio 3 savaitę.</p>

	2	Vaikai serga.
	3	<p>Vaikams atostogos. Su tyrime dalyvaujančiais pedagogais neoficialioje aplinkoje diskutavome apie vaikų dalyvavimą. Diskusija iš anksto tyrimo eigoje neplanuota. Išsakytos mintys diktofonu nefiksuotos, o užrašytos po diskusijos iš tyrėjo atminties.</p> <p><i>Pedagogų pastebėjimai:</i></p> <p>Planuojant pamoką, mums labai sunku surasti tą viduriuką, kad vaikui nebūtų per sunku ar per lengva.</p> <p>Klasėje vaikams labai sunku suprasti, kodėl jų draugui klaidos skaičiuojamos kitaip, užduotys lengvesnės. Vaikai užjaučia ir supranta tik tada, kai matosi fizinė negalia, o specialieji ugdymo(si) poreikiai jiems visiškai nesuprantami.</p> <p>Žiūrint iš pedagoginės pusės, toks vaikų aktyvinimas yra labai geras dalykas. Tačiau žiūrint iš žmogiškosios pusės, tas vadinamasis dalyvavimas, kuo mes dabar užsiimam, užima tiek laiko, o ko vertas tas mūsų darbas... Galiu nesinervindama vaikams išdėstyti medžiagą ir eiti namo, o čia dar turi likti viršvalandžius. Gaunasi darbas, kurio niekas iš aplinkinių nesupranta ir nevertina. Pilnas internetas komentarų, kokie dykaduoniai mokytojai, pusę dienos dirba ir dar tiek turi atostogų. O ir mūsų savivaldybė ką išdarinėja – tik sujungt, panaikint, sumažint¹¹...</p>
	4	<p>Suorganizuojame du atskirus susirinkimus (vaikas, mokytojas, tyrėjas). Atskiri susirinkimai organizuoti, kad vaiko netrikdytų nepažįstami žmonės, pvz., mokytojai, kurie jo nemoko. Siekiame, kad vaikas pats įvardytų jam kylančius mokymo(si) sunkumus. Vaikams primename temas, kurias mokėsi vasario mėnesį.</p> <p><i>Pastaba:</i> Susirinkime (V-1) iržlus, į klausimus atsako vienu žodžiu. (V-2) judrus, bendraujant jaučiamas šio toks familiarumas. Priminus išeitas temas, šis vaikas pasako, kas jam buvo sunkiausia iš jų.</p>
Kovas	1	<p>Aptariame tyrime dalyvaujančių mokinių adaptuotas bei modifikuotas programas kovo mėnesiui. Vaikai, jų tėvai bei mokytojai pasirašo ant aptartų programų. Programose numatytos temos, ką konkrečiai kiekvienoje temoje vaikas turi išmokyti, mokymo būdai, kurie padės mokiniui įsisavinti temą.</p> <p><i>Pastaba:</i> Vaikai atidžiai klausosi. Kūno kalba išduoda, kad jie jaučiasi labiau atsipalaidavę, nei tyrimo pradžioje.</p>
	2	<p>Įtraukiame vaikus į socialinį projektą „Pabūkime kartu“. Dalyvavimas projekte iš anksto tyrimo eigoje neplanuotas. Projektas vykdomas kartu su globos namų vaikais. <i>Projekto tikslai:</i> Siekti globos namų auklėtinių bei šeimose gyvenančių vaikų lygiavertės bendravimo sąveikos. Ugdyti gebėjimą palaikyti ir vystyti pagarbius santykius. Supažindinti įvairių socialinių sluoksnių vaikus su galimais socialiniais diskursais. Įtraukiant tyrime dalyvaujančius vaikus į projektą, keltas <i>tikslas</i> platesniame spektre, t.y. ne tik pamokų metu, identifikuoti mokinio dalyvavimo, tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius, įtaką pozityviam tikėjimui savo galimybėmis.</p> <p><i>Pastaba:</i> Vaikai aktyviai ruošiasi susitikimui su globos namų auklėtiniais. Dalyvaudami projekto gupės susitikimuose, aktyviai siūlo žaidimus, kuriuos būtų galima žaisti, nuėjus į globos namus. Kartu su visais daro dovanojimui skirtus suvenyrus.</p> <p><i>Vaikų pastebėjimai po projekto</i> (kalbamės trise – abu vaikai ir tyrėjas): (V-1) – Aš maniau, kad jie ten blogiau gyvena. Galvojau, kad apiplyšę rūbai, negražūs kambariai, neturi su kuo žaisti, o ten, pasirodo, gražu. Gražūs baldai, daug žaidimų, o, be to, jų ten daug, turėtų būti linksma.</p>

¹¹ Savivaldybėje vyko diskusijos apie mieste esančių įvairių neformaliojo ugdymo įstaigų reorganizavimą, t.y. sujungimą į vieną įstaigą, bei visų rajone dirbančių mokytojų krūvių mažinimą, kitaip tariant, leidimą dirbti tik minimaliu krūviu.

		(V-2) – prieštarauja: Kas tau ten linksmo? Niekur negali išeiti, kiekvieną dieną tas pats, neišvažiuosi su tėvais, broliais, nes tu jų neturi. Neturi ir tikrų namų.
	3	<p>Vaikai rašo laiškus mokytojams. Juose prašoma parašyti, kaip jie jaučiasi, kuomet mokytojai, mokydami vaikus, su jais tariasi, kas mokykloje turėtų būti kitaip, kas klasėje turėtų būti kitaip.</p> <p><i>Pastaba:</i> Vaikų laišškai trumpi, susidedantys iš trumpų, konkrečių, vientisinių sakinių. Laiškuose išsakyti norai atskleidžia mokiniams kylančias problemas dėl patyčių. Galima išvelgti, kad vaikai pajautė bendravimo skirtumus su tyrime dalyvaujančiais ir nedalyvaujančiais mokytojais. Atspindi lygiaverčio bendravimo poreikis su visais pedagogais.</p> <p>(V-1) <i>laiškas</i> – Noriu, kad visada per pamokas mokytoja taip kalbėtų su manim. Noriu, kad nerėktų ant manęs. Noriu, kad mokykloj niekas nesimuštų, nesikeiktų. Noriu, kad per pamokas būtų daugiau žaidimų. Ir dar noriu, kad mokykloj būtų skanėstų aparatai.</p> <p>(V-2) <i>laiškas</i> – Aš jaučiuosi gerai. Noriu, kad visi mokytojai paaiškintų, kodėl reikia atlikti užduotis. Per pamokas norėčiau, kad mokytojai nebūtų griežti. Mokykloj norėčiau, kad nebūtų budinčių. Noriu, kad mokytojai pagirtų mane tėvams. Noriu, kad tėvai manim didžiuotųsi.</p>
	4	<p>Suorganizuojame du atskirus susirinkimus (vaikas, mokytojas, tyrėjas). Atskiri susirinkimai organizuoti, kad vaiko netrikdytų nepažįstami žmonės, pvz., mokytojai, kurie jų nemoko. Siekiame, kad vaikas pats įvardytų jam kylančius mokymo(si) sunkumus. Vaikams primename temas, kurias mokėsi kovo mėnesį.</p> <p><i>Pastaba:</i> Vaikai vardina tuos pačius kylančius sunkumus, kaip ir ankstesniuose susirinkimuose. Naujų kilusių sunkumų jie neišvelgia. Galbūt mėnuo yra per trumpas laiko tarpas vaikui pastebėti kokius nors naujai atsiradusius sunkumus.</p>
Balandis	2	<p>Organizuojamas interviu su tyrime dalyvaujančiais mokiniais. Vykdoma diskusija su tyrime dalyvaujančiais pedagogais bei mokinių tėvais.</p> <p><i>Pastaba:</i> Vaikai ir tėvai pastebimai drąsesni, nei tyrimo pradžioje. Jie visi drąsiai išsako savo nuomonę.</p>